

2007 – 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimas

Galutinė ataskaita

Turinys

Sutrumpinimai	3
Lentelių ir paveikslų sąrašas	5
Įvadas	6
1. Vertinimo metodika	7
1.1. Vertinimo objektas	7
1.2. Kaitos teorija grįsto vertinimo metodo taikymas	9
1.3. Vertinimo metodai	11
2. Vertinimo rezultatai	15
2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas	15
2.2. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo rezultatyvumas ir poveikis	68
3. Išvados ir strateginiai siūlymai	85
4. Vertinimo rekomendacijos	97
Literatūros sąrašas	101
PRIEDAI	105
1 priedas. Interviu programos dalyviai	105
2 priedas. Apklaustos duomenų lentelės	105
3 priedas. Atvejo studijos	105
3.1. Slovėnijos atvejo studija	105
3.2. Čekijos atvejo studija	105
3.3. Austrijos atvejo studija	105
4 priedas. Fokusuotų grupinių diskusijų dalyvių sąrašas	105
5 priedas. Probleminių teritorijų atvejo studijos	105
6 priedas. Vertinimo objektas	106
7 priedas. PFSA analizės rezultatai	106
8 priedas. Darniojo vystymosi ir strateginio konteksto rodiklių reikšmės	106

2007 – 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimo galutinę ataskaitą Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė UAB „Deloitte Lietuva“ kartu su Integra Consulting, Ltd. pagal 2015 m. lapkričio 9 d. pasirašytą vertinimo paslaugų pirkimo sutartį Nr. 14P-65.

Paslaugų sutartis finansuojama iš Europos socialinio fondo lėšų pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą.

Vertinimo ataskaita parengta pagal vertinimo koordinavimo grupės 2008 m. rugsėjo 23 d. posėdžio protokolu Nr. 4 patvirtinto Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovo reikalavimus.

Vertinimo ataskaita patikrinta lietuvių kalbos redaktorės Linos Pradkelienės.

(parašas)

Sutrumpinimai

AEI	Atsinaujinantys energijos išteklių
AM	LR aplinkos ministerija
APVA	Aplinkos projektų valdymo agentūra
Ataskaita	2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimo galutinė ataskaita
BVP	Bendras vidaus produktas
CPVA	Centrinė projektų valdymo agentūra
DV	Damūs vystymasis
EAVP	Ekonomikos augimo veiksmų programa
EK	Europos Komisija
EM	LR energetikos ministerija
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ES	Europos Sąjunga
ESF	Europos socialinis fondas
ESFA	Europos socialinio fondo agentūra
EUROSTAT	ES statistikos agentūra
FM	LR finansų ministerija
HP	Horizontalusis prioritetas (horizontalieji prioritetai)
INVEGA	Investicijų ir verslo garantijos
ISPA	Pasirengimo narystei struktūrinės politikos instrumentas
LMT	Lietuvos mokslo taryba
LRV	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
LVPA	Lietuvos verslo paramos agentūra
MBA	Mechaninis ir biologinis apdorojimas
MITA	Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra
MTEP	Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
MTTP	Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
PAV	Poveikio aplinkai vertinimas
Perkančioji organizacija	LR finansų ministerija
Projektas	Žr. Vertinimas
PTV	Poveikio teritorijai vertinimas
RPD	Regionų plėtros departamentas prie VRM
RPT	Regionų plėtros tarybos
SADM	LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SaF	Sanglaudos fondas
SAM	LR sveikatos apsaugos ministerija
SF	Struktūriniai fondai
SFMIS	Europos Sąjungos sanglaudos fondo kompiuterinė informacinė valdymo ir priežiūros sistema
SM	LR susisiekimo ministerija
SPAV	Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas
SSVP	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
ŠMM	LR švietimo ir mokslo ministerija
Techninė specifikacija	2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimo techninė specifikacija
TID	Transporto investicijų direkcija
ŪM	LR ūkio ministerija
Vertinimas	2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimas
VI	Vadovaujančioji institucija
VIPA	Viešųjų investicijų plėtros agentūra
VK	Valstybės kontrolė
VRM	LR vidaus reikalų ministerija
ŽIPVP	Žmogiškųjų išteklių veiksmų programa

Lentelių ir paveikslų sąrašas

Lentelės

1 lentelė. Esminės ekonominės infrastruktūros intervencijų logika	40
2 lentelė. EAVP 2.4. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai	42
3 lentelė. Transeuropinių transporto tinklų intervencijų logika	43
4 lentelė. EAVP 2.5. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai	44
5 lentelė. Vietinės ir urbanistinės plėtros intervencijos logika	46
6 lentelė. SSVP 3.1. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai	48
7 lentelė. Aplinkos investicijų intervencijų logika	53
8 lentelė. SSVP 3.3. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai	54
9 lentelė. Investicijos į skirtingas kapitalo rūšis probleminėse teritorijose	57
10 lentelė. Rezultatai probleminėse teritorijose pagal aplinkos, demografinę ir ekonominės veiklos sritis	58
11 lentelė. 2007–2013 m. ES SF poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje	82
12 lentelė. Socialinės – ekonominės situacijos poveikis atskiriems darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslams	85
13 lentelė. 2007–2013 m. ES SF poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje	94
14 lentelė. Vertinimo rekomendacijų lentelė	97

Paveikslai

1 paveikslas. Į Vertinimo objektą patenkančios 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos priemonės	8
2 paveikslas. Į Vertinimo objektą patenkančių rodiklių pasiskirstymas pagal veiksmų programas	9
3 paveikslas. Vertinimo strategija	10
4 paveikslas. Bendrasis užimtumo rodiklis, proc. (20-64 m. amžiaus grupėje)	17
5 paveikslas. Bendras nedarbo lygis, proc. (15-74 m. amžiaus grupėje)	17
6 paveikslas. Vartotojų kainų indekso pokytis (bendras), proc.	19
7 paveikslas. BVP pokyčiai (proc. nuo praėjusių metų)	19
8 paveikslas. Žmonės, esantys skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, šalies gyventojų proc.	20
9 paveikslas. ŠESD emisija, tūkst. tonų CO ₂ ekvivalentu	22
10 paveikslas. Teršalų kiekis, tūkst. tonų	23
11 paveikslas. AEI panaudojimo rodikliai	23
12 paveikslas. Krovinių apyvarta (tonkilometrų) pagal transporto rūšis, %	24
13 paveikslas. Keleivių vežimo struktūra pagal transporto rūšis (keleivio kilometrų), proc.	25
14 paveikslas. Surinktos gamybos atliekos	26
15 paveikslas. Pramonės rodikliai	26
16 paveikslas. Užteršto vandens nuotekos	27
17 paveikslas. Organinių medžiagų (BDS ₇ , mg/l) koncentracijos Lietuvos upėse ir upių stebėsenos vietų, kuriose vandens kokybė atitinka kokybės normas, dalis	28
18 paveikslas. Teršalų kiekis Baltijos jūroje, tonomis*	28
19 paveikslas. Požeminio vandens kokybė	29
20 paveikslas. Skurdo ir socialinės atskirties rodikliai (1)	30
21 paveikslas. Skurdo ir socialinės atskirties rodikliai (2)	30
22 paveikslas. Išlaidos švietimui, kultūros paslaugoms, sveikatos priežiūrai, socialinei apsaugai bei moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, palyginti su BVP	31
23 paveikslas. Legalių alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui	32
24 paveikslas. Gyventojų ekonominis aktyvumas, tūkstančiais	33
25 paveikslas. Gyventojų ekonominis aktyvumas, procentais	33
26 paveikslas. ES struktūrinių fondų lėšų pasiskirstymas pagal investicijas kapitalo rūšims	34
27 paveikslas. 2007–2013 m. ES SF lėšų pasiskirstymas pagal veiksmų programas	56
28 paveikslas. 2007–2013 m. ES SF lėšomis įgyvendintų projektų pasiskirstymas pagal veiksmų programas	57
29 paveikslas. 2007–2013 m. ES SF lėšų pasiskirstymas tarp savivaldybių	59

Įvadas

2015 m. lapkričio 9 d. buvo sudaryta sutartis Nr. 14P-65 dėl 2007 – 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimo paslaugų (toliau – Sutartis) tarp UAB „Deloitte Lietuva“ ir Integra Consulting Ltd. konsorciumo (toliau – Deloitte) ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Remiantis Sutarties 5.3. punktu bei Sutarties 1 ir 2 priedais, Deloitte 2016 m. gegužės 9 d. yra įsipareigojusi pateikti 2007 – 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi vertinimo (toliau – Vertinimas) galutinės ataskaitos projektą.

Galutinės ataskaitos projekto pateikimo metu visos duomenų rinkimo ir analizės užduotys yra baigtos. Taip pat yra baigtas įgyvendinti ir baigiamasis Vertinimo etapas. Jo metu buvo suorganizuota tarptautinė ekspertų panelė, atliktas ekspertinis vertinimas, siekiant išgryninti Vertinimo rekomendacijas. Suderinus galutinę ataskaitą, bus pateikta galutinės ataskaitos pristatymo medžiaga, galutinės vertinimo ataskaitos santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei pagal su Finansų ministerija suderintą formą suderinta vertinimo naudos ir rezultatų apžvalga. Taip pat bus parengta vertinimo rezultatų viešinimo priemonė – vertinimo rezultatus pristatantis el. viešinimo leidinys.

Galutinė ataskaita yra struktūruojama, pirma, pristatant Vertinimo metodiką, kuri apima Vertinimo objektą (papildoma detalizacija numatyta 6-ame šios ataskaitos priede), kaitos teorijos taikymą ir trumpą Vertinimo metodų apžvalgą. Antrajame galutinės ataskaitos skyriuje yra pateikiama analizė ir atsakymai į Techninėje specifikacijos 9-ame punkte numatytus Vertinimo klausimus. Trečiame ataskaitos skyriuje pristatomos išvados ir strateginiai siūlymai, ketvirtame – rekomendacijos. Ataskaitos prieduose yra pateikiama naudotų Vertinimo metodų taikymą pagrindžianti informacija.

1. Vertinimo metodika

1.1. Vertinimo objektas

Remiantis 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio darniajam vystymuisi Technine specifikacija, vertinimo objektas yra Lietuvos 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija (toliau – Strategija) ir ją įgyvendinančios veiksmų programos (išskyrus techninės paramos veiksmų programą).

Be trijų prioritetinių krypčių, Strategijoje yra suformuluotos ir bendrosios (horizontaliosios) sritys. Horizontaliosios sritys atspindi pagrindinius trijų investicinių krypčių sąlyčio taškus ir yra aktualios ne tik ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo procese, bet ir planuojant bei įgyvendinant valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas programas. Strategijoje yra skiriami keturi horizontalieji prioritetai – informacinė visuomenė, darnusis vystymasis, lygios galimybės ir regioninė plėtra. Dėl savo pobūdžio jie yra integruojami į visų veiksmų programų prioritetus, tačiau, kitaip nei vertikaliųjų investicinių prioritetų atveju, jiems nėra nustatyti kiekybiškai apibrėžti tikslai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad horizontaliųjų prioritetų sąvokos turinio interpretavimas išlieka subjektyviu klausimu. Už horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimą atsiskaito tiek projektų vykdytojai, tiek atsakingos institucijos, yra teikiamas pažangos ataskaitos Europos Komisijai (EK). Šio vertinimo apimtyje bus nagrinėjamas darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas.

Strategijoje **darnusis vystymasis** (DV) apibrėžiamas kaip ekonomikos, socialinės plėtros ir aplinkos apsaugos tikslų derinimas, atkreipiant dėmesį į daugialypę jų tarpusavio priklausomybę bei numatomus įgyvendinimo padarinius.¹ Yra numatyti septyni pagrindiniai darniojo vystymosi tikslai:

- 1) klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas;
- 2) transporto vystymas, mažinant neigiamą poveikį aplinkai;
- 3) darniosios gamybos ir vartojimo skatinimas;
- 4) geresnis gamtinių išteklių naudojimas;
- 5) kova su skurdu ir socialine atskirtimi;
- 6) grėsmių visuomenės sveikatai mažinimas;
- 7) demografinių ir emigracijos sukeltų problemų sprendimas.

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas turėjo prisidėti prie Strategijoje ir kituose strateginiuose dokumentuose numatytų tikslų bei ES reikalavimų ir kitų tarptautinių susitarimų įgyvendinimo bei laikymosi.

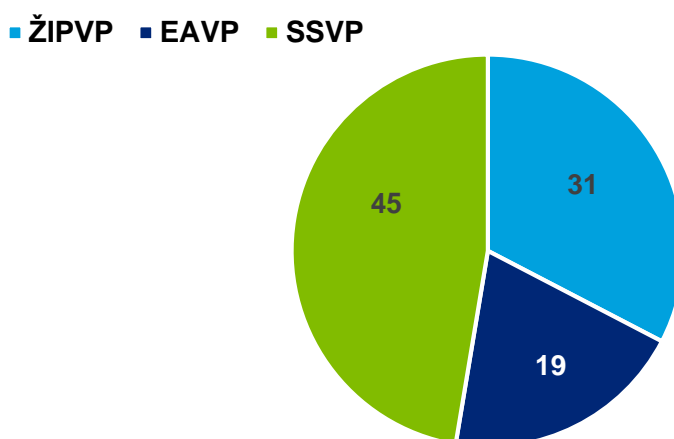
Vertinimo objektą sudaro a) ES struktūrinės paramos priemonės, b) rodikliai (strateginiai konteksto ir ekologinio efektyvumo). Objektas buvo apibrėžtas, atliekant kryžminę nacionalinės darniojo vystymosi strategijos, jos rodiklių ir 2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programų (Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (ŽIPVP), Ekonomikos augimo veiksmų programa (EAVP), Sanglaudos skatinimo veiksmų programa (SSVP) strateginių konteksto rodiklių ir finansuotų priemonių analizę.

Atsirenkant ES struktūrinių fondų priemones Vertinimo objektui, buvo svarbu įvertinti darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto integravimo būdą. **Lietuvos 2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programose darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas yra integruotas kompleksiniu būdu:** visos veiksmų programos (ŽIPVP, EAVP, SSVP) numato prisidėjimą prie darniojo vystymosi, projektų bendruosiuose atrankos kriterijuose yra numatytas reikalavimas prisidėti prie darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo (horizontalusis integravimo būdas), tuo tarpu

¹ Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija, 42 psl.

vertikalią integraciją yra stebima EAVP ir SSVP apimtyje: EAVP – „2.4. Prioritetas Esminė ekonominė infrastruktūra“, „2.5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra“, SSVP – „3.1 Prioritetas. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „3.3 Prioritetas. Aplinka ir darnūs vystymasis“. Taip yra todėl, kad daugiausia dėmesio, kalbant apie darnų vystymąsi, yra skiriama infrastruktūrinei ir tuo pačiu aplinkosauginei dimensijai, tuo tarpu kitose – ypač socialinio vystymosi – srityse darnūs vystymasis yra integruojamas horizontaliai, pasitelkiant „minkštąsias“ priemones. Atitinkamai į Vertinimo objektą buvo įtrauktos visų veiksmų programų priemonės, apimančios tiek vertikalųjį, tiek horizontalųjį, tiek kompleksinį darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto integravimo būdą.

1 paveikslas. Į Vertinimo objektą patenkančios 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos priemonės

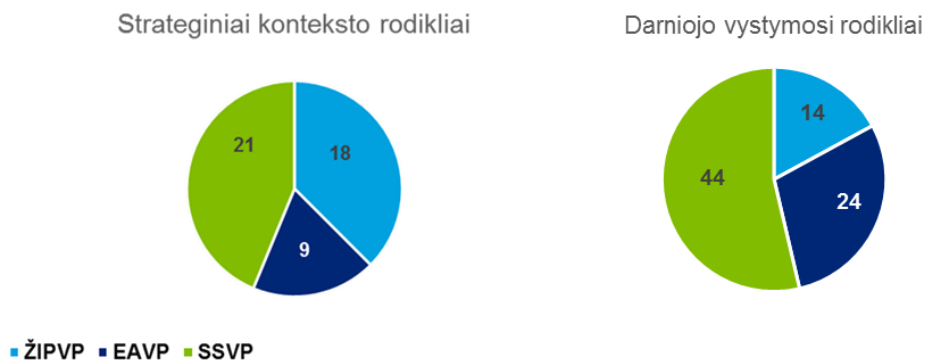

Šaltinis: sudaryta Vertintojų.

Vertinimo apimtyje nagrinėjamos ES struktūrinės paramos priemonės (iš viso 95) ir jų investicijas atspindintys strateginio konteksto bei darniojo vystymosi rodikliai buvo išskirti įvertinus jų atitiktį darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslams (klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas; transporto vystymas, mažinant neigiamą poveikį aplinkai; darniosios gamybos ir vartojimo skatinimas, siekiant geriau valdyti gamtinius išteklius; kova su skurdu ir socialine atskirtimi; grėsmės visuomenės sveikatai mažinimas; demografinių ir emigracijos sukeltų problemų sprendimas).

Rodiklių analizei iš viso buvo atsirinkta 130 rodiklių (neįskaitant skaidymo pagal ūkio sektorius, regionus ar, pvz., teršalų rūšis), iš kurių **48 yra strateginio konteksto rodikliai, 82 – darniojo vystymosi tikslų įgyvendinimą atspindintys Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos rodikliai (iš jų – 19 ekologinio efektyvumo rodiklių)**. Rodiklių atrankos metu taip pat buvo vadovaujama horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo gairėmis bei 2008 m. atliktu horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo, įsivainant Europos Sąjungos struktūrinę paramą, vertinimu. Pasiskirstymas pagal veiksmų programas ir prioritetus pateikiamas 2 paveiksle.

2 paveikslas. Į Vertinimo objektą patenkančių rodiklių pasiskirstymas pagal veiksmų programas

Šaltinis: sudaryta Vertintojų.

1.2. Kaitos teorija grįsto vertinimo metodo taikymas

Analitinė teorija grįsto vertinimo pagrindas buvo pasirinktas atsižvelgiant į priklausomojo kintamojo (darniojo vystymosi) horizontalumą ir konteksto veiksnių, visuomenės nuomonės bei sąmoningumo įtaką. Šiam vertinimui buvo pasirinktas **kaitos teorijos vertinimo modelis, grįstas realizmo prielaidomis**. Modelyje daugiausia dėmesio yra teikiama konteksto – mechanizmų – rezultatų priežastinėms grandinėms (angl. *CMO model: context-mechanisms-outcome*). Yra išskiriama viena bendrinė priežastinė teorija (sisteminiis intervencijos veikimas) ir prielaidos, reikalingos intervencijos mechanizmų veikimui skirtinguose kontekstuose, pvz., šio vertinimo atveju mechanizmų specifika skirsis pagal atskiras kapitalo rūšis ar veikimą nacionaliniu vs. vietos lygmeniu (probleminių teritorijų atvejo studijos).

Realizmo paradigmos prielaidomis grįstas kaitos teorijos vertinimo modelis siekia ne tik įvertinti intervencijos veikimą skirtinguose įgyvendinimo kontekstuose, bet ir empiriškai patikrinti teoriją, pasitelkiant statistinės analizės metodus, pvz., regresinę analizę. Tokiu būdu modelyje yra suderinami realizmo paradigmos (dėmesys empirikai) ir kaitos teorija grįsto vertinimo (teorijos rekonstravimas ir verifikavimas) principai. Pagrindinė pritaikyto modelio prielaida – investicijos yra įgyvendinamos egzistuojančiuose socialiniuose – ekonominiuose kontekstuose, institucinėse sistemose ir kultūrinėse aplinkose. Programos ir jų nulemtos intervencijos gali būti laikomos savotiškomis „realizuotomis teorijomis“, t. y., hipotezėmis, kurios yra keliamos, siekiant paaiškinti intervencijų ar politikos instrumentų rezultatus ir poveikį. Intervencijos poveikis yra pasiekiamas per konkrečių mechanizmų „aktyvumą“. Vienas svarbiausių elementų, nuo kurių priklauso rezultatai ir poveikis, yra kontekstas, kuriame įgyvendinama intervencija.²

Realizmo paradigmos prielaidomis grįstuose ir kaitos teorija paremtuose vertinimuose yra siekiama atsakyti į tris pagrindinius klausimus: 1) kokios intervencijos / priemonės ir kurioms tikslinėms grupėms yra tinkamiausios? 2) kokiame kontekste (kontekstuose) vertinamos intervencijos (priemonės) veikia geriausiai? 3) kokius egzistuojančius mechanizmus vertinamos intervencijos „aktyvuoja“ skirtinguose

² R. Pawson, N. Tilley, , *Realistic Evaluation*, 1997. London: Sage.

R. Pawson, N. Tilley, Realistic Evaluation Bloodlines. *American Journal of Evaluation*, 22: 317-324, 2001.

< <http://aje.sagepub.com/content/22/3/317.full.pdf+html> >

R. Pawson, *The science of evaluation: a realist manifesto*, London, SAGE Publications, 2013.

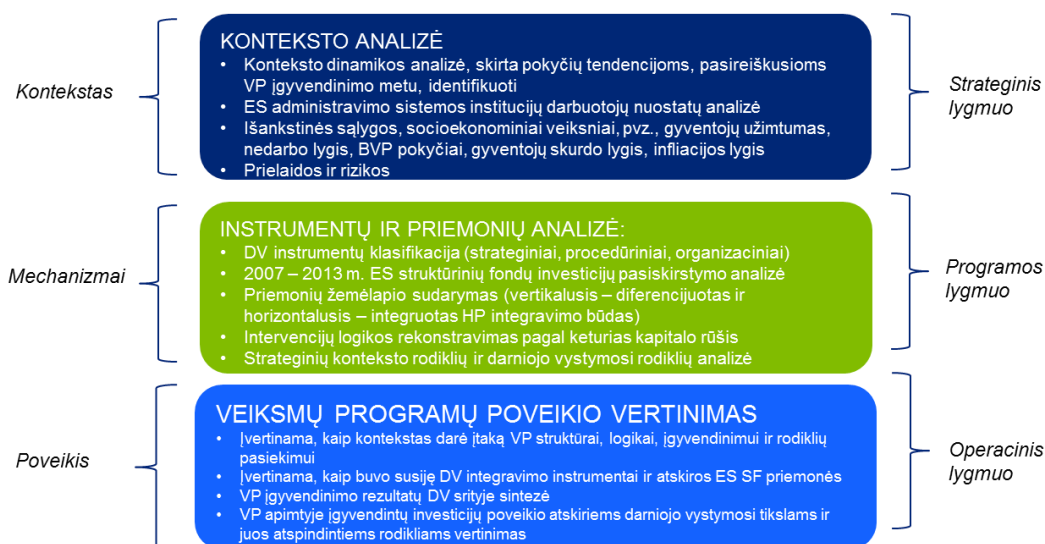
kontekstuose?³ Šiame vertinime toks požiūris yra tinkamas dėl horizontalaus ir itin kontekstinio priklausomo kintamojo – darniojo vystymosi – pobūdžio.

Analizės pagrindą sudaro kelios dimensijos ir jose egzistuojantys priežastiniai ryšiai:

- **mechanizmai** (t. y., įsitikinimai, elgsena, logika, prielaidos ir pan.) ir ištekliai (informaciniai, finansiniai, žmogiškieji ir pan.), kurie sąlygoja pokyčius, esant įprastinėms socialinėms – ekonominėms sąlygoms;
- **kontekstas**, t. y., socialinė – ekonominė, institucinė, kultūrinė, istorinė aplinka;
- **rezultatai ir poveikis**, t. y., mechanizmų ir konteksto tarpusavio sąveikos išėja.

Vertinimo strategija (ir tuo pačiu metodologinis pagrindas) yra pavaizduota 3 paveiksle. **Konteksto analizė** apėmė socialinių – ekonominių, kultūrinių, institucinių, politinių ir kitų pokyčių identifikavimą. Išankstinių sąlygų (ES ir Lietuvos strateginių dokumentų, Lietuvos socialinę – ekonominę padėtį apibrėžiančių rodiklių analizė) bei prielaidų ir rizikų analizė papildo konteksto analizės pagrindą. Ši vertinimo dalis leido apibrėžti strateginio lygmens veiksnius, kurie galėjo lemti intervencijų sėkmę programiniame ir operaciniame lygmenyse. Vertinimo metu atlikta tiek tarptautinio (Slovėnijos, Čekijos ir Austrijos atvejo studijos), tiek nacionalinio (poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje), tiek regioninio / vietos konteksto (14 probleminių teritorijų atvejo studijos) analizė.

3 paveikslas. Vertinimo strategija

Šaltinis: sudaryta Vertintojų.

Mechanizmai ir ištekliai atspindi ES struktūrinių fondų priemones ir jų apimtyje įgyvendinamus projektus. Mechanizmų ir išteklių lygmuo buvo susiaurintas iki 95-ųjų 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos priemonių. Šių priemonių analizė buvo atlikta tiek nacionaliniu, tiek regioniniu / vietos lygmeniu.

Atsižvelgiant į tai, kad darniojo vystymosi principas yra neatsiejamas nuo regioninės dimensijos, Vertinimo metu atliktos 14 probleminių teritorijų atvejo studijos: buvo įsigilinta į mechanizmų poveikį specifiniame, sudėtingiausia socialine ir ekonomine situacija pasižyminčiame kontekste. Visos probleminės teritorijos buvo nagrinėtos kaip atskiri atvejai, kompleksiskai vertinant ES struktūrinių fondų poveikį. Poveikio vertinimo metu taip buvo patikrinta hipotezė apie regioninio lygmens veikėjų – savivaldybių – nuostatas darniojo vystymosi atžvilgiu.

³ Ten pat.

Rezultatai ir poveikis buvo operacionalizuoti per darniojo vystymosi (taip pat ekologinio efektyvumo) ir strateginius konteksto rodiklius (sisteminiu lygmeniu), ir projektų bei priemonių produkto bei rezultato rodiklius (programų ir operaciniu lygmeniu). Apibrėžiant Vertinimo objektą, buvo atrinkta 130 sisteminio lygmens rodiklių, kurie matuoja darniojo vystymosi tikslų įgyvendinimą. Tuo tarpu produkto ir rezultato rodikliai buvo detalai nagrinėjami tik diferencijuoto horizontaliojo prioriteto integravimo atveju, t. y., EAVP – „2.4. Prioritetas Esminė ekonominė infrastruktūra“, „2.5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra“, SSVP – „3.1 Prioritetas. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „3.3 Prioritetas. Aplinka ir darnusis vystymasis“. Siekiant įvertinti ES struktūrinių fondų poveikį, buvo pritaikytas kaitos teorija grįstas vertinimas, derinant kokybinius metodus (plačiau šios ataskaitos 1.3. poskyryje) ir kiekybinius metodus (regresinę analizę).

Pritaikant pasirinktą analitinį pagrindą, jis buvo papildytas darniojo vystymosi principą operacionalizuojančia **keturių kapitalų teorija**. Keturių kapitalų teorija yra kilusi iš ekonomikos mokslų ir remiasi prielaida, kad kapitalo išteklių užtikrina prekių ir paslaugų judėjimą, tokiu būdu prisidedami prie žmogaus ir visuomenės gerovės kūrimo. Teorijoje yra skiriamos keturios kapitalo rūšys: gamybinis (apimantis ir finansinį), gamtos, žmogiškasis bei socialinis kapitalas.

Remiantis keturių kapitalų teorija, plėtra gali būti laikoma nedarnia, kai kapitalo atsargos mažėja absoliučiu dydžiu arba tam tikru vienam gyventojui tenkančiu dydžiu per apibrėžtą laiką. Kapitalo atsargų kiekis gali būti apibrėžtas pasitelkiant atskiras kapitalo rūšis atspindinčius rodiklius. Šiuo atžvilgiu teorija pateikia puikų modelį poveikio darniajam vystymuisi vertinimui: modelio pagrindas yra alternatyvų / kompromisų vertinimas – politikos sprendimai ir su jais susijusios intervencijos, kurios sąlygoja vienos rūšies kapitalo atsargų augimą, tuo pačiu gali nulemti kitos kapitalo rūšies atsargų mažėjimą.

Taikant siūlomą poveikio darniajam vystymuisi vertinimo modelį, buvo remiamasi atskirų kapitalo rūšių panaudojimu ir jų atsargų kiekio kitimu. Vertinime **kapitalo išteklių atsargų kiekio kitimas** (t. y., išteklių didėjimas arba mažėjimas), kurį lemia vykdomos viešosios politikos intervencijos, yra analizuojamas pasitelkiant **keturias kapitalo rūšis apibrėžiančius rodiklius**. Pats poveikio kapitalo atsargoms vertinimas (t. y., ar įvykė rodiklių pokyčiai atspindi kapitalo mažėjimą, ar augimą) yra tiek kiekybinis (kur buvo nustatytas statistiškai reikšmingas kintamųjų ryšys), tiek kokybinis (tikrinant kaitos teoriją ir susijusius priežastinius ryšius).⁴

1.3. Vertinimo metodai

Vertinimo metu buvo pritaikyti devyni skirtingi duomenų rinkimo ir analizės metodų rinkiniai. Toliau trumpai pristatomas kiekvienas jų.

Turimos informacijos analizė

Turimos informacijos analizė apėmė pirminių ir antrinių šaltinių, stebėsenos duomenų (SFMS2007), Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento kaupiamų statistikos duomenų analizę. Vertinimo metu buvo susisteminti ir apibendrinti ES ir nacionaliniai teisės aktai, strateginiai dokumentai, anksčiau atlikti ES struktūrinių fondų vertinimai, taip pat akademinės literatūros šaltiniai. Be to, atlikta nuodugni oficialiosios ES ir Lietuvos statistikos analizė, įvertintos pagrindinių darniojo vystymosi rodiklių pokyčių tendencijos. Stebėsenos (daugiausia SFMS2007) duomenų analizė buvo pritaikyta vertikaliojo (diferencijuoto) darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto rezultatų analizei. Turimos informacijos analizės metodas (apimantis pirminių ir antrinių šaltinių analizę, bei statistikos (oficialiosios ir duomenų, kaupiamų SFMS2007) analizę) buvo taikomas rengiant atsakymus į visus techninėje specifikacijoje numatytus vertinimo klausimus.

⁴ Ten pat.

Interviu

Vertinimo metu buvo atlikta 50 interviu. Interviu respondentai apėmė ES struktūrinių fondų lėšas administruojančias institucijas, socialinius – ekonominius partnerius, projektų vykdytojus.

Interviu programos dalyvių sąrašas pateikiamas šios ataskaitos 1 priede „Interviu programos dalyviai“. Interviu metodo taikymo metu surinkta informacija buvo aktuali atsakant į visus Techninėje specifikacijoje numatytus vertinimo klausimus.

Apklausa

Vertinimo metu buvo atlikta ES struktūrinių fondų administravimo sistemos darbuotojų apklausa. ES struktūrinių fondų administravimo sistemai 2007 – 2013 m. priklausė ir su horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimu yra susijusios šios institucijos:

- Aplinkos ministerija
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
- Susisiekimo ministerija
- Sveikatos apsaugos ministerija
- Švietimo ir mokslo ministerija
- Ūkio ministerija
- Vidaus reikalų ministerija
- Regionų plėtros departamentas prie VRM (atstovaujantis Regionų plėtros tarybas)
- Finansų ministerija
- Valstybės kontrolė (8-asis audito departamentas)
- Europos socialinio fondo agentūra
- Aplinkos projektų valdymo agentūra
- Transporto investicijų direkcija
- Lietuvos verslo paramos agentūra
- Centrinė projektų valdymo agentūra
- UAB „Investicijų ir verslo garantijos“
- Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra
- Lietuvos mokslo taryba

Apklausos metu buvo kreiptasi į vadovujančiosios institucijos, tarpinių institucijų (ministerijų ir įgyvendinančiųjų institucijų), audito institucijos ir Regionų plėtros departamento darbuotojus, tiesiogiai dirbančius su ES struktūrinių fondų lėšų administravimu. Apklausos klausimynas buvo išplatintas el. būdu (pasitelkiant apklausų įrankį *FluidSurveys*) visiems į šią imtį patenkantiems darbuotojams (iš viso 831 respondentas).

Apklausa buvo vykdyta 2016 m. vasario 22 d. – 2016 m. kovo 4 d. Apklausos klausimynas buvo parengtas, atsižvelgiant į 2008 m. atlikto Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo metu vykdytos ES struktūrinių fondų paramą administruojančių darbuotojų apklausos klausimus, tokiu būdu išlaikant duomenų palyginamumą. Apklausoje dalyvavo 160 respondentų. Apklausos atsakomumas – 19,3 proc. Apklausos duomenų lentelės pateikiamos šios ataskaitos 2 priede. Dėl didesnio apklausų rezultatų patikimumo užtikrinimo papildomai buvo vykdomi ir palydimieji interviu su pasirinktais ES administravimo sistemos institucijų darbuotojais. Apklausos duomenys, atlikta pirminių ir antrinių šaltinių analizė, SFMIS ir kitų duomenų bazių informacija, interviu ir fokusuotų grupinių diskusijų medžiaga leido atlikti kompleksinį ES struktūrinių fondų poveikio darniajam vystymuisi vertinimą. Apklausos metodas ir jo metu surinktų duomenų analizė buvo aktuali atsakant į 9.1.3., 9.1.4., 9.2.1., 9.2.2., 9.2.3. vertinimo klausimus.

Fokusuota grupinė diskusija

Šio vertinimo metu fokusuotos grupės metodas buvo taikomas du kartus – pirmoji diskusija buvo suorganizuota 2016-01-29, antroji – 2016-03-07. Pirmosios fokusuotos grupinės diskusijos metu buvo diskutuojama apie darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto integravimą atskirų ES struktūrinės paramos administravimo ciklo etapų metu

(programavimo, paraiškų rengimo, projektų įgyvendinimo ir projektų užbaigimo etapuose). Į šią diskusiją buvo kviečiami ES SF administruojančių institucijų atstovai ir darniojo vystymosi ekspertai. Antrosios fokusuotos grupinės diskusijos metu buvo siekiama verifikuoti preliminarūs atsakymus į Vertinimo klausimus. Šioje diskusijoje taip pat dalyvavo tiek ES SF administruojančių institucijų atstovai, tiek darniojo vystymosi ekspertai. Fokusuotų grupinių diskusijų dalyvių sąrašai pateikiami šios ataskaitos 4 priede.

Fokusuotos grupinės diskusijos metodas buvo naudingas ne tik vertinimo įžvalgoms generuoti, bet ir jau surinktiems duomenims, vertinimo įžvalgoms ir pačiam vertinimui viešinti. Fokusuotų grupinių diskusijų metu surinkti duomenys ir jų analizė buvo aktualūs 9.1.1., 9.1.3, 9.1.4., 9.2.4. vertinimo klausimams.

Tarptautinė ekspertų panelė

Vertinimo baigiamojo etapo metu, 2016 m. balandžio 22 d., buvo suorganizuotas tarptautinės ekspertų panelės renginys. Renginio metu buvo ne tik aptartos atliekamo Vertinimo išvados, bet ir diskutuota apie galimus darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tobulinimo sprendimus. Diskusijoje dalyvavo Lietuvos darniojo vystymosi srities ekspertai (Liutauras Stoškus, VšĮ „Darna vystymosi institutas“ direktorius, Jurgita Vaitiekūnienė, VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“ projektų vadovė), LR finansų ministerijos atstovai (Loreta Maskaliovienė, Europos Sąjungos struktūrinės paramos valdymo departamento direktorė, Danutė Burakienė, Europos Sąjungos struktūrinės paramos valdymo departamento Vertinimo skyriaus vedėja), taip pat LR aplinkos ministerijos atstovas, Europos Sąjungos administravimo departamento direktorius, Inesis Kiškis. Ekspertų panelėje taip pat dalyvavo Integra Consulting Ltd. partneris Jiří Dusík. Diskusiją moderavo UAB „Deloitte Lietuva“ Valdymo konsultacijų skyriaus vadovas Juozas Mikulis. Ekspertų panelėje buvo kviečiami dalyvauti tiek centrinės valdžios, tiek vietos valdžios institucijų atstovai. Diskusijos metu buvo aptarta analizuotų užsienio šalių patirtis DV srityje bei verifikuotos pirminės analizės išvados ir rekomendacijos.

Atvejo studijos

Šio vertinimo apimtyje buvo atliekamos dvejopo pobūdžio atvejo studijos – teritorijų ir užsienio šalių atvejo studijos.

Teritorijų atvejo studijos

Siekiant įvertinti ES struktūrinių fondų poveikį darniajam vystymuisi ir atskiriems jo tikslams (9.2.1 vertinimo klausimas Techninėje specifikacijoje), vertinimo metu buvo atliekamos giluminės probleminių teritorijų ir jose įgyvendintų ES SF projektų atvejo studijos. Probleminės teritorijos yra apibrėžtos LRV nutarimu. Probleminių teritorijų plėtros 2011–2013 m. programos patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. gegužės 18 d. nutarimu Nr. 588 (Žin., 2011, Nr. 64-3031). Daug dėmesio šiose programose skiriama gyvenamosios aplinkos gerinimui: tvarkomi keliai, remontuojamos gatvės, klojami šaligatviai, tvarkomos aikštės, parkai, valomi vandens telkiniai, renovuojami gyvenamieji namai (kartu kompleksškai tvarkant ir aplinką), rekonstruojamos mokyklos, ligoninės, bibliotekos, kultūros centrai, kaimo vietovėse tvarkomos apleistos teritorijos ir pan. Taip pat numatytos užimtumo skatinimo priemonės, probleminių teritorijų savivaldybių darbuotojų ir tarnautojų kvalifikacijos tobulinimas bei administravimo sistemų optimizavimas. Probleminių teritorijų atvejo studijos leido įvertinti ES struktūrinių fondų poveikį darniajam vystymuisi konkrečiame, sudėtingiausioje socialinėje – ekonominėje padėtyje buvusiame, kontekste.

Užsienio šalių atvejo studijos

Siekiant atsakyti į Techninės specifikacijos 9.1.4. Vertinimo klausimą, Vertinimo metu buvo atliekamos trijų ES šalių – Čekijos, Slovėnijos ir Austrijos – atvejo studijos. Atvejo studijų metu buvo taikomi turimos informacijos analizės ir interviu metodai. Atvejo studijos leido įsigilinti į kitose ES šalyse taikytas darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto

įgyvendinimo priemonės. Užsienio šalių atveju studijos pateikiamos šios ataskaitos 3 priede.

Kiti duomenų analizės metodai

Lyginamoji analizė šiame vertinime buvo taikoma keliais lygmenimis:

- palyginimas tarp teritorijų Lietuvoje vienintelio panašumo principu: probleminės teritorijos ir ES SF poveikis darniajam vystymuisi kiekvienoje iš jų buvo palygintas tarpusavyje, siekiant išgryninti pagrindines sėkmės / nesėkmės prielaidas;
- palyginimas priemonių lygmenyje: atsižvelgiant į tai, kokios veiklos numatomos, kaip reglamentuotas darniojo vystymosi integravimas, priemonės buvo suskirstytos į kategorijas pagal darniojo vystymosi integravimo tipą (vertikalusis; horizontalusis; horizontalusis, papildomai atkreipiant į dėmesį į proaktyvias priemones konkrečioje srityje);
- palyginimas tarp valstybių (pvz., Lietuvos, Austrijos, Čekijos, Slovėnijos): pagal išskirtus kriterijus (reglamentavimą, suderinamumą su nacionalinėmis strategijomis ir prioritetais, horizontaliojo principo integravimą, įgyvendinimą, valdymą ir poveikį). Išskirti geros praktikos pavyzdžiai, galimi pritaikyti Lietuvoje atskirose darniojo vystymosi politikos formavimo ir įgyvendinimo srityse.

Statistinė (regresinė) analizė buvo pasitelkta, siekiant išmatuoti ES struktūrinių fondų poveikį atskiriems strateginio konteksto ir darniojo vystymosi (taip pat ir ekologinio efektyvumo) rodikliams. Šios analizės esmė – priežastinio ryšio tarp ES investicijų (metinių projektams skirtų lėšų) ir strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodiklių (metinių rodiklių pokyčių) vertinimas ir rodiklių tarpusavio priklausomybės nustatymas.

Analizė atlikta, naudojantis statistine programa R⁵. Visi reikalingi duomenys surinkti iš institucijų (Statistikos departamentas, Aplinkos apsaugos agentūra, Aplinkos ministerija, Lietuvos darbo birža, Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, statistikos duomenų bazė Eurostat), kurios atsakingos už atskirų rodiklių skaičiavimą. Metiniai finansavimo duomenys gauti remiantis interneto svetainės www.esparama.lt duomenimis. Šie duomenys nagrinėti veiksmų programų prioritetų lygmeniu, siekiant išsiaiškinti, kaip metinis finansavimas lėmė atitinkamų metų rodiklių pokyčius. Nagrinėtos ne nominaliosios rodiklių skaitinės vertės, bet paskaičiuotieji jų pokyčiai procentine išraiška. Pokyčio skaičiavimui naudota formulė:

$$\frac{B_1 - B_0}{B_0}, \text{ kur } B_1 - \text{einamųjų metų rodiklio reikšmė, } B_0 - \text{praėjusiųjų metų rodiklio reikšmė.}$$

Duomenų tarpusavio priklausomybei nustatyti buvo naudojamas statistinis Spearman'o metodas, kuris leidžia pamatyti koreliacijas tarp įvairių rodiklių ir investicijų kiekių. Pasitelktas metodas leidžia nustatyti Spearman'o ranginės koreliacijos koeficientą, kuris matuoja tiesinę kintamųjų priklausomybę. Kuo koreliacijos koeficientas didesnis, tuo kintamųjų priklausomybė stipresnė (teigiamas koeficientas rodo tiesioginę kintamųjų priklausomybę, neigiamas – atvirkštinę). Siekiant išsiaiškinti priežastinius ryšius tarp duomenų eilučių, naudota regresinė analizė⁶. Vienas iš esminių regresinės analizės tikslų yra nustatymas, ar vieno kintamojo kitimas sąlygojo kito kintamojo kaitą, t. y., ar egzistuoja priežastinis efektas. Konkrečiu atveju buvo nagrinėta, ar finansavimo kitimas sąlygojo atitinkamų rodiklių pokyčių tendencijas. Žemiau pateikiamas naudotas regresinis modelis:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + e_i$$

Šiame modelyje Y_i žymi rodiklių pokyčių eilutę (metiniai pokyčiai nuo 2009 m. iki 2014 m.),

⁵ Statistinės programos pavadinimas. Daugiau apie ją - Hornik, Kurt (November 26, 2015). "R FAQ". The Comprehensive R Archive Network. 2.1 What is R?. Retrieved 2015-12-06.

⁶ Regresinė analizė – tai statistiniai metodai, skirti regresijos modeliui sudaryti, patikrinti, ar jis tinkamas ir taikyti prognozėms. Regresijos modelis – statistinis modelis, leidžiantis vieno kintamojo reikšmes prognozuoti pagal kito kintamojo reikšmes.

X_i nurodo finansavimo eilutę (metinis finansavimas nuo 2008 m. iki 2013 m.), β_0 ir β_1 – nežinomi, bet fiksuoti regresijos funkcijos parametrai, e_i – atsitiktinė paklaida, i – kinta nuo 1 iki tiek, kiek iš viso yra kintamųjų. Tad pagrindinis regresinės analizės uždavinys yra regresijos modelio parametru įvertinimas, t. y., nežinomų regresijos parametru įverčių nustatymas. Šiuo atveju svarbiausias koeficientas yra β_1 , kuris nurodo priežastinį ryšį, ir kintamojo X įtaką kintamajam Y .

Norėdami ne tik pateikti analizės rezultatus, bet įvertinti ir atskirų rodiklių tarpusavio ryšius, pasitelkėme koreliacijų tarp finansavimo parametru ir rodiklių vizualinį vaizdavimą, padėjusį identifikuoti, kurių rodiklių pokyčiai gali daryti įtaką kitų rodiklių kitimui.

Apibendrinant, visų metodų taikymo metu surinkti duomenys ir jų analizės rezultatai vėliau buvo **trianguliuojami**, keliamas hipotezes ir išvadas grindžiant bent trimis skirtingais vertinimo metodais gautomis įžvalgomis.

2. Vertinimo rezultatai

Šiame Vertinimo ataskaitos skyriuje yra pateikiama Vertinimo analizė pagal visus Techninės specifikacijos 9 punkte pateiktus Vertinimo klausimus. Taip pat yra pateikiami atsakymai į Vertinimo klausimus.

2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas

2.1.1. Kaip ir kodėl besikeičianti Lietuvos socialinė – ekonominė situacija įtakoja pagrindinius darnaus vystymosi horizontalaus prioriteto tikslus ir ekologinio efektyvumo rodiklius Lietuvoje ir kitose ES valstybėse?

Remiantis Lietuvos statistikos departamentu, pagrindiniai Lietuvos socialinės – ekonominės situacijos rodikliai apima gyventojų užimtumą / nedarbą, infliacijos lygį ir BVP pokyčius.⁷ Papildomai, siekiant sustiprinti socialinę (socialinės sanglaudos) dimensiją, kuri yra tiesiogiai susijusi su socialinio kapitalo ištekliais ir darniojo vystymosi sąvoka, į rodiklių sąrašą buvo įtrauktas skurdo lygis. Toliau pristatoma pagrindinių šalies rodiklių dinamika Lietuvoje 2007 – 2013 m. ir palyginimas su kitomis ES-28 valstybėmis.

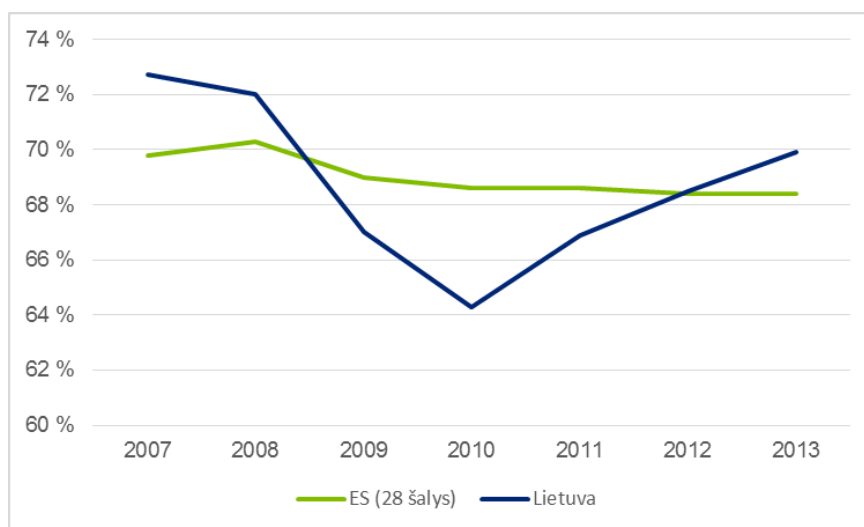
Gyventojų užimtumas ir nedarbas

Lietuva, kaip ir ES, susiduria su dideliais demografiniais iššūkiais, įskaitant senstančią populiaciją, žemo lygio gimstamumą, besikeičiančią šeimos struktūrą ir migraciją. Demografinius pokyčius ES strateginiu lygmeniu atspindi bendri užimtumo ir nedarbo rodikliai bei vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis.

Vertinant užimtumo rodiklius 2007 – 2013 m. laikotarpiu, situacija Lietuvoje nuo ES-28 vidurkio labiausiai skyrėsi trumpuoju pokriziniu laikotarpiu (2009 – 2010 m.). Bendra stebima tendencija – Lietuvoje užimtumo lygis, esant stabiliam ekonominiam augimui, viršija ES šalių vidurkį. Didžiausią įtaką užimtumo lygio kitimui darė ekonomikos ciklo svyravimai, t. y., 2009 m., pasireiškus finansų krizės įtakai, užimtumo rodiklis stipriai smuko; nuo 2010 m. buvo stebimas stabilus augimas, o po 2012 m. rodiklio įvertis po truputį ėmė grįžti į prieškrizinį laikotarpį. Svarbu pastebėti, kad ES-28 vidurkis nuo 2008 m. lėtai, tačiau nuosekliai mažėjo.

⁷ Lietuvos statistikos departamentas, *Pagrindiniai šalies rodikliai*.

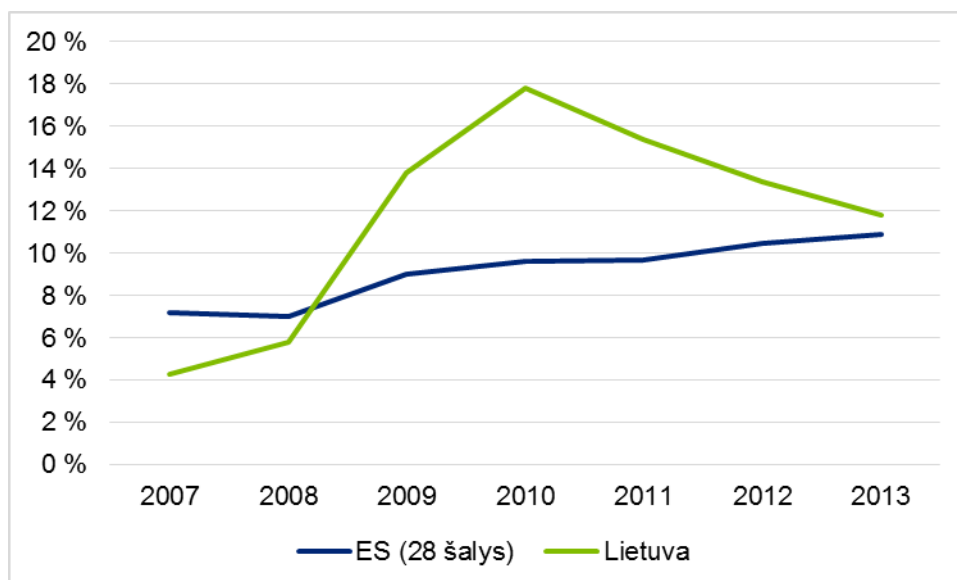
4 paveikslas. Bendrasis užimtumo rodiklis, proc. (20-64 m. amžiaus grupėje)

Šaltinis: Eurostat duomenys

Vertinant nedarbo rodiklius, stebimos panašios tendencijos. Kaip ir užimtumo rodiklio atveju, Lietuvoje esminis lūžis buvo 2010 m., kai nedarbo lygis siekė beveik 18 proc. Po 2010 m. nedarbo rodikliai ėmė tolygiai mažėti, tokiu būdu 2013 m. beveik priartėdami prie ES-28 šalių vidurkio. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad iki 2008 m. finansų krizės Lietuvos nedarbo rodiklis buvo mažesnis už ES šalių vidurkį. Nedarbo lygis ES šalyse visą laikotarpį augo, be ryškesnių svyravimų.

5 paveikslas. Bendras nedarbo lygis, proc. (15-74 m. amžiaus grupėje)

Šaltinis: Eurostat duomenys

Gyventojų užimtumo ir nedarbo lygio rodikliai yra atvirkščiai proporcingi ir tarpusavyje priklausomi. Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu buvo stebimi ryškūs abiejų rodiklių svyravimai, kuriuose 2010 m. žymi esminį lūžį. Eurostat ir atliktų vertinimų duomenimis, minėtuosius pokyčius sąlygojo migracijos saldo, ekonominė krizė bei natūralus populiacijos augimo sulėtėjimas.

Žvelgiant į ES struktūrinių fondų įsisavinimo intensyvumo rodiklius (ypač pagal ŽIPVP prioritetą „VP1-1 Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“), galima pastebėti, kad iki 2010 m. investuotos lėšos buvo per mažos, kad sukeltų lūžį užimtumo ir nedarbo rodiklių tendencijų kaitoje. ES investicijų poveikis buvo stebimas ilgesniu laikotarpiu.

Tai patvirtina ir atlikti ES struktūrinių fondų poveikio vertinimai. ES struktūrinės paramos intervencijos darė įtaką užimtumo rodiklių kaitai ir prisidėjo prie ekonominės krizės sukeltų neigiamų tendencijų sušvelninimo, tačiau poveikio mastas nebuvo didelis. Dėl investicijų į žmogiškuosius išteklius darbo rinkos srityje buvo stebimas teigiamas ES struktūrinių fondų lėšų poveikis, tačiau jis nesudarė esminio postūmio darbingumo rodiklių pasiekimui. Dėl investicijų nežymiai augo darbo našumas, kuris atsispindi padidėjusiame darbo užmokestyje, o teigiamas poveikis užimtumo lygiui sušvelnino įtemptą situaciją darbo rinkoje ekonomikos nuosmukio metu. Didžioji investicijų dalis buvo skirta nedarbo problematikai spręsti ekonomikos nuosmukio metu ir buvo nukreipta į greitą poveikį sukuriančias kovos su nedarbu priemones. Viena iš priemonių buvo remti laikiną užimtumą – tai padėjo sušvelninti padėtį darbo rinkoje ir visiškai atitiko momentinius darbo rinkos poreikius, t. y., mažinti nedarbo lygį.⁸

Infliacija

2012 m. atlikto ekonometrinio modeliavimo⁹ rezultatai rodė, kad dėl ES struktūrinių fondų investicijų vartotojų kainų indeksas augo nežymiai ir 2004–2011 m. laikotarpiu lėmė vidutiniškai 0,22 proc. punkto didesnę infliaciją, lyginant su situacija „be paramos“. Teigiamai buvo vertinta tai, kad papildomos inflacijos tempas turi mažėjimo tendenciją – buvo prognozuojama, kad 2004–2015 m. laikotarpiu jis vidutiniškai sudarys 0,17 proc. punkto.

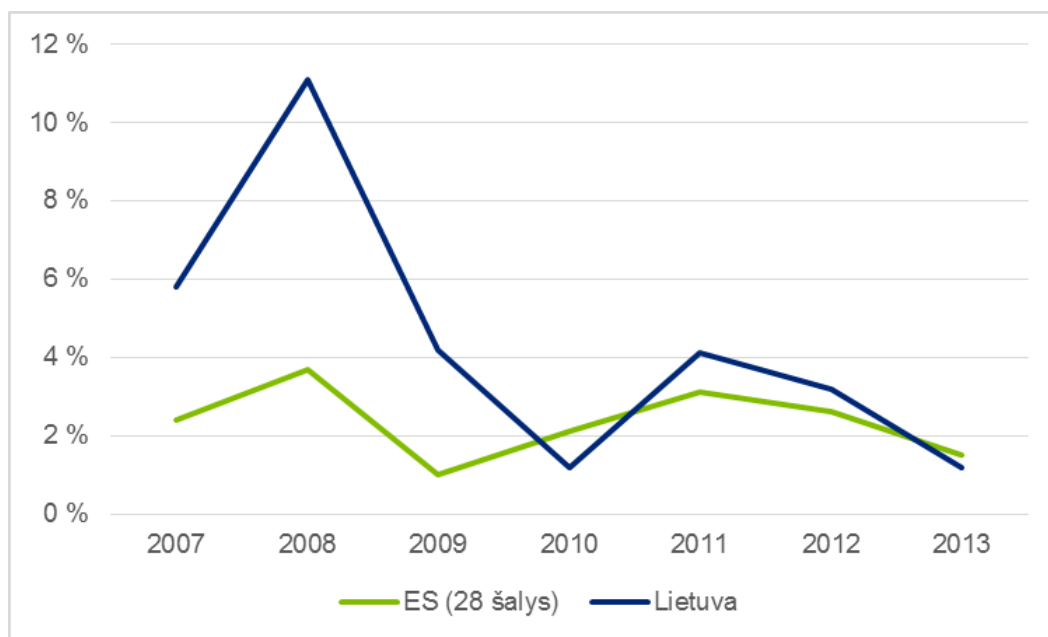
Stebint rodiklius matoma, kad inflacijos rodiklis greičiausiai sureagavo į ekonominį nuosmukį, staigų BVP rodiklio kritimą. Nuo 2010 m. pradėjus įgyvendinti krizės suvaldymo priemones (mokesčių tarifų didinimas, socialinių išmokų mažinimas ir t. t.) bei smukus vidaus paklausai, inflacijos lygis staigiai sumažėjo. Nuo 2010 m. buvo stebimas inflacijos lygio stabilizavimasis. Taigi Lietuvoje metinė inflacija pasiekė savo piką ekonominio nuosmukio metais (2008 m.). Vėliau situacija stabilizavosi, o 2014 m. buvo stebima deflacija. ES mastu yra stebimos tos pačios tendencijos kaip ir Lietuvoje.

⁸ UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinės paramos poveikio žmogiškųjų išteklių plėtrai vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. kovo mėn.

VšĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos konkurencingumui vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. balandžio mėn.

⁹ UAB „BGI Consulting“, LR finansų ministerija, „ES struktūrinių fondų poveikio BVP vertinimas“, „Atnaujinti duomenys apie ES struktūrinių fondų poveikį Lietuvos ekonomikai ir augimo prognozės iki 2020 m.“, 2012 m.

6 paveikslas. Vartotojų kainų indekso pokytis (bendras), proc.

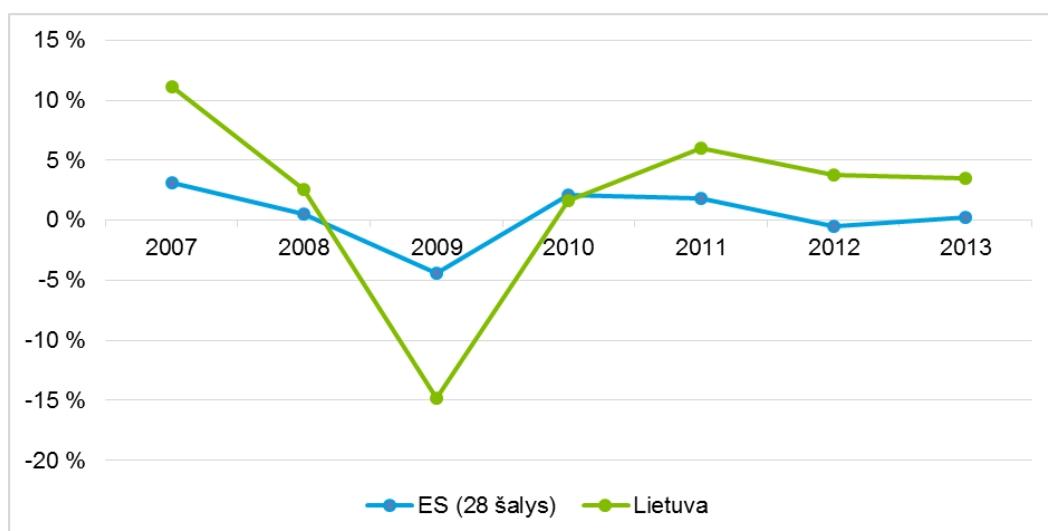

Šaltinis: Eurostat duomenys

Bendrojo vidaus produkto (BVP) pokyčiai

Siekiant įvertinti šalies ekonominės veiklos aktyvumą, ir pamatyti tokių išorės veiksnių kaip ekonominė krizė įtaką, yra nagrinėjamas BVP pokyčio rodiklis. Lietuvos BVP pokyčiuose atsispindi ir visos ES ekonomikos svyravimų tendencijos. Nuo 2007 m. buvo stebimas staigus BVP rodiklio mažėjimas, kuris 2009 m. pasiekė žemiausią savo įvertį. Nuo 2010 m. matomas toks pats staigus atsigavimas, kuris laikui bėgant normalizavosi į nuoseklų kitimą.

7 paveikslas. BVP pokyčiai (proc. nuo praėjusių metų)

Šaltinis: Eurostat duomenys

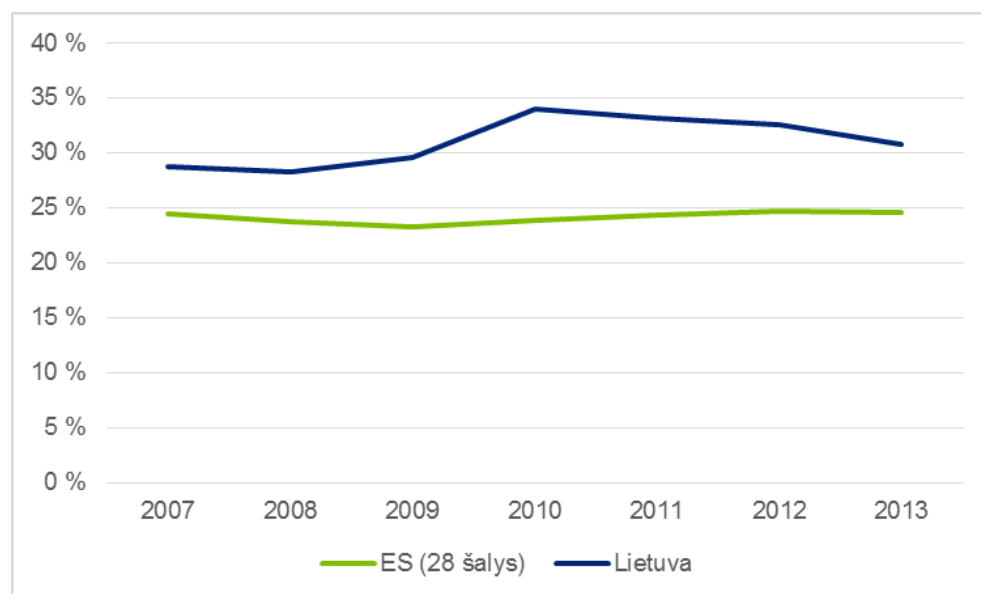
Didelę įtaką BVP pokyčiams Lietuvoje turėjo ES struktūrinių fondų investicijos. Atlikto ES struktūrinės paramos poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimo metu pastebėta, kad

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų parama turėjo daryti stiprią teigiamą įtaką BVP augimui¹⁰. 2012 m. pakartojus vertinimą ir atnaujinus makroekonometrinio modeliavimo rezultatus nustatyta, kad analizuojamos ES struktūrinių fondų paramos poveikis BVP stiprėja iki 2013 m. ir 2004–2013 m. laikotarpiu lemia 1,57 procentinio punkto didesnį realaus BVP (palyginamosiomis 2005 m. kainomis) vidutinį metinį augimą nei būtų be paramos. Baigiantis 2007–2013 m. veiksmų programų įgyvendinimui, ES struktūrinių fondų investicijų paklausos pusės sukeltas poveikis silpnėja, todėl vertinant paramos poveikį 2004–2015 m. laikotarpiu stebimas mažesnis vidutinis metinis BVP augimo tempas (1,1 proc. punkto). Suminis 2004–2015 m. laikotarpio realus BVP yra 6,51 proc. didesnis nei būtų be paramos. Buvo prognozuojama, kad per 2004–2015 m. laikotarpį iš viso bus sukurta 66,36 mlrd. papildomo nominalaus BVP, o integruota grąža (paramos efektyvumas) pasieks 1,97. Papildomą impulsą tiek realaus BVP augimui, tiek didesnei nominalaus BVP grąžai suteikia 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu įvestos finansinės inžinerijos priemonės, kurios leidžia santykinai sumažinti investicijų „kainą“ ir netiesiogiai skatina didesnes privačias investicijas¹¹.

Skurdo lygis

Skurdo rizikos lygis, kurį atspindi gyventojų, esančių skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, dalis, yra vienas pagrindinių socialinės sanglaudos rodiklių ES. Lietuvoje šio rodiklio dinamika sutapo su kitų čia aptartų socialinių ekonominių rodiklių dinamika: staigus ir didžiausias skurdo lygio augimas buvo stebimas 2009–2010 m., tuo tarpu vėlesniais metais žmonių, esančių skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, dalis tolygiai mažėjo.

8 paveikslas. Žmonės, esantys skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, šalies gyventojų proc.

Šaltinis: Eurostat duomenys

Apibendrinant, visi socialinę – ekonominę situaciją atspindintys rodikliai 2007–2013 m. laikotarpiu Lietuvoje ir ES vystėsi panašiai. Pagrindinis rodiklių dinamiką veikęs veiksnys – 2008 m. pasaulinė ekonominė krizė.

¹⁰ BGI Consulting „ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas“, 2009 m. rugsėjis. Užsakovas – LR finansų ministerija.

¹¹ ES struktūrinių fondų poveikio šalies ekonomikai vertinimas, ekonomikos augimo prognozės iki 2020 metų. Santrauka
<http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Poveikio_ekonomikai_mo_deliavimas2012_santrauka_LT.pdf>

Atsižvelgiant į tai, kad ekonomikos ciklo svyravimai buvo pagrindinis išorės veiksnys, ES struktūrinių fondų lėšos buvo viena iš pagrindinių pasekmių suvaldymo priemonių. Sanglaudos politikos instrumentai sudaro 1/3 viso Europos Sąjungos biudžeto, todėl ES struktūrinių fondų lėšos buvo viena pagrindinių priemonių, skirtų ekonominės krizės padarinių suvaldymui. Europos Komisija (EK) pateikė šalims narėms nemažai siūlymų, kaip jos, pasinaudodamos ES SF teikiamomis galimybėmis, galėtų suvaldyti / sušvelninti finansinės krizės padarinius. Vis dėlto veiksmų programų peržiūra daugelyje šalių buvo įvykdyta 2009 m. pabaigoje – 2010 m., kai šalių ekonomikos nuosmukio požymiai jau buvo ryškūs¹².

Vertinimo metu buvo tikrinama antrinių šaltinių analizės metu iškelta hipotezė, kad ekonominis nuosmukis nukreipė politikos formuotojų dėmesį nuo darnaus vystymosi prie finansinės krizės padarinių likvidavimo / suvaldymo. 2008–2009 m. įvykiai reikalavo greitų sprendimų, kurie ne visuomet buvo suderinti tarpusavyje. Darniojo vystymosi tikslai visų pirma yra orientuoti į ilgąjį laikotarpį, todėl tikėtina, kad trumpalaikių problemų sprendimas galėjo neigiamai atsiliiepti darniojo vystymosi tikslams ilgalaikėje perspektyvoje. Nepaisant to, kad 2007–2013 m. laikotarpiu buvo pradėta nauja projektų atrankos praktika (regionų projektų planavimas), turėjusi sustiprinti darniojo vystymosi principo įgyvendinimą, tačiau dėl centrinės valdžios ir vietos savivaldos tarpinstitucinio bendradarbiavimo iššūkių, ilgalaikiai strateginiai tikslai buvo pasiekti tik iš dalies.

Toliau pristatoma šalies ekonominės – socialinės situacijos įtaka atskiriems darniojo vystymosi tikslams ir ekologinio efektyvumo rodikliams. Įtaka aptariama, pirmiausia pristatant tendencijas ES mastu (pateikiamos ES vidurkio kitimo tendencijos) ir vėliau pereinat prie Lietuvos situacijos analizės. Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje yra numatyti septyni darniojo vystymosi tikslai:

- 1) klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas;
- 2) transporto vystymas, mažinant neigiamą poveikį aplinkai;
- 3) darnios gamybos ir vartojimo skatinimas;
- 4) geresnis gamtinių išteklių naudojimas;
- 5) kova su skurdu ir socialine atskirtimi;
- 6) grėsmių visuomenės sveikatai mažinimas;
- 7) demografinių ir emigracijos sukeltų problemų sprendimas.

Vertinimo objekto apibrėžimo metu buvo išskirta 19 (be išskirstymo pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus) ekologinio efektyvumo rodiklių. Aptariant socialinės – ekonominės situacijos įtaką darniojo vystymosi tikslams yra priskiriami ir atitinkami ekologinio efektyvumo rodikliai. Ekologinio efektyvumo rodiklių dinamika detalai pristatoma šios ataskaitos 2.2. poskyryje ir ataskaitos 8 priede.

Klimato kaitos švelninimas

Prisitaikymas prie klimato kaitos, aplinkosauga ir energijos vartojimo (intensyvumo) mažinimas yra vieni pagrindinių ES darniojo vystymosi tikslų. Jų nepaisymas ilguoju laikotarpiu sukels neigiamų pasekmių socialiniam ir ekonominiam ES šalių vystymuisi. ES darniojo vystymosi strategijoje yra numatyti du pagrindiniai klimato kaitos ir energijos dimensijos pokyčius atspindintys rodikliai – šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisija ir pirminės energijos suvartojimas.

¹² *Evaluation of the reaction of the ESF to the economic and financial crisis*, Metis GmbH in cooperation with wiw, 2012.

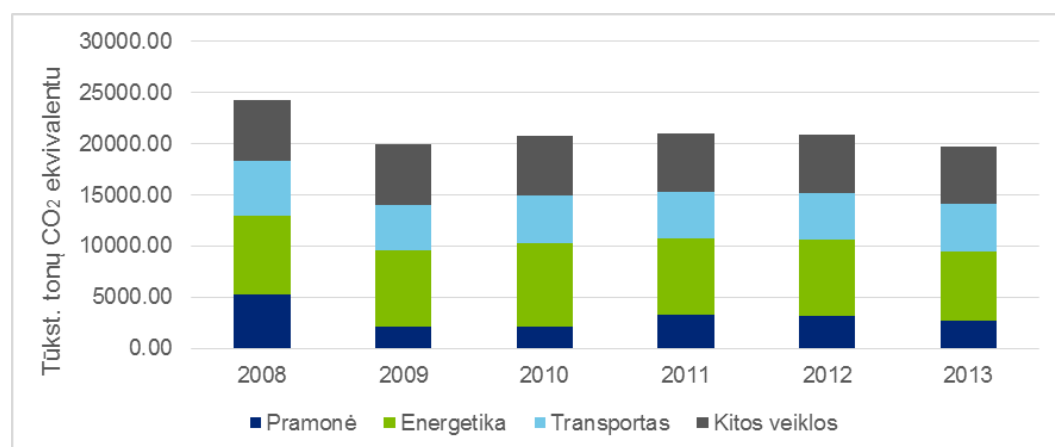
Main ESF achievements, 2007-2013, ESF Expert Evaluation Network, 2014-03.

Atlikus klimato kaitos ir energijos suvartojimo tendencijas atspindinčių rodiklių analizę ES, galima išskirti toliau pristatomas pagrindines tendencijas. 2013 metais ŠESD emisija, įskaitant emisiją iš tarptautinės aviacijos, ES sumažėjo 13%, palyginus su 2007 metų lygiu; esant tokiam sumažėjimui ES gali pasiekti savo tikslą sumažinti šių dujų emisiją 20% iki 2020. Visi sektoriai, išskyrus transportą, tarptautinę aviaciją ir laivybą, prisidėjo prie ŠESD emisijos sumažinimo 2007 – 2013 metų laikotarpiu. Vis dėlto ŠESD emisijos sumažėjimas neužkirto kelio vidutinės globalios paviršiaus temperatūros kilimui.¹³

2013 metais buvo pastebėti pirmieji ryškūs pirminės energijos suvartojimo pokyčiai. Tuo pačiu atsinaujinanti energija vis labiau populiarėja: 2013 m. atsinaujinančios energijos šaltinių dėka buvo sugeneruota 15% visos galutinės suvartojamos energijos. Bendras elektros kiekis, išgaunamas iš atsinaujinančių energijos šaltinių, pastarųjų dešimties metų laikotarpiu daugiau nei padvigubėjo, o atsinaujinančios energijos šaltinių generuojama energija 2013 m. sudarė 5,4% visos energijos transporto srityje. Nepaisant didėjančio atsinaujinančios energijos šaltinių populiarumo, ES vis dar išlieka priklausoma nuo energijos importo iš ne ES šalių – 53,2% visos energijos 2013 m. buvo tiekama iš ne ES šalių.

Lietuvoje ŠESD emisiją vykdo trys pagrindiniai sektoriai – pramonės, energetikos ir transporto. Pramonės sektoriuje stebėjimo laikotarpiu nėra vyraujančios tendencijos, tačiau matomas nežymus mažėjimas nuo 2011 m. iki 2013 m. Energetikos sektorius į atmosferą išmeta didžiąją dalį ŠESD, šiame sektoriuje matomas šių dujų nuoseklus mažėjimas, išskyrus 2010 m. nuokrypius. Transporto sektoriuje išmetamų dujų kiekis išlieka beveik pastovus, kitos veiklos sektoriuose matomas labai nežymus šių dujų kiekio mažėjimas. Apibendrinant, beveik visuose sektoriuose ŠESD emisijos tendencijos išlieka nepastovios.¹⁴

9 paveikslas. ŠESD emisija, tūkst. tonų CO₂ ekvivalentu

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

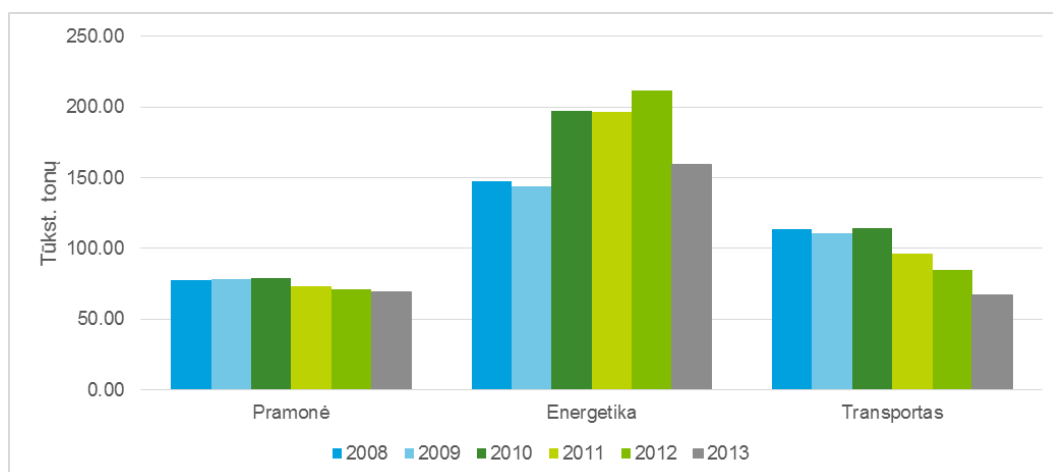
Teršalų kiekio rodiklis taip pat matuojamas pagal atskiras pramonės šakas. Pramonės sektoriuje išmestas teršalų kiekis išliko beveik pastovus visą laikotarpį. Daugiausia teršalų į atmosferą išmeta energetikos pramonė, tačiau aiškios tendencijos nėra. Transporto sektoriuje matomas neženklaus mažėjimas visą stebėsenos laikotarpį, išskyrus nedidelį augimą 2010 m.¹⁵

¹³ Eurostat

¹⁴ Lietuvos statistikos departamentas

¹⁵ Ten pat

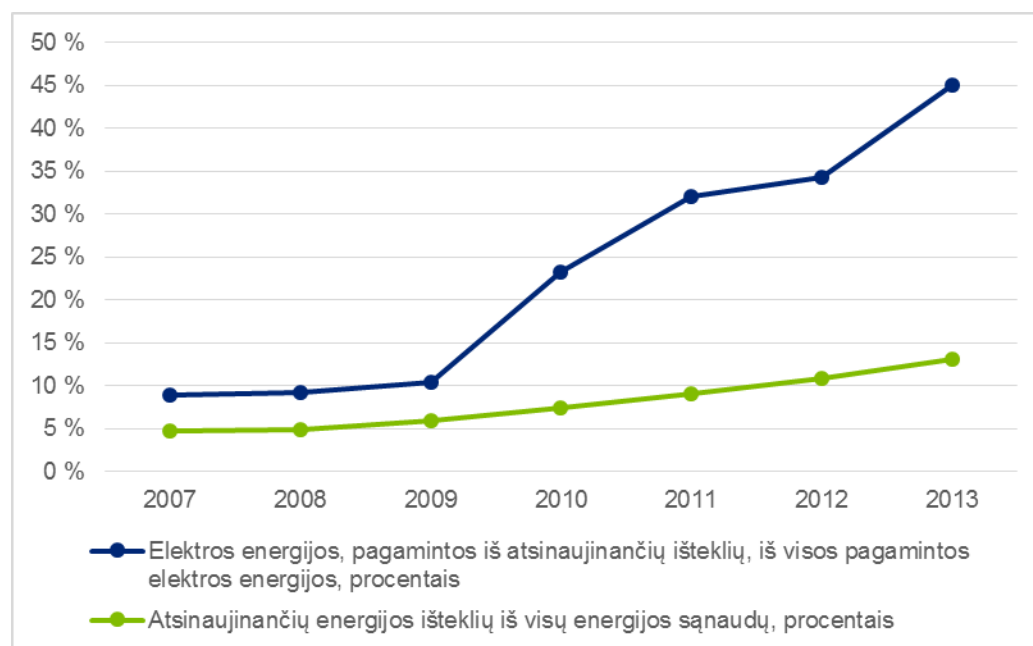
10 paveikslas. Teršalų kiekis, tūkst. tonų

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Nagrinėjamu laikotarpiu visų atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) panaudojimą apibūdinančių rodiklių tarpe – AEI dalis bendrosiose energijos sąnaudose, iš AEI pagamintos elektros energijos dalis bendroje elektros energijos gamyboje ir biodegalų energetinė dalis šalies rinkoje kelių transporto benzino bei dyzelino sąnaudose – buvo stebimos teigiamos augimo tendencijos.

11 paveikslas. AEI panaudojimo rodikliai

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant, tikėtina, kad ekonominis sunkmetis neigiamai paveikė darniojo vystymosi tikslą – klimato kaitos švelninimą ir prisitaikymą. 2011–2012 m. matomos ŠESD emisijos augimo tendencijos pramonės, energetikos, transporto ir kitų veiklų srityse. Tuo tarpu teršalų kiekio lygiai augo pramonės, energetikos sektoriuose, ir kažkiek mažėjo transporto sektoriuje.

Detalesnė rodiklių analizė pateikiama 2.2. poskyryje.

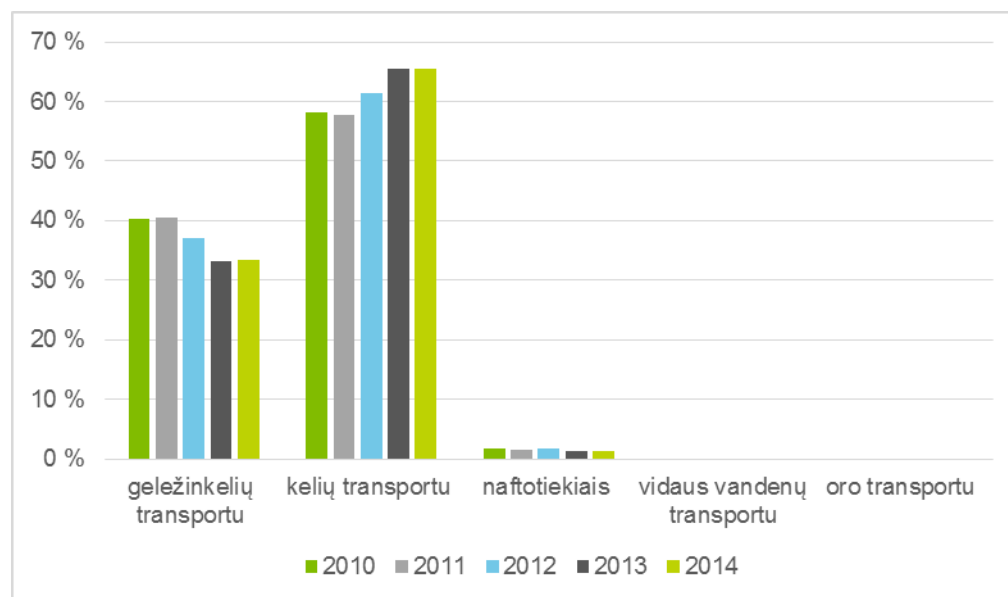
Transportas

ES darniojo vystymosi strategijoje numatytas tikslas užtikrinti, kad šalių narių transporto sistema tenkintų visuomenės ekonomikos, socialinius ir aplinkos reikalavimus, tuo pačiu metu siekiant sumažinti nepageidaujamas padarinius ekonomikai, visuomenei bei aplinkai.

Atlikus tvaraus transporto srities tendencijas atspindinčių rodiklių analizę, galima išskirti tokias toliau pristatomas pagrindines tendencijas. ES mastu, transporto suvartojama energija 2007 – 2013 m. laikotarpiu BVP vienetui mažėjo daugiau nei 8 proc. Kelių ir mašinių transporto ir keleivių transporto dalių pasiskirstymas liko panašus į 2007 m. lygį, jokie žymaus pasikeitimo renkantis labiau aplinkai draugiškus keliavimo ar gabenimo būdus nepastebėta. Krovinių transporto apimtis BVP vienetui sumažėjo 8 proc. 2007–2013 m. laikotarpiu. ŠESD emisija, sukuriama transporto priemonių, sumažėjo 9,7%. Ozono pirmtakų emisija ir kietųjų dalelių emisija nagrinėjamu laikotarpiu ženkliai sumažėjo, atitinkamai – ozono pirmtakų emisija sumažėjo 42,5%, o kietųjų dalelių – 43,9%.

Lietuvoje transporto rodikliai apima krovinių vežimo tendencijas, transporto rūšių populiarumą ir automobilizacijos lygį. Dažniausiai krovinių transportavimas buvo vykdomas geležinkelių ir kelių transportu. Krovinių apyvartos dalis geležinkelio transportu augo nuo 2007 m. iki 2011 m., tačiau likusį laikotarpį apyvarta mažėjo. Krovinių apyvartos dalis kelių transportu augo per visą laikotarpį. Naftotiekiais šis rodiklis ženkliai sumažėjo nuo 2007 m. iki 2010 m. ir užėmė labai mažą krovinių apyvartos dalį visą likusį laikotarpį. Vidaus vandenų transportu bei oro transportu krovinių transportavimas nebuvo vykdomas.

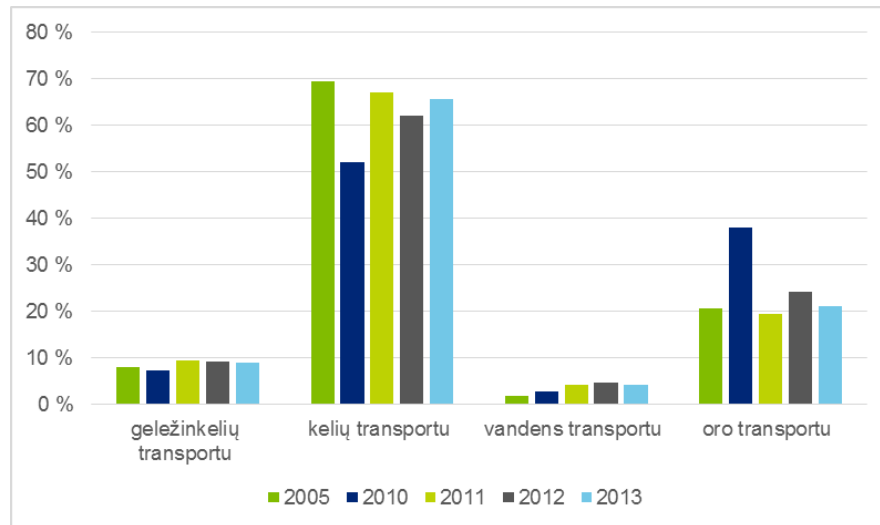
12 paveikslas. Krovinių apyvarta (tonkilometrių) pagal transporto rūšis, %

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Populiariausia transporto rūšis keleiviams vežti visą laikotarpį išliko kelių transportas. 2005–2010 m. laikotarpiu buvo stebimas ryškus kelių transporto priemonėmis vežamų keleivių mažėjimas. Vis dėlto socialinė – ekonominė situacija neturėjo esminės įtakos šio transporto rodiklio pokyčiams. Geležinkelių transporto rodiklis išliko pastovus ir beveik nepakito. Oro transporto rodiklis ženkliai augo 2010 m., tačiau vėliau grįžo į prieš tai buvusį lygį ir dalis išliko maždaug tokia pat.

13 paveikslas. Keleivių vežimo struktūra pagal transporto rūšis (keleivio kilometrų), proc.

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Apibendrinant, ekonominė – socialinė situacija su tvariuoju transportu susijusiam darniojo vystymosi tikslui reikšmingos įtakos neturėjo.

Darnioji gamyba ir vartojimas

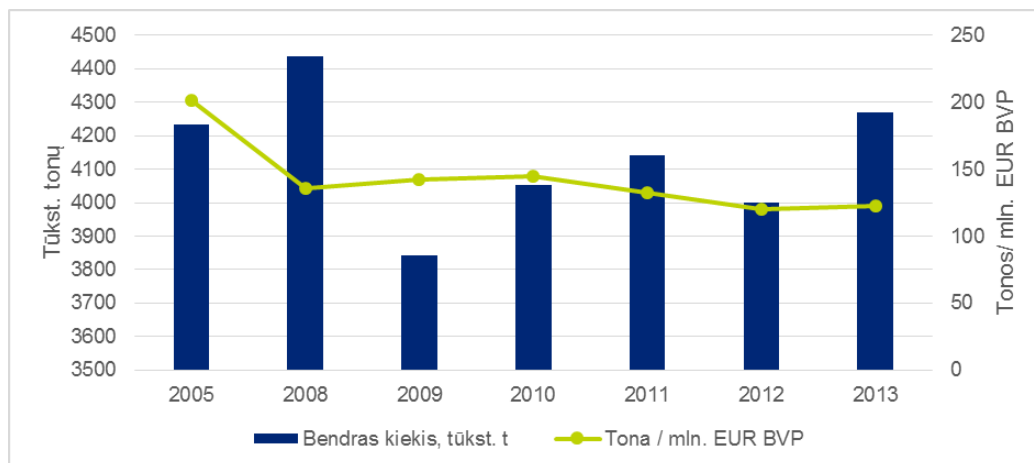
Darniojo vartojimo ir gamybos plėtra, atsižvelgiant į socialinę ir ekonominę pažangą, yra laikoma vienu pagrindinių ES darniojo vystymosi strategijos tikslų. Išteklių produktyvumas pasirinktas kaip pagrindinis šį darniojo vystymosi tikslą atspindintis rodiklis.

Atlikus išteklių produktyvumą lemiančių rodiklių analizę, galima išskirti toliau pristatomas pagrindines tendencijas. Nuo nagrinėjamo laikotarpio pradžios buvo fiksuojamas žymus išteklių produktyvumo rodiklio įverčio pagerėjimas ES mastu. Jo priežastis – greitesnis BVP augimas nei tiesioginis medžiagų suvartojimas (TMS). Nuo 2008 m. ES išteklių naudojimas ženkliai sumažėjo, palikdamas TMS žemiau prieš dešimtmetį nustatyto lygio. Atitinkamai ir atliekų kiekis, tenkantis vienam ES gyventojui, be pagrindinių mineralinių atliekų, buvo linkęs nuosekliai mažėti. Daugiausia nerimo kėlė pavojingų atliekų kiekis iš ES-28, kuris didėjo visu 2007–2013 m. laikotarpiu. Didžiausias augimas pastebėtas 2012 m., kai pavojingų atliekų kiekis pakilo 3,6%, lyginant su 2010 m. duomenimis.

ES lygiu matomas pagerėjimas tokiose srityse kaip rūgščiųjų medžiagų emisija atmosferoje bei ozono pirmtakuose. Žymus emisijos sumažėjimas užfiksuotas per trumpą periodą tarp 2008 m. ir 2013 m. Didžiausią įtaką šiems rodikliams darė pramonės lėtėjimas. Taip pat visu laikotarpiu pastebimas nuolatinis elektros suvartojimo namų ūkiuose didėjimas, kurį nulėmė namų ūkių skaičiaus augimas. Stiprus galutinio bendro suvartojimo sumažėjimas 2009 m. ir 2011 m. leido sumažinti galutinio elektros suvartojimo lygį, taip pat pastūmėjo toliau siekti tikslo sutaupyti 20% energijos.

Lietuvos situacija iš esmės atliepia bendras ES tendencijas. Surinktų atliekų rodiklis apima komunalinių atliekų kiekį, gamybos atliekų kiekį ir gamybos atliekų perdirbimą procentais nuo susidariusio (gauto) kiekio. Tiek komunalinių, tiek gamybos atliekų bendrasis kiekis svyravo visą šį laikotarpį, tačiau tonos ir mln. EUR BVP santykis rodo mažėjančią tendenciją. Vertinant gamybos atliekų perdirbimą, didžiausias perdirbamų atliekų kiekis stebimas stiklo kategorijoje, tuo tarpu popieriaus ir kartono bei plastiko kategorijose perdirbamų atliekų procentas dažnai svyruoja ir išlieka mažesnis.

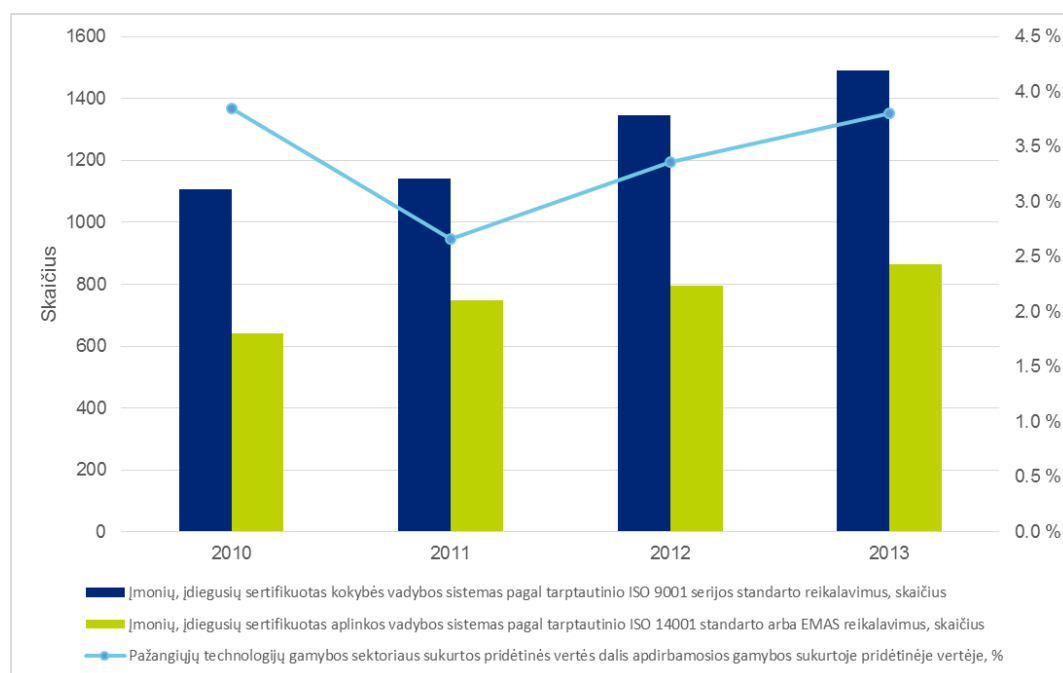
14 paveikslas. Surinktos gamybos atliekos

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Taip pat svarbūs darnios gamybos rodikliai apima kokybės vadybos sistemų diegimą įmonėse ir pažangiųjų technologijų sektoriaus pokyčius. Įmonių, įdiegusių sertifikuotas kokybės vadybos sistemas pagal tarptautinio ISO 9001 serijos standarto reikalavimus, skaičius bei įmonių, įdiegusių sertifikuotas aplinkos vadybos sistemas pagal tarptautinio ISO 14001 standarto arba EMAS reikalavimus, skaičius ženkliai augo visą laikotarpį. Pažangiųjų technologijų gamybos sektoriaus sukurtos pridėtinės vertės dalis apdirbamosios gamybos sukurtoje pridėtinėje vertėje po staigaus sumažėjimo 2011 m. tolygiai augo likusį laikotarpį.

15 paveikslas. Pramonės rodikliai

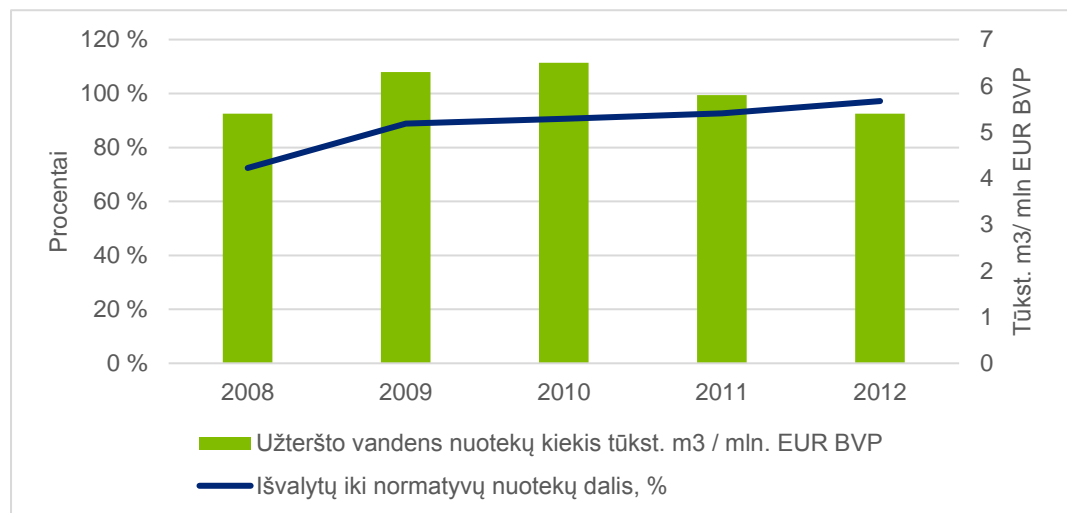
Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant, socialinė – ekonominė situacija išbalansavo pramonės sektorių, nukreipdama dėmesį nuo tvarios ir pažangiomis technologijomis grįstos gamybos į trumpo laikotarpio iššūkių (tokių kaip, pvz., mažėjančios gamybos apimtys) suvaldymą. 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų investicijos į pažangiąsias technologijas įmonėse bei kokybės vadybos sistemų diegimą (EAVP 2 prioritetas) padarė teigiamą įtaką nagrinėjamo rodiklio tendencijoms.

Gamtinių išteklių valdymas

ES darniojo vystymosi strategijoje numatytas tikslas – pagerinti gamtos išteklių valdymą bei išvengti per didelio jų naudojimo, atsižvelgiant į faktą, kad tai labai svarbu mūsų ekosistemai. Atlikus su gamtos išteklių naudojimu susijusių rodiklių analizę, galima išskirti tokias toliau aprašomas pagrindines tendencijas. Giluminio ir paviršinio vandens suvartojimas per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo daugumoje Europos regionų. Dėl gerėjančios nuotekų surinkimo ir perdirbimo sistemos biocheminio deguonies poreikis upėse per metus vidutiniškai mažėjo po 2,5%.

Lietuvoje gamtos išteklių valdymą atspindinčiuose rodikliuose taip pat matomas bendros situacijos gerėjimas. Vienas iš tokių matmenų – užteršto vandens nuotekų rodiklis, kuris apima iki ES normatyvų išvalytą paviršinių nuotekų kiekį. Lietuvoje visą laikotarpį nuo 2008 m. iki 2012 m. išvalytų iki normatyvų nuotekų dalis augo. Užteršto vandens nuotekų kiekis nagrinėjamu laikotarpiu taip pat ženkliai sumažėjo.

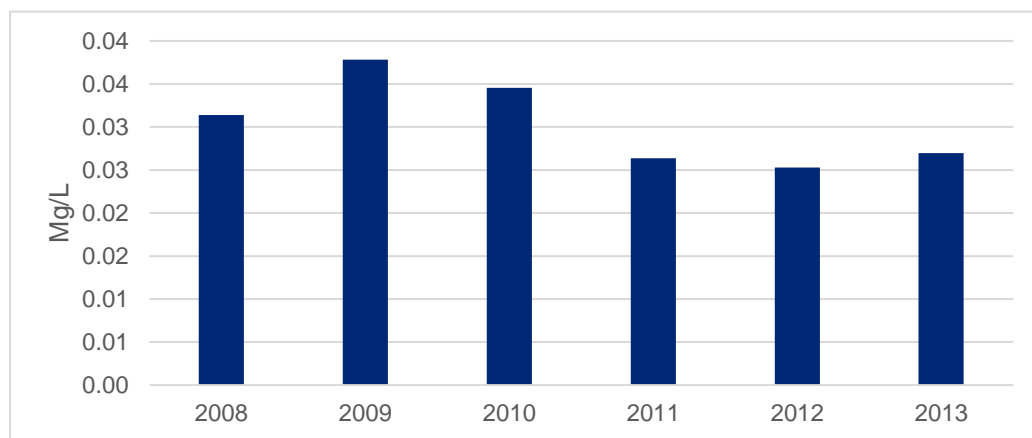

16 paveikslas. Užteršto vandens nuotekos

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Organinių medžiagų kiekis (matuojamas pagal BDS7 – biocheminio deguonies sunaudojimą per 7 dienas) Lietuvos upėse ir upių stebėsenos vietose buvo nepastovus visą laikotarpį, tačiau matomas kiekio mažėjimas nuo 2009 m. iki 2012 m. Organinių medžiagų koncentracija vandens telkiniuose visų pirma atskleidžia gerėjančią nuotekų surinkimo, tvarkymo ir valymo situaciją Lietuvoje.

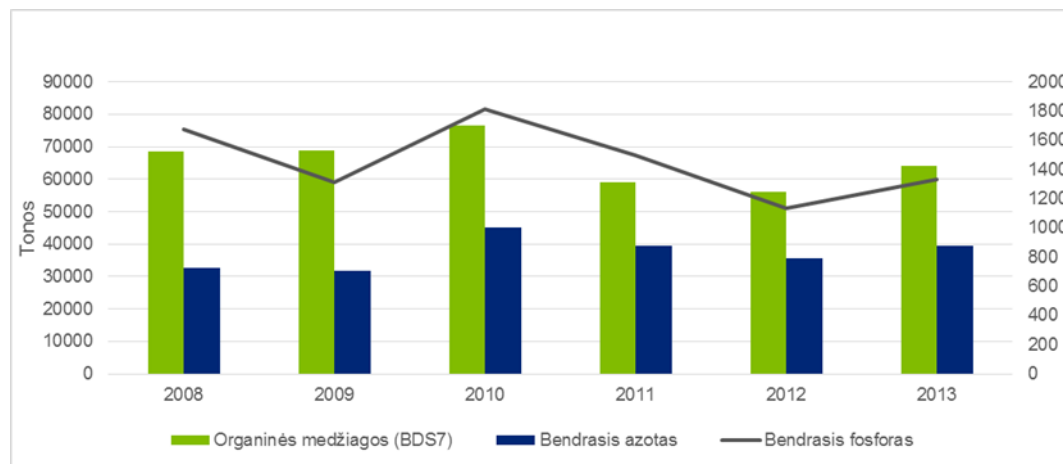
17 paveikslas. Organinių medžiagų (BDS₇, mg/l) koncentracijos Lietuvos upėse ir upių stebėsenos vietų, kuriose vandens kokybė atitinka kokybės normas, dalis

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Teršalų prietaką į Baltijos jūrą operacionalizuoja tokie rodikliai kaip organinių medžiagų kiekis Baltijos jūroje, bendrasis azoto ir fosforo kiekis. Organinių medžiagų kiekis Baltijos jūroje turi bendrą mažėjančią tendenciją, bet stebėjimo laikotarpiu buvo matomi svyravimai. Bendrasis azoto kiekis svyravo visą stebėjimo laikotarpį ir bendra tendencija nėra aiški. Galima teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu buvo stebimas bendrojo fosforo kiekio Baltijos jūroje mažėjimas.

18 paveikslas. Teršalų kiekis Baltijos jūroje, tonomis*

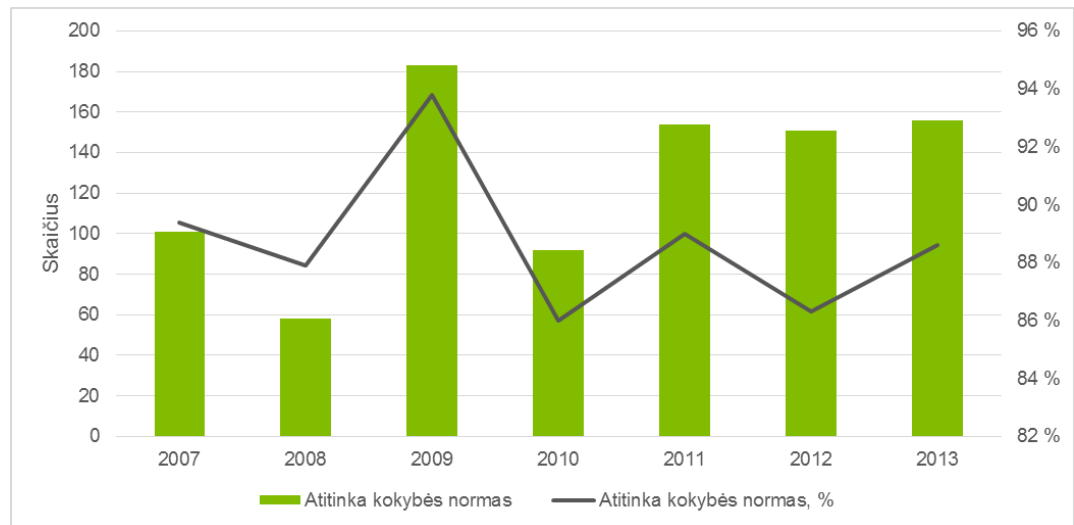

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

* - abiejų vertikliųjų ašių įverčiai yra matuojami tonomis. Organinių medžiagų ir bendrojo azoto kiekis atspindėtas kairėje esančioje ašyje, tuo tarpu bendrojo fosforo kiekiai yra atspindėti pagal dešinėje esančios ašies režius (t).

Požeminio vandens kokybės mėginių skaičius stipriai svyravo nuo 2007 m. iki 2010 m., tačiau nuo 2010 m. požeminio vandens kokybės rodikliai yra stabilūs. Požeminio vandens mėginių, atitinkančių kokybės normas, dalis svyravo visą šį laikotarpį, tačiau vidutiniškai atitikimo procentas buvo 88,5%. Tai rodo buitinių ir paviršinių nuotekų tvarkymo sistemų efektyvų veikimą.

19 paveikslas. Požeminio vandens kokybė

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant, socialinės – ekonominės situacijos poveikis darniojo vystymosi tikslui „geresnis gamtos išteklių naudojimas“ nebuvo neigiamas dėl palyginti didelių investicijų į nuotekų sistemų tvarkymą. Taip pat sulėtėjus ekonomikai, mažėjant gamybos ir vartojimo apimtims, sumažėjo ir išmetamų atliekų kiekis – visa tai teigiamai prisidėjo prie gamtos išteklių tausojimo.

Kova su skurdu ir socialine atskirtimi

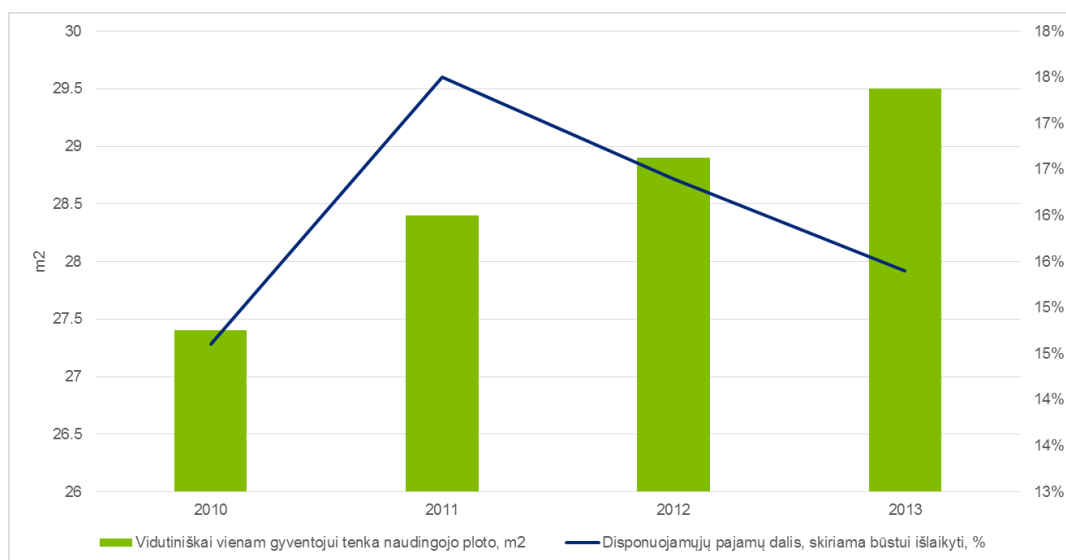
Socialinė įtrauktis, demografinių ir migracijos keliamų iššūkių suvaldymas yra keli iš 7 pagrindinių uždavinių ES darniojo vystymosi strategijoje. Strategijoje numatytas tikslas – kurti socialinę sanglaudą pasižyminčią bendruomenę, atsižvelgiant į vieningumą tarp kartų ir kartose. Taip pat yra siekiama pagerinti piliečių gyvenimo kokybę, norint užtikrinti ilgalaikę piliečių gerovę. Šioje kategorijoje pagrindinis rodiklis yra žmonių, esančių skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, dalis.

Atlikus socialinę sanglaudą ES lemiančių rodiklių analizę, galima išskirti šias pagrindines tendencijas. Žmonių, esančių skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, skaičius nuolat mažėjo tarp 2005 m. ir 2009 m., bet pradėjo vėl kilti dėl ekonomikos krizės poveikio. 2012 m. žmonių, esančių skurdo ar socialinės atskirties rizikos grupėje, skaičius ES-28 pakilo į aukštumas ir pasiekė 124 milijonus, prieš sumažėjant daugiau nei milijonu 2013 m. Šis skaičius padidėjo 1,8% nuo 2010 m. dėl socialinėms reikmėms perkeltų lėšų. Tuo tarpu pajamų nelygybė beveik nepasikeitė tarp 2008 m. ir 2013 m.: 2013 m. 20% turtingiausių gyventojų uždirbo apie penkis kartus daugiau nei 20% skurdžiausiųjų. Dirbančių skurdžių skaičius nagrinėjamu laikotarpiu buvo linkęs didėti; ilgalaikis nedarbas taip pat padidėjo iki 5,1% 2013 m. Tuo tarpu atotrūkis tarp skirtingų lyčių gaunamo darbo užmokesčio ES-28 buvo linkęs mažėti.

Lietuvoje pajamų pasiskirstymo koeficientas, kuris parodo pajamų tarp namų ūkių paskirstymo netolygumus (koeficiento didėjimas rodo didesnius netolygumus), išliko panašus palyginus 2005 m. ir 2014 m. duomenis, bet neženkliai svyravo nagrinėjamu 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Skurdo rizikos lygis išliko daug nepakitęs; neženklus šio rodiklio mažėjimas buvo užfiksuotas 2010–2012 m. laikotarpiu. Ta pati tendencija matoma ir disponuojamųjų pajamų dalies, skiriamos būstui, rodiklio atveju. Tuo tarpu

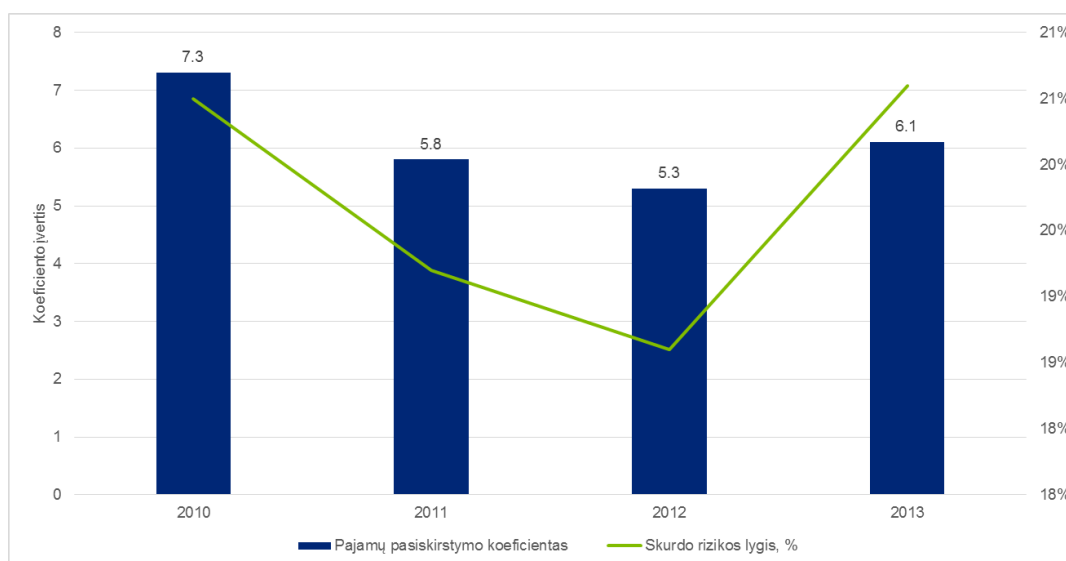
vidutiniškai vienam gyventojui tenkančio naudingojo ploto kiekis augo visą 2005–2014 m. laikotarpį.

20 paveikslas. Skurdo ir socialinės atskirties rodikliai (1)

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

21 paveikslas. Skurdo ir socialinės atskirties rodikliai (2)

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant, tiek ES, tiek Lietuvos lygmeniu prastėjanti socialinė – ekonominė situacija darė neigiamą įtaką šalių socialinės sanglaudos rodikliams. Finansų krizės sukeltas pasekmes daugelis šalių siekė suvaldyti griežtomis taupymo priemonėmis; tai sąlygojo išlaidų socialinei politikai mažinimą.

Visuomenės sveikata

Visuomenės sveikatos dimensija yra horizontalusis principas, integruotas į daugelį ES strateginių dokumentų. ES darniojo vystymosi strategija (vienas iš tikslų – visuomenės sveikatos gerinimas) visuomenės sveikatos tendencijas sisteminiu lygmeniu matuoja per sveiko gyvenimo ir vidutinės gyvenimo trukmės, skaičiuojant nuo gimimo, prizmę.

Atlikus visuomenės sveikatos tendencijas atspindinčių rodiklių analizę, galima išskirti šias pagrindines tendencijas. Yra matomas vidutinės gyvenimo trukmės pailgėjimas abiejų lyčių grupėse, tačiau vidutinio sveiko gyvenimo trukmė mergaitėms ir berniukams, gimusiems 2013 m., nepasikeitė lyginant su ankstesnių metų rodikliais. Vis dėlto gyvenimo trukmės skirtumai tarp lyčių išlieka. Pavyzdžiui, mergaitės, gimusios ES 2013 m. gali tikėtis gyventi vidutiniškai 83,3 metus – 5,5 metais ilgiau nei berniukai.

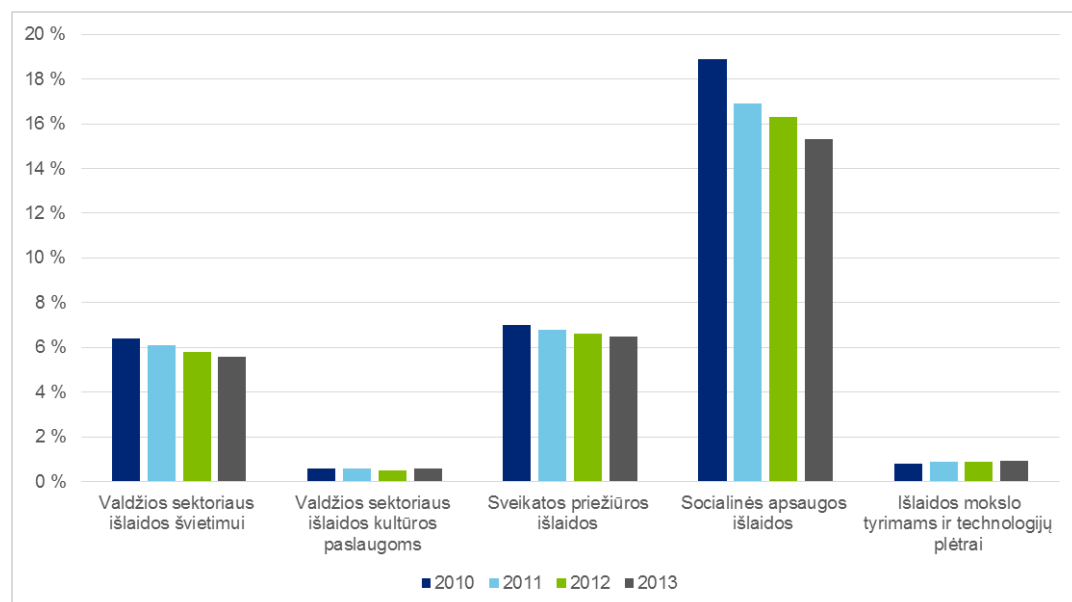
Sveikatos nelygybė tarp socialinių grupių vis dar išlieka, tačiau yra įrodymų, kad sveikatos problemų neproporcingumas skirtingose grupėse mažėjo. 2012 m. ES iš 100 000 žmonių 129,9 mirė dėl lėtinės ligos, būdami jaunesni nei 65 metų. Palyginus su ankstesnių metų tendencijomis, šio pobūdžio mirčių atvejų skaičius mažėjo. ES šalyse, ypač vyrų tarpe, šios mirtys yra netolygiai pasiskirsčiusios.

Žmonių, kurie dėl finansinių apribojimų susiduria su sveikatos priežiūros stoka, skaičius nežymiai augo nuo 2,1% 2008 metais iki 2,4% 2013 metais. Nelygybė tarp žmonių, gaunančių skirtingas pajamas, vis dar išlieka pastovi, nes žmonės, esantys žemiausių pajamų penktadalyje, žymiai dažniau skundžiasi sveikatos priežiūros stoka.

Nagrinėjamu laikotarpiu buvo pastebimas oro taršos padidėjimas: labai smulkių kietųjų dalelių (PM2.5) (pačių pavojingiausių žmogaus sveikatai) kiekis 2012 m. padidėjo iki 16,9 mikrogramų kubiniame metre. Nepaisant PM2.5 kiekio padidėjimo, tuo pat metu kietųjų dalelių (PM10) oro tarša sumažėjo 3,6 mikrogramais kubiniame metre. Nagrinėjamu laikotarpiu bendra miestų oro tarša buvo linkusi didėti: ozono koncentracija 2012 m. pasiekė 3 502 mikrogramų kubiniame metre.

Bendros Lietuvos visuomenės sveikatos tendencijos išlieka šiek tiek prastesnės nei ES šalyse. Lietuvoje visuomenės sveikatai skirtų išlaidų dalis krizės laikotarpiu sumažėjo palyginti nedidele apimtimi (socialinei apsaugai skirtos išlaidos sudarė didžiausią dalį, tačiau mažėjo ryškiausiai). Sveikatos priežiūros išlaidos nagrinėjamu laikotarpiu taip pat buvo linkusios mažėti.

22 paveikslas. Išlaidos švietimui, kultūros paslaugoms, sveikatos priežiūrai, socialinei apsaugai bei moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, palyginti su BVP

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Pagal pagrindinį gerovės rodiklį – tikėtiną gyvenimo trukmę – Lietuva labai atsilieka nuo daugelio ES narių, pvz. 2011 m. tikėtina moters gyvenimo trukmė Lietuvoje buvo keturiais metais mažesnė už ES vidurkį. Pagal vyrų gyvenimo trukmę, Lietuva buvo paskutinė tarp ES narių. Remiantis anksčiau atliktais vertinimais ir viešai prieinama statistine informacija, Lietuvoje trūksta prevencinių sveikatos apsaugos ir sveikatinimo priemonių. Lietuvos gyventojų fizinis aktyvumas yra žemas (44 proc. gyventojų visiškai

nesimankština ir nesportuoja), o mitybos įpročiai – netinkami, ir tai lemia gyventojų sergamumą lėtinėmis ligomis – kraujotakos sistemos ligų, piktybinių navikų, cukrinio diabeto ir kt. Pavyzdžiui, 2010 m. Lietuvos gyventojų mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (846,4 asmenys 100 tūkst. gyventojų) dvigubai viršijo ES-27 vidurkį ir pagal šį rodiklį Lietuva lenkė tik Bulgariją ir Rumuniją.

Vienas iš visuomenės sveikatos pokyčius atspindinčių rodiklių yra alkoholio vartojimas. Lietuvoje ekonominio sunkmečio laikotarpiu šis rodiklis sumažėjo dėl išaugusių akcizo mokesčių ir sumažėjusių gyventojų pajamų. Tuo tarpu ekonomikai atsigaunant alkoholio vartojimas viršijo iki krizės buvusį lygį.

23 paveikslas. Legalių alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant, socialinė – ekonominė situacija darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslui „grėsmių visuomenės sveikatai mažinimas“ neturėjo reikšmingos įtakos. ES struktūrinių fondų investicijos į sveikatos sektoriaus infrastruktūrą, taip pat įvairias ligų ir priklausomybių prevencijos problemas leido nepabloginti visuomenės sveikatos rodiklių.

Demografinės ir emigracijos sukeltos problemos

ES susiduria su dideliais demografiniais iššūkiais, įskaitant senstančią populiaciją, žemo lygio gimstamumą, besikeičiančią šeimos struktūrą ir migraciją. Demografinius pokyčius strateginiu lygmeniu atspindi vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis. Kiti susiję rodikliai apima gyvenimo trukmę, gyventojų skaičių, gimstamumo lygį, migraciją, pajamas, gaunamas sulaukus vyresnio nei 65 metų amžiaus.

Atlikus demografinius pokyčius atspindinčių rodiklių analizę ES, galima išskirti šias pagrindines tendencijas. Nagrinėjamu laikotarpiu vyresnio amžiaus (nuo 55 iki 64 metų) dirbančių žmonių skaičius lėtai, bet tolygiai augo, o 2014 m. vidutiniškai 51,8% vyresnio amžiaus darbuotojų ES dirbo. 2013 m. vidutinis pensininkų pajamų lygis ES sudarė 55% dirbančios populiacijos (40 iki 50 metų amžiaus grupėje) pajamų lygio.

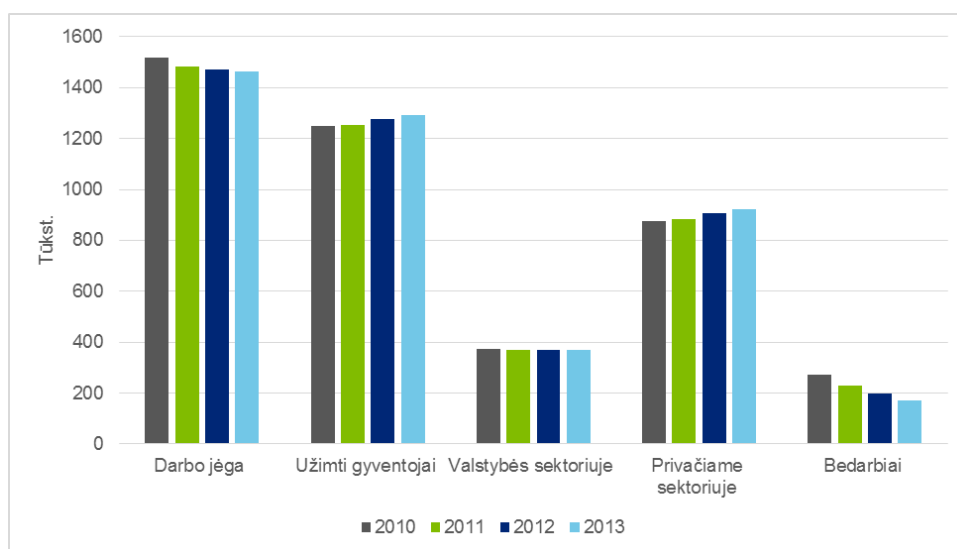
2012 m. vidutinė numatoma gyvenimo trukmė 65 m. amžiaus žmonių grupėje siekė 21,1 metus moterims ir 17,7 metų vyrams. Galima pastebėti, kad gyvenimo metų skaičius tolygiai auga abiejų lyčių kategorijose, ir metų skaičiaus atotrūkis tarp moterų ir vyrų mažėja.

2013 m. bendra ES populiacija augo 3,4 gyv. vienam tūkstančiui žmonių. Gimstamumo rodikliai buvo nepastovūs visą šį laiką. 2008 m. gimstamumo rodikliai ėmė ženkliai

mažėti; tokią tendenciją lėmė migracijos saldo, ekonominė krizė bei natūralus populiacijos augimo sulėtėjimas.

Lietuvoje darbo jėgos rodikliai nuosekliai mažėjo, išskyrus nedidelį augimą 2014 m. Užimtų gyventojų skaičius ženkliai sumažėjo per 2005–2010 m. laikotarpį. Šis rodiklis glaudžiai susijęs su bedarbių skaičiumi, kuris turėjo atvirkštinę kitimo eigą. Gyventojų ekonominis aktyvumas valstybės sektoriuje išliko pastovus visą laikotarpį. Privačiame sektoriuje po staigaus kritimo 2005–2010 m. laikotarpiu darbo rodikliai kelių pastarųjų metų laikotarpiu nuosekliai gerėjo.

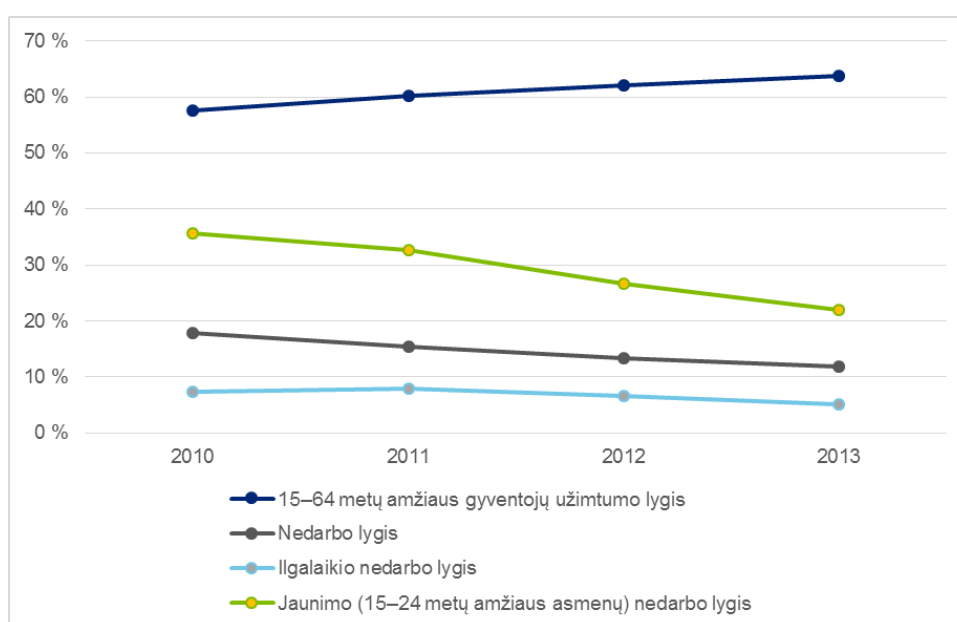
24 paveikslas. Gyventojų ekonominis aktyvumas, tūkstančiais

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

15-64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygis sumažėjo per 2005–2010 m. laikotarpį, bet pastaraisiais metais galima stebėti nuoseklų atsigavimą. Nedarbo lygis ir jaunimo (15-24 metų amžiaus) nedarbo lygis augo per 2005–2010 m. laikotarpį. Ilgalaikis nedarbo lygis ryškiausiai augo krizės laikotarpiu, tuo tarpu nuo 2011 m. buvo stebimas nuoseklus situacijos stabilizavimasis.

25 paveikslas. Gyventojų ekonominis aktyvumas, procentais

Šaltinis: sudaryta Vertintojų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant, socialinė – ekonominė situacija turėjo stiprų neigiamą poveikį demografinėms ir emigracijos sukeltoms problemoms.

Atsakant į klausimą „Kaip ir kodėl besikeičianti Lietuvos socialinė – ekonominė situacija darė įtaką pagrindiniams darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslams ir ekologinio efektyvumo rodikliams Lietuvoje ir kitose ES valstybėse?“, galime teigti, kad:

Žymus socialinės – ekonominės situacijos pablogėjimas, kurį nulėmė finansų krizė, darė nedidelę įtaką visuomenės sveikatos ir gamtinių išteklių valdymo darniojo vystymosi tikslams. Tuo tarpu visose kitose srityse (klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo, transporto, darniosios gamybos ir vartojimo, kovos su skurdu ir socialine atskirtimi bei demografinių ir emigracijos sukeltų problemų) buvo stebima stipri socialinės – ekonominės situacijos neigiama įtaka.

2.1.2. Kurie ir kaip veikslių programų prioritetai (priemonės) prisidėjo prie Strategijoje numatyto darnaus vystymosi horizontalaus prioriteto įgyvendinimo?

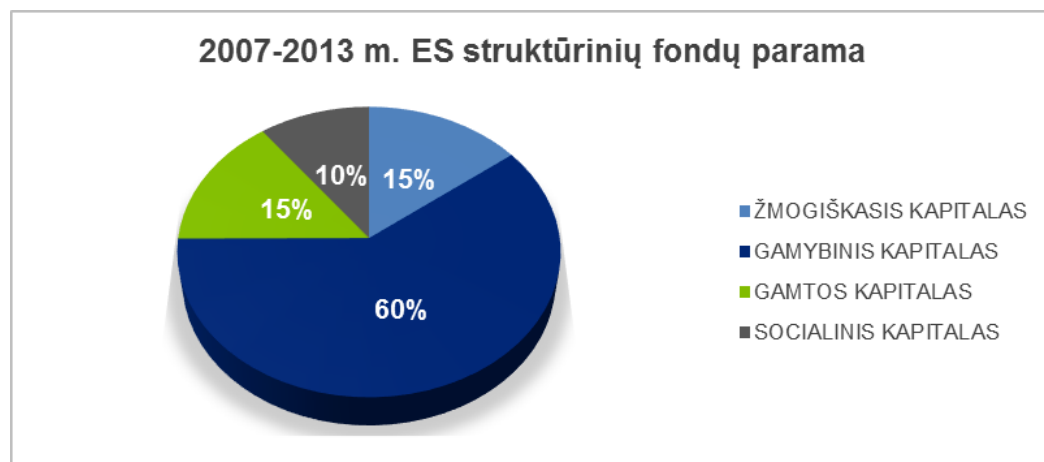
2.2.4. Kokios ir kaip priemonės tiesiogiai ir netiesiogiai prisidėjo prie darnaus vystymosi prioriteto įgyvendinimo? Kurios intervencijos labiausiai prisidėjo prie darnaus vystymosi plėtros ir kodėl? Geros praktikos pavyzdžiai.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų paramos indėlis į darnųjį vystymąsi Lietuvoje buvo vertinamas, pasitelkiant keturių kapitalų teoriją (ja remiantis, kapitalo ištekliai skirstomi į keturias rūšis: gamtos, gamybinį, socialinį ir žmogiškąjį). Vertinimo metu atskiros priemonės buvo analizuojamos pagal tai, kokiai kapitalo rūšiai priklausė priemonių intervencijos.

Lietuva 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpiu daugiausia investavo (skirtas finansavimo eurai, įskaitant tiek ES, tiek Lietuvos biudžeto lėšas) į gamybinį kapitalą, tuo tarpu investicijos į kitas tris kapitalo rūšis pasiskirstė gan tolygiai.

Vertinant vertikaliuoju požiūriu, investicijos į skirtingus kapitalus yra netolygios, tačiau horizontaliuoju požiūriu investicijų paskirstymas yra labiau tolygus, nes, pvz., gamtos kapitalo dimensija fiksuotina ir investicijose į gamybinį kapitalą.

26 paveikslas. ES struktūrinių fondų lėšų pasiskirstymas pagal investicijas kapitalo rūšims

Šaltinis: 2015-12-31 www.esparama.lt duomenys

Vertinant finansuotų priemonių skaičių, vaizdas šiek tiek kinta. Į žmogiškojo ir socialinio kapitalo išteklius nukreiptos intervencijos buvo mažiausios savo apimtimi, tačiau palyginti smulkios, išskaidytos į daug priemonių. Tuo tarpu gamtos kapitalo atveju matoma, kad nepaisant palyginti mažo priemonių skaičiaus, lėšų buvo skirta vidutiniškai, t. y., buvo įgyvendintos didelės apimties priemonės. Tokią situaciją taip pat galėjo lemti ir investicijų pobūdis, pvz., tiek žmogiškojo, tiek socialinio kapitalo investicijos dažnai pasižymi mažu projektų dydžiu, orientacija į atskiras tikslines grupes.

Vertinant pagal atskiras 2007 – 2013 m. veiksmų programas, daugiausia į žmogiškąjį kapitalą buvo investuota ŽIPVP apimtyje, tuo tarpu EAVP ir SSVP atveju didžiausio dėmesio sulaukė gamybinis kapitalas. Šios tendencijos atitinka veiksmų programų finansavimo kryptis ir keltus tikslus. Atitinkamai, atsirenkant į Vertinimo objektą patenkančias priemones, buvo siekiama tolygiai padengti visas tris veiksmų programas, tris ES struktūrinius fondus, iškeltus darniojo vystymosi prioriteto tikslus ir keturias kapitalo rūšis.

Siekiant įvertinti, kokie veiksmų programų prioritetai ir priemonės labiausiai prisidėjo prie darniojo vystymosi principo įgyvendinimo, buvo atlikta priemonių projektų finansavimo sąlygų aprašų (PFSA) analizė, taip pat buvo įvertinti pagrindiniai darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslai. Ekspertinio vertinimo metu veiksmų programų priemonės buvo susietos su darniojo vystymosi tikslais ir juos matuojančiais darniojo vystymosi (taip pat ir ekologinio efektyvumo) bei veiksmų programose nustatytais strateginio konteksto rodikliais. 2007–2013 m. **ES struktūrinės paramos priemonių priskyrimas kapitalo rūšims yra pateikiamas šios ataskaitos 6 priede.** Ten pat yra pateikiamos ir priemonių sąsajos su atskirais darniojo vystymosi ir strateginio konteksto rodikliais.

Atsižvelgiant į tai, kad buvo vertinamas visų 2007–2013 m. projektų poveikis darniajam vystymuisi jau projektų paraiškų tinkamumo finansuoti vertinimo metu ir neigiamą įtaką galintys turėti projektai nebuvo finansuojami, galima daryti prielaidą, kad visos 2007–2013 m. investicijos darė neutralų arba teigiamą poveikį darniajam vystymuisi Lietuvoje operaciniu (projektų / priemonių) lygmeniu.

Atlikus PFSA analizę (rezultatai pateikiami ataskaitos 7 priede) buvo išskirtos **tiesiogiai ir netiesiogiai prie darniojo vystymosi prisidėjusios priemonės.** Tiesiogiai prie darniojo vystymosi prisidėjusiomis priemonėmis yra laikomos tos ES struktūrinių fondų priemonės, kuriose darniojo vystymosi HP buvo integruotas vertikalčiai. Tuo tarpu netiesiogiai prie darniojo vystymosi prisidėjusiomis priemonėmis yra laikomos tos ES struktūrinių fondų priemonės, kuriose darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas integruotas horizontaliai arba horizontaliai, taikant papildomas proaktyvias priemones konkrečioje srityje.

Vertinimo metu nustatyta, kad tiesiogiai prie darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto prisidėjo visos EAVP 2.4. prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“, 2.5. prioriteto „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ priemonės ir dalis SSVP 3.1. prioriteto „Vietinė plėtra ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ ir 3.3. prioriteto „Aplinka ir darnusis vystymasis“ priemonių. Detali šių prioritetų ir priemonių analizė yra pateikiama toliau.

Atlikus tikslinių 2007–2013 m. ES SF investicijų keturiolikoje probleminių teritorijų atvejo studijas bei regresinę analizę (rezultatai pateikiami ataskaitos 8 priede), nustatyta, kad **ES SF priemonės didžiausią įtaką darė gamybinio ir gamtos kapitalo ištekliams.** Tai atitinka ir gamybiniam bei gamtos kapitalui skirtų investicinių lėšų apimtį 2007–2013 m. laikotarpiu.

ES investicijos į žmogiškąjį kapitalą

ES struktūrinių fondų investicijų į žmogiškąjį kapitalą pagrindinis su darniuoju vystymuisi susijęs tikslas – **spręsti demografinės ir emigracijos sukeltas problemas.** 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų investicijų į žmogiškųjų išteklių plėtrą poveikis Lietuvos ekonomikai buvo jaučiamas tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu. Šį poveikį atspindi makroekonominių rodiklių dinamika, pavyzdžiui, investicijos į žmogiškųjų išteklių plėtrą prisidėjo prie ekonomikos sektorių kuriamos pridėtinės vertės augimo. Po veiksmų

programų įgyvendinimo išlieka ilgalaikis pasiūlos pusės teigiamas, tačiau nedidelis, poveikis kuriamos produkcijos apimtims. Aukštą ES struktūrinių fondų investicijų teikiamą grąžą atspindi ilgalaikis poveikis BVP lygiui, kuris didėjo augant lėšų įsisavinimui. Atliktų vertinimų metu nustatyta, kad intervencijos ilguoju laikotarpiu teiks realią naudą verslui ir visuomenei, nes žmogiškųjų išteklių plėtros priemonių projektų poveikio iki 2020 m. sukurtas papildomas BVP 2,17 karto viršys šių projektų išlaidas.¹⁶

Vis dėlto atlikus Lietuvos konteksto analizę nustatyta, kad strateginiu lygmeniu pagrindinėmis su žmogiškuoju kapitalu susijusiomis problemomis išlieka ribota darbo jėgos paklausa, didelė mokyklos nebaigiančių moksleivių dalis kaimo vietovėse, aukštas ilgalaikis ir žemos kvalifikacijos asmenų nedarbo lygis, šalies atsilikimas nuo EBPO vidurkio pagal mokinių pasiekimų lygį bei prasti užimtumo rodikliai.¹⁷

Programos lygmeniu, pvz., švietimo srities rodiklio „Jaunimo švietimo pasiekimų lygis“ analizė parodė, kad ŽIPVP išskirti tikslai buvo pasiekti ir viršyti. Pasiekti rezultatai ir sukurtas poveikis anksčiau atliktų vertinimų metu buvo apibrėžti kaip atitinkantys tikslinių grupių poreikius ir interesus. Tuo tarpu rodiklio „Mokymasis visą gyvenimą“ analizė parodė, kad ŽIPVP išskirti tikslai nebuvo pasiekti. Nors sukurti rezultatai ir poveikis atitiko tikslinių grupių interesus, tačiau intervencijų dėka nepavyko sukurti sisteminio mokymosi kultūros. Taigi poveikio mastas nebuvo didelis. Planuojant investicijas, nebuvo atsižvelgta į skirtumus tarp skirtingo dydžio apskričių, taip pat neinvestuota į specifines, įprastai mažiau besimokančiųjų skaičiumi pasižyminčias teritorijas.¹⁸

Šie iššūkiai programos lygmeniu aktualizuojasi per ugdymo programas, neatitinkančias šiuolaikinio mokymosi poreikių, fizinės aplinkos trūkumus (patalpos, įranga), ribotas galimybes taikyti įrodymais grįstą valdymą švietimo srityje, žemą mokymosi proceso patrauklumą, darbo rinkoje paklausių kompetencijų stoką, atitikties tarp jaunimo turimų kvalifikacijų ir darbo rinkos poreikių stoką, ribotas labiausiai pažeidžiamų gyventojų grupių savarankiško užimtumo ir verslo kūrimo galimybes.

ES struktūrinės paramos intervencijos darė įtaką užimtumo rodiklių kaitai ir prisidėjo prie ekonominės krizės sukeltų neigiamų tendencijų sušvelninimo, tačiau poveikio mastas nebuvo didelis. Dėl investicijų į žmogiškuosius išteklius darbo rinkos srityje buvo stebimas teigiamas ES struktūrinių fondų lėšų poveikis, tačiau jis nesudarė esminio postūmio darbingumo rodiklių pasiekimui. Dėl investicijų nežymiai augo darbo našumas, kuris atsispindi padidėjusiame darbo užmokestyje, o teigiamas poveikis užimtumo lygiui sušvelnino įtemptą situaciją darbo rinkoje ekonomikos nuosmukio metu. Didžioji dalis investicijų buvo skirta nedarbo problematikai spręsti ekonomikos nuosmukio metu ir buvo nukreipta į greitą poveikį sukuriančias kovos su nedarbu priemones. Viena iš priemonių buvo remti laikiną užimtumą – tai padėjo sušvelninti padėtį darbo rinkoje ir visiškai atitiko momentinius darbo rinkos poreikius, t. y., mažinti nedarbo lygį. Apibendrinant, operaciniu individualiu lygmeniu, kuris lemia programos ir strateginio lygmens situacijas, stebimas ribotas finansavimo šaltinių prieinamumas pažeidžiamoms gyventojų grupėms, verslumo gebėjimų stoka, mažėjantis gyventojų skaičius mažuose ir vidutiniuose miestuose, viešųjų paslaugų (tarp jų ir kultūros) stoka. Nesukurta žmogiškųjų išteklių

¹⁶ VŠĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2014 m. birželio mėn.

UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinės paramos poveikio žmogiškųjų išteklių plėtrai vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. kovo mėn.

VŠĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos konkurencingumui vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. balandžio mėn.

¹⁷ UAB „PPMI Group“ kartu su VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“, „Lietuvos 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programos išankstinis vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita ir priedai, 2014 m. birželio mėn.

¹⁸ UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinės paramos poveikio žmogiškųjų išteklių plėtrai vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. kovo mėn.

VŠĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos konkurencingumui vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. balandžio mėn.

poreikio prognozavimo sistema bei ribotas profesinio orientavimo instrumentų naudojimas neigiamai veikia ES struktūrinių fondų intervencijų rezultatus.¹⁹

Darniojo vystymosi žmogiškų išteklių kapitalo dimensiją Vertinime atitinka 26 priemonės, kurios yra orientuotos į dvi pagrindines sritis – **užimtumą ir švietimą**. Žmogiškųjų išteklių kapitalo atveju darniojo vystymosi prioritetas yra integruotas horizontaliuoju būdu.

ES investicijos į socialinį kapitalą

ES struktūrinių fondų investicijų į socialinį kapitalą pagrindinis su darniuoju vystymusi susijęs tikslas **kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi bei mažinti grėsmes visuomenės sveikatai**. ES struktūrinių fondų investicijų į socialinį kapitalą poveikio vertinimui makro lygiu buvo sudarytas gyvenimo kokybės indeksas (GKI), susiejantis ir iliustruojantis rodiklius, kurie dėl ES struktūrinės paramos intervencijos galėjo kisti.²⁰

Anksčiau atliktų vertinimų metu nustatyta, kad 2007–2013 m. laikotarpiu ES struktūrinė parama darė poveikį GKI, tačiau intervencijų nulemti pokyčiai šalies mastu buvo maži, lyginant su stipresnių išorinių veiksnių, t. y., ekonomikos ciklo, įtaka. ES paramos intervencijomis galima daryti tik labai ribotą poveikį tokio rodiklio kaip „Skurdo rizikos lygis“, kuris iliustruoja pajamų nelygybę šalyje, kaitai. Kadangi Lietuvoje pajamų pasiskirstymas nesikeičia ar keičiasi labai mažai, skurdo rizikos lygis išlieka maždaug pastovus (apie 20 proc.). Investicijos į materialinės gerovės sritį padarė didžiausią poveikį skurdo ir socialinės atskirties mažinimui. Įdarbinimo ir užimtumo skatinimo bei aprūpinimo baziniais ištekliais intervencijos buvo skirtos materialinei gerovei didinti, ES struktūrinės paramos lėšomis įgyvendinti projektai materialinės gerovės srityje prisidėjo prie juose dalyvavusių žmonių pajamų padidėjimo.²¹

Strateginiu lygmeniu yra susiduriama su tokiomis problemomis kaip ribotas socialinio būsto ir viešųjų paslaugų prieinamumas, aukštas socialinę atskirtį ir skurdo riziką patiriančių gyventojų grupių nedarbas, viešųjų sprendimų priėmimo skaidrumas ir atvirumas, dideli kaimo ir miesto išsivystymo skirtumai, viešojo valdymo orientacija į rezultatus.

ES struktūrinės paramos poveikis nevienodai pasireiškė tokiose su skurdo prevencija ir socialine sanglauda susijusiose srityse kaip socialinis būstas, švietimas ir ikimokyklinis ugdymas ar stacionarios ir nestacionarios paslaugos. Poveikis apsirūpinimui būstu ir socialinio būsto rinkai šalies mastu buvo mažas, nes aprūpinimo baziniais ištekliais priemonės vykdytos tik probleminėse teritorijose. Investicijos į sveikatos sektorių, gerinant sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, darė netiesioginį poveikį skurdo ir socialinės atskirties mažinimui ir buvo tiesiogiai skirtos gyvenimo kokybės gerinimui. ES paramos lėšomis vykdytos intervencijos neformaliojo švietimo ir ikimokyklinio ugdymo plėtros srityje turėjo didžiausią poveikį skurdo ir socialinės atskirties mažinimui švietimo sektoriuje. Investicijos į nestacionarių socialinių paslaugų prieinamumo didinimą prisidėjo prie skurdo ir socialinės atskirties mažinimo, o jų poveikis buvo itin svarbus mikro lygiu, buvo mažinama tiek socialinių paslaugų gavėjų, tiek iki šiol juos namuose prižiūrėjusių artimųjų socialinė ir psichologinė izoliacija, gerinami socialiniai ir savarankiškumo įgūdžiai, sudaromos galimybės integruotis į darbo rinką.²²

Programos lygmeniu visi šie iššūkiai aktualizuojasi per gyventojų sveikatos netolygumus šalyje, ribotą socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą, mažėjančio gyventojų skaičiaus nulemtą neoptimalų viešųjų paslaugų teikimą.

¹⁹ Ten pat

²⁰ VŠĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2014 m. birželio mėn.

UAB „PPMI Group“ kartu su VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“, „Lietuvos 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programos išankstinis vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita ir priedai, 2014 m. birželio mėn.

²¹ Ten pat

²² Ten pat

ES struktūrinės paramos intervencijos per investicijas į aplinkosaugos ir saugumo situacijos gerinimą darė poveikį gyvenimo kokybės gerinimui. Paminėtina, kad nors aplinkosaugos gerinimui skirtos priemonės stipriai prisidėjo prie teigiamų pokyčių nuotekų valymo bei atliekų tvarkymo srityse, tačiau ES struktūrinės paramos poveikis bendrai šalies vandens ir oro kokybei buvo vidutinis arba mažas. ES paramos intervencijos per investicijas į infrastruktūrą, susisiekimo, plačiajuosčio ryšio ir rekreacijos srityse darė didžiausią poveikį aplinkos gerinimui. ES lėšos labiausiai prisidėjo prie valstybinės reikšmės automobilių kelių būklės gerinimo ir plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtros. Atlikus vertinimą, buvo prieita išvadų, kad 2007–2013 m. laikotarpiu didžiausią poveikį gyvenimo kokybei šalyje darė išoriniai veiksniai, šiuo atveju – ekonomikos ciklas, o ES intervencijų poveikis šalies mastu, išskyrus infrastruktūrinės intervencijas, buvo mažos apimties. Taip pat buvo patvirtinta, kad skurdo rizikos lygis labiau priklauso nuo bendros reguliacinės aplinkos šalyje, o ne nuo ES struktūrinės paramos intervencijų šioje srityje.²³

Darniojo vystymosi socialinio kapitalo dimensiją Vertinime atitinka 12 priemonių, kurios yra orientuotos į dvi pagrindines sritis – **visuomenės sveikatą ir socialinę sanglaudą / skurdo mažinimą**. Socialinio kapitalo atveju darniojo vystymosi prioritetą yra integruotas horizontaliuoju būdu.

ES investicijos į gamybinį kapitalą

ES struktūrinių fondų investicijų į gamybinį kapitalą pagrindiniai su darniuoju vystymusi susiję tikslai yra transporto vystymas, mažinant neigiamą poveikį aplinkai, ir darnios gamybos bei vartojimo skatinimas.

Lietuvoje transporto sektorius yra viena iš strateginių šalies ūkio šakų. 2014 m. transporto sektoriaus indėlis į valstybės bendrąjį vidaus produktą (BVP), palyginti su 2013 m., padidėjo 6,3% ir sudarė 13,1% viso Lietuvos BVP²⁴. Didelę reikšmę Lietuvos transporto sektoriui ir visai ekonomikai turi šalį kertantys Transeuropinio (TEN–T) tinklo keliai. Lietuvoje yra 1 617 km TEN-T kelių (8 proc. viso kelių ilgio) ir 1 100 km geležinkelių koridoriai (49% viso geležinkelių tinklo), 278 kilometrai vidaus vandens kelių, Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostai, Klaipėdos jūrų uostas. Lietuvos susisiekimo sektoriuje didžiausias dėmesys ir investicijos buvo ir yra skiriamos infrastruktūros modernizavimui. Nors kelių transporto tinklas Lietuvoje yra pakankamai tankus – 326,5 km/tūkst. km², tačiau šiuo metu 7 proc. krašto ir 20 proc. rajoninių kelių, turinčių asfalto dangą, važiuojamoji dalis yra siauresnė negu 6 m. Tai sąlygojo poreikį investuoti į tokių kelių tvarkymą, siekiant gerinti eismo sąlygas krašto ir rajoniniuose keliuose. Nepaisant paskutiniaisiais metais intensyviai vykdomos žvyrkelių asfaltavimo programos, 2011 m. 30 proc. (7 382 km) visų kelių vis dar buvo su žvyro danga.²⁵

Lietuva turi vieną didžiausių automobilių parkų Baltijos šalyse (2014 m. individualių lengvųjų automobilių skaičius, tenkantis 1 000 gyventojų, sudarė 370 vnt.). Augant automobilizacijos lygiui nepritaikomi instrumentai transporto priemonių parko formavimui (pvz., instrumentai taršių transporto priemonių ribojimui), patiriamas transporto sektoriaus daromas neigiamas poveikis aplinkai: didėja eismo nelaimių skaičius bei aplinkos tarša. EK Baltojoje knygoje išskeltas siekis – iki 2050 m. transporto sektoriuje ŠESD išmetimą palyginti su 1990 m. sumažinti bent 60 proc. Siekiama, kad iki 2030 m., palyginti su 2008 m., transporto sektoriuje ŠESD būtų išmetama 20 proc. mažiau.²⁶ Lietuvos transporto sektorius yra visiškai priklausomas nuo iškastinio kuro, kurio vartojimas didėja. Dominuojanti transporto rūšis yra kelių transportas, ir CO₂ išmetimai, susiję su šia transporto rūšimi, sparčiai auga. Be to, spartūs automobilizacijos augimo tempai ir nuolat

²³ Ten pat

VšĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES paramos atliekų tvarkymui Lietuvoje efektyvumo vertinimas ir 2014–2020 metų finansavimo prioritetų nustatymas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2014 m. rugsėjo mėn.

²⁴ LR susisiekimo ministerijos duomenys

²⁵ Statistikos departamento duomenys

²⁶ Baltoji knyga. Bendros Europos transporto erdvės kūrimo planas. Konkurencingos efektyviu išteklių naudojimu grindžiamos transporto sistemos kūrimas. Briuselis, 2011.3.28 KOM(2011) 144 galutinis

didėjantis eismo intensyvumas sukelia vis daugiau problemų, užtikrinant saugų eismą Lietuvoje.²⁷

Tvaraus vartojimo ir gamybos srityje galima išskirti ES investicijas verslui. ES lėšomis vykdytos priemonės gali būti suskirstytos į tris intervencijų kategorijas: aukštos pridėtinės vertės verslo skatinimo, verslo produktyvumo didinimo ir verslo aplinkos gerinimo bei ekonominės infrastruktūros gerinimo intervencijos.

Kilus ekonomikos krizei, ES struktūrinės paramos lėšos buvo itin svarbios, nes ES investicijos buvo esminis kai kurių veiklų finansavimo šaltinis. Konkurencingumui didinti skirtos lėšos darė teigiamą poveikį ne tik bendriems šalies ekonomikos, bet ir atskirų sektorių rodikliams, tačiau jos dar nepaskatino struktūrinių pokyčių konkurencingumo didinimo srityje. Konkurencingumui didinti buvo įgyvendinamos tradicinės intervencijos, panašios į kitose ES valstybėse narėse vykdytus veiksmus, tačiau Lietuvoje nebuvo skirta pakankamai dėmesio šių intervencijų suderinamumui su kitomis nacionalinio lygio politikos priemonėmis. Dažniausiai šis suderinamumas yra itin svarbus intervencijų sėkmei.²⁸

Tokiems konkurencingumo rodikliams kaip investicijos į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą, TUI pritraukimas, vienam gyventojui tenkantis BVP, plačiajuosčio ryšio interneto skvarba, viešųjų paslaugų perkėlimas į e. erdvę, tyrėjų skaičiaus augimas viešajame sektoriuje ES investicijos darė didžiausią poveikį, o mažiausią poveikį turėjo rodikliams, matuojantiems aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų prekių eksportą, krovinių vežimą keliais ir geležinkeliais bei keleivių srautą oro uostuose, santykinius kainų lygius, prekių ir paslaugų kainų pokyčius ir kt.²⁹

Įvertinus ES paramos poveikį statybų, transporto, energetikos ir pramonės sektoriams, nustatyta, kad poveikis statybų sektoriui buvo trumpalaikis ir pasireiškiantis tik tuo metu, kol yra įgyvendinami projektai. Daugelis sektoriuje sukurtų darbo vietų – taip pat trumpalaikės. Ilgalaiškės paramos naudos pagrindiniai gavėjai yra pramonės ir transporto sektoriai, kuriuose pridėtinės vertės kūrimo, darbo vietų išsaugojimo, investicijų pritraukimo bei prekių ir paslaugų eksporto apimčių augimo nauda pasireiškė labiausiai.³⁰

ES investicijų poveikis įmonių konkurencingumo rodikliams buvo teigiamas. Daugelis paramą gavusių įmonių investavo į mokslinių tyrimų vykdymą ir jų rezultatų taikymą, pradėjo gaminti naujus produktus ar teikti paslaugas, įmonėse buvo įdiegtos naujos technologijos ar optimizuoti veiklos procesai, sukurtos naujos darbo vietos, išaugo įmonių eksportas, buvo išspręstos užsienio rinkų identifikavimo ir eksporto partnerių suradimo problemos.³¹

Atlikto ES struktūrinių fondų paramos poveikio konkurencingumui vertinimo metu nustatyta, kad intervencijos 2007–2013 m. turėjo teigiamą poveikį konkurencingumo rodiklių pokyčiams ir Lietuvos ekonomikos augimui, tačiau kaip ir ES SF poveikio skurdo mažinimui ir socialinei sanglaudai atveju, kitų veiksnių, ypač ekonominės krizės, įtaka daugeliu atveju buvo stipresnė.

Apibendrinant, daugeliu atveju 2007–2013 m. finansuotos intervencijos ir įgyvendinti infrastruktūriniai projektai tik sudarė palankesnes sąlygas gamybinio kapitalo išteklių plėtrai, tačiau poveikis turėtų pasireikšti ilguoju laikotarpiu.

Darniojo vystymosi gamybinio kapitalo dimensiją Vertinime atitinka 43 priemonės, kurios yra orientuotos į dvi pagrindines sritis – **transportą ir verslą / konkurencingumą**.

²⁷ UAB „PPMI Group“ kartu su VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“, „Lietuvos 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programos išankstinis vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita ir priedai, 2014 m. birželio mėn.

²⁸ Ten pat

VŠĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos konkurencingumui vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2015 m. balandžio mėn.

²⁹ Ten pat

³⁰ Ten pat

³¹ Ten pat

Gamybinio kapitalo atveju darniojo vystymosi prioritetas yra integruotas mišriu būdu: dalyje priemonių integruota vertikaliai, dalyje – horizontaliai.

Darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas vertikaliai buvo integruotas šiuose EAVP ir SSVP prioritetuose: EAVP – „2.4. Prioritetas Esminė ekonominė infrastruktūra“ (gamybinis kapitalas), „2.5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ (gamybinis kapitalas), SSVP – „3.1 Prioritetas. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ (gamybinis / gamtos kapitalas), „3.3 Prioritetas. Aplinka ir darnusis vystymasis“ (gamtos kapitalas). Toliau pristatomos pirmų trijų prioritetų finansuotos veiklos, rekonstruojama ir verifikuojama kiekvieno iš jų intervencijos logika. Pabaigoje aptariami priemonių įgyvendinimo rodikliai. ES struktūrinių fondų poveikis atskiroms investicinėms kryptims pristatomas 2.2.skyriuje.

2.4. Prioritetas Esminė ekonominė infrastruktūra

Šį EAVP prioritetą sudaro dvi veiksmų grupės: viena orientuota į elektros tinklus, kita – į transportą. Pirmajai veiksmų grupei keliami du uždaviniai: 1) sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros bei dujų rinkų integracijai į ES bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas bei 2) didinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą. Už pirmosios veiksmų grupės uždavinių vykdymą 2007–2013 m. laikotarpiu buvo atsakinga Ūkio ministerija. Investicijos buvo skiriamos pagrindinėms energetikos sritims – elektros perdavimo ir skirstymo, gamtinių dujų perdavimo, šilumos tiekimo objektų infrastruktūros modernizavimui ir kitų energetikos objektų rekonstravimui, perkėlimui. Pirmosios veiksmų grupės apimtyje buvo įgyvendinti 182 projektai, kurių bendra vertė yra 314.33 mln. EUR. Už antrosios veiksmų grupės uždavinių vykdymą buvo atsakinga Susisiekimo ministerija. Investicijos buvo skiriamos kelių būklės gerinimui, valstybinės reikšmės kelių ir geležinkelių infrastruktūros kūrimui ir gerinimui. Taip pat dalis investicijų buvo skirta transporto plėtrai savivaldos lygmeniu bei vandens transporto sąlygų gerinimui. Antrosios veiksmų grupės apimtyje buvo įgyvendinti 265 projektai, kurių bendra vertė 592.83 mln. EUR. Iš viso prioriteto priemonių apimtyje buvo įgyvendinti 447 projektai, kurių vertė siekė 907.15 mln. EUR.

1 lentelė. Esminės ekonominės infrastruktūros intervencijų logika

Tikslai	Renovuoti ir plėsti energijos tiekimo tinklus Plėtoti transporto tinklus ir kitą susijusią infrastruktūrą	Prielaidos
Uždaviniai	Sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros bei dujų rinkų integracijai į Europos Sąjungos bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas. Didinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą. Eismo saugos inžinerinių priemonių diegimas. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametrų gerinimas. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra.	Ekonomikos ciklo svyravimai. Politiniai prioritetai ir santykiai su kaimyninėmis šalimis Rytuose. Strateginiai prioritetai mažinti energetinę priklausomybę nuo Rusijos. Renovacijos sąlygų patrauklumas. Esama (pasenusi) energetikos infrastruktūra. Energos išteklių rinkos pokyčiai.
Uždavinių/veiklų tipai	Elektros, dujų ir šilumos tinklų modernizavimas. Automatizuotų duomenų surinkimo ir perdavimo, energijos suvartojimo apskaitos ir energijos paklausos prognozavimo sistemų diegimas.	Teisinis reguliavimas aplinkosaugos srityje. Prasta kelių būklė krašto ir rajoniniuose keliuose. Kelių transporto tankis Lietuvoje.

	<p>Centralizuoto šilumos tiekimo tinklų plėtra.</p> <p>Tiltų, pervažų ir sankryžų rekonstrukcija, pėsčiųjų bei dviračių takų tiesimas ir kitų.</p> <p>Eismo saugos priemonių diegimas.</p> <p>Žvyrkelių asfaltavimas, krašto, rajoninių ir vietinių automobilių kelių dangų tobulinimas, jungiamųjų geležinkelio linijų pralaidumo didinimas, viešųjų keleivių aptarnavimo paslaugų kokybės gerinimas.</p> <p>Infrastruktūros vietinei ir regioninei laivybai plėtojimas, keleivių aptarnavimo pajėgumo tobulinimas.</p>	<p>Geležinkelių infrastruktūros nepakankamumas, mažas tinklo tankumas, elektrifikacijos trūkumai.</p> <p>Didėjantis automobilizacijos lygis.</p> <p>Didėjantis eismo intensyvumas.</p> <p>Nepatraukli / nepatogi viešojo transporto sistema.</p> <p>Strateginio požiūrio į nacionalinės ir vietos savivaldos strategijų, apimančių keleivinio transporto plėtrą, trūkumas.</p> <p>Nepakankama vietinio ir tolimojo transporto integracija.</p>
Veiklos	<p>Elektros perdavimo ir skirstymo linijų tiesimas.</p> <p>Transformatorių pastočių ir skirstyklų modernizavimas bei statyba.</p> <p>Orinių elektros linijų keitimas kabelinėmis.</p> <p>Gamtinių dujų perdavimo tinklų ir jų priklausinių statyba bei modernizavimas.</p> <p>Automatizuotų valdymo, duomenų rinkimo ir perdavimo, energijos apskaitos sistemų diegimas.</p> <p>Centralizuoto šilumos tiekimo tinklų keitimas naujais, diegiant naujausias technologijas, naujų tinklų tiesimas.</p> <p>Energetikos objektų rekonstravimas.</p> <p>Eismo saugos inžinerinių priemonių diegimas.</p> <p>Aplinkosaugos priemonių diegimas.</p> <p>Žvyrkelių asfaltavimas.</p> <p>Magistralinių, krašto, rajoninių automobilių kelių dangos tobulinimas.</p> <p>Regioninės reikšmės (jungiamųjų) geležinkelių linijų pralaidumo didinimas.</p> <p>Vietinės reikšmės kelių, gatvių rekonstravimas ir plėtra, tunelių (išskyrus geležinkelių tunelius) bei požeminių perėjų įrengimas.</p> <p>Vietinės ir regioninės laivybos infrastruktūros plėtra.</p> <p>Keleivių aptarnavimo pajėgumų tobulinimas.</p> <p>Laivybos vidaus vandenų keliais gerinimas.</p>	

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

Toliau pateikiami nagrinėjamų prioriteto priemonių rodikliai ir jų analizė.

2 lentelė. EAVP 2.4. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP2-4.3-SM-01-V	[diegtos didesnio avaringumo rizikos ruožuose saugaus eismo gerinimo ir aplinkosaugos priemonės	Produkto	35	75
VP2-4.3-SM-01-V	Panaikintos „juodosios dėmės“	Rezultato	25	7
VP2-4.3-SM-01-V	[sigyotos techninės priemonės, skirtos geležinkelių transporto eismo įvykių padariniams šalinti	Produkto	2	4
VP2-4.4-SM-01-V	Nutiesti nauji ir rekonstruoti esami automobilių keliai (valstybinės reikšmės keliai, nepriklausantys TEN-T tinklui)	Produkto	690	901.67
VP2-4.4-SM-01-V	Nutiesti nauji ir rekonstruoti esami geležinkelių keliai	Produkto	50	35.37
VP2-4.4-SM-01-V	Sutaupytas laikas vežant krovinius rekonstruotais geležinkeliais	Rezultato	4	0.18
VP2-4.4-SM-01-V	Sutrumpėjęs kelionės rekonstruotais automobilių keliais laikas	Rezultato	1.2	0.97
VP2-4.5-SM-01-V	Pastatytos ir rekonstruotos prieplaukos	Produkto	2	1
VP2-4.5-SM-01-V	Aptarnauta laivų vidutiniškai per metus	Rezultato	3 000	0
VP2-4.5-SM-01-V	Vidaus vandens kelio E41 suregulavimas bunomis	Produkto	20	20
VP2-4.5-SM-01-V	Parengti techniniai projektai	Produkto	5	3
VP2-4.5-SM-01-V	Sumažėjusi nešmenų valymo apimtis vandens kelyje E41	Rezultato	20	0

Šaltinis: SFMIS2007, 2016-01-08 duomenys

Čia (taip pat toliau tekste):

	Rodiklis pasiektas arba viršytas
	Pasiekta daugiau kaip 50% planuotos rodiklio reikšmės
	Pasiekta mažiau kaip 50% rodiklio reikšmės

Nagrinėjant prioriteto priemonių rodiklius, galima pastebėti, kad dauguma nepasiektų rodiklių yra rezultato (planuojamo pasiekti pokyčio) rodikliai. Ypač prasti rezultatai stebimi laivybos srityje. Didžiausia sėkmė buvo stebima geležinkelio kelių ir automobilių kelių tiesimo, techninių projektų rengimo srityse.

2.5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra

EAVP prioritetas apima keturias kryptis: 1) sausumos transporto jungtys ir infrastruktūra, 2) Klaipėdos jūrų uosto potencialo didinimas, 3) oro uostų plėtra, 4) transporto avaringumo ir grūsčių mažinimo priemonės. Už visų krypčių priemones buvo atsakinga Susisiekimo ministerija. Pirmoji kryptis apėmė dvi priemones, kurių viena buvo orientuota į geležinkelius, o kita – į automobilių kelius. Sausumos transporto infrastruktūros plėtros srityje buvo įgyvendinti 38 projektai, kuriems skirtas didesnę viso prioriteto lėšų sudaręs finansavimas – 1.002 mlrd. EUR. Projektų metu buvo tiesiami transeuropiniai keliai, rekonstruojamas esamas geležinkelis, tiesiamos naujos geležinkelio vėžės. Antroji kryptis apėmė vieną priemonę: „VP2-5.2-SM-01-V Krovinių ir keleivių aptarnavimo infrastruktūros plėtra Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste“. Buvo finansuota 15 projektų (bendra vertė – 141.99 mln. EUR), skirtų keleivių ir krovinių pervežimui Klaipėdos jūrų uoste. Lietuvos oro uostų plėtrai buvo skirta 83.6 mln. EUR (finansuota 18 projektų). Avaringumo ir grūsčių mažinimui buvo skirta 250.07 mln. EUR, finansuoti 8 projektai. Iš viso prioriteto priemonių apimtyje buvo įgyvendinti 79 projektai, kurių bendra vertė siekė 1 477.81 mln. EUR.

3 lentelė. Transeuropinių transporto tinklų intervencijų logika

Tikslai	Modernizuoti pagrindines transporto infrastruktūros linijas.	Prielaidos
Uždaviniai	<p>Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais išplėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui.</p> <p>Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – geresnis potencialo panaudojimas ir konkurencingumo didinimas.</p> <p>Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumo išvystymas.</p> <p>Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas.</p>	<p>Ekonomikos ciklo svyravimai.</p> <p>Politiniai prioritetai ir santykiai su kaimyninėmis šalyse Rytuose.</p> <p>Teisinis reguliavimas aplinkosaugos srityje.</p> <p>Kelių transporto tinklo tankis Lietuvoje.</p> <p>Strateginiai tikslai sukurti transporto jungtis su kitomis ES šalimis.</p> <p>Geležinkelių infrastruktūros nepakankamumas, mažas tinklo tankumas, elektrifikacijos trūkumai.</p>
Uždavinių / veiklų tipai	<p>Naujų linijų tiesimas, kitos transeuropinės reikšmės automobilių kelių ir geležinkelių infrastruktūros pralaidumo didinimas, techninių parametru gerinimas, reikiamos infrastruktūros sukūrimas viešiesiems logistikos centrams steigti.</p> <p>Saugaus eismo inžinerinės infrastruktūros diegimas, miestų aplinkelių tiesimas.</p> <p>Klaipėdos jūrų uosto akvatorijos gilinimas, krantinių rekonstrukcija ir statyba, privažiavimo kelių ir geležinkelių, keleivių aptarnavimo infrastruktūros pajėgumų plėtra.</p> <p>Keleivių terminalų išplėtimas, naujų skrydžių saugos ir aviacijos saugumo priemonių diegimas, keleivių tranzito infrastruktūros sukūrimas.</p>	<p>Didėjantis automobilizacijos lygis.</p> <p>Didėjantis eismo intensyvumas.</p> <p>Nepatraukli / nepatogi viešojo transporto sistema.</p> <p>Strateginio požiūrio į nacionalinės ir vietos savivaldos strategijų apimančių keleivinio transporto plėtrą trūkumas.</p> <p>Nepakankama vietinio ir tolumojo transporto integracija.</p>

Veiklos	<p>Transeuropinės reikšmės automobilių kelių infrastruktūros techninių parametrų ir pralaidumo didinimas.</p> <p>Jungiamųjų kelių tiesimas ir rekonstravimas.</p> <p>Skirtingų lygių sankryžų statyba ir rekonstravimas.</p> <p>Naujų geležinkelio linijų tiesimas.</p> <p>Geležinkelių linijų techninių parametrų gerinimas.</p> <p>Tam tikrų geležinkelio ruožų antrųjų kelių ir aplinkkelių tiesimas.</p> <p>Geležinkelių eismo valdymo centrų kūrimas.</p> <p>Geležinkelių infrastruktūros diagnostikos sistemų įrengimas.</p> <p>Infrastruktūros, kurios reikia viešiesiems logistikos centrams steigti, sukūrimas.</p> <p>Klaipėdos valstybinio jūrų uosto akvatorijos gilinimas.</p> <p>Krantinių rekonstravimas ir statyba.</p> <p>Privažiuojamųjų kelių ir geležinkelių, keleivių aptarnavimo infrastruktūros pajėgumų plėtra.</p> <p>Keleivių terminalų modernizavimas ir plėtra.</p> <p>Oro uostų aerodromų modernizavimas ir plėtra.</p> <p>Naujų skrydžių saugos ir aviacijos saugumo priemonių diegimas.</p> <p>Keleivių tranzito infrastruktūros plėtra.</p> <p>Saugaus eismo inžinerinės infrastruktūros diegimas.</p> <p>Aplinkosaugos priemonių diegimas.</p> <p>Miestų ir miestelių aplinkkelių ir trūkstamų grandžių tarp TEN-T elementų miestų prieigose tiesimas.</p>	
----------------	---	--

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

Toliau pateikiami nagrinėjamų prioriteto priemonių rodikliai ir jų analizė.

4 lentelė. EAVP 2.5. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP2-5.4-SM-01-V	Nutiesti ir rekonstruoti keliai	Produkto	24	34.07
VP2-5.4-SM-01-V	Sutaupytas laikas	Rezultato	18.4	2.42
VP2-5.1-SM-01-V	Nutiesti nauji ir rekonstruoti esami TEN-T tinklo automobilių keliai	Produkto	315	391.53
VP2-5.1-SM-02-V	Nutiesti nauji ir rekonstruoti esami TEN-T tinklo geležinkelių keliai	Produkto	170	409.61

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP2-5.1-SM-02-V	Parengti techniniai projektai	Produkto	10	15
VP2-5.1-SM-02-V	Įrengtas poligonometrinis tinklas	Produkto	1 350	1354.95
VP2-5.1-SM-02-V	Įrengtas eismo valdymo centras	Produkto	1	1
VP2-5.1-SM-02-V	Pastatyti viešųjų logistikos centrų intermodaliniai terminalai	Produkto	2	2
VP2-5.1-SM-02-V	Intermodaliniuose terminaluose krovinių intermodalinių transporto vienetų / konteinerių kiekis	Rezultato	40	0
VP2-5.2-SM-01-V	Pastatytos ir rekonstruotos krantinės	Produkto	775	1064.29
VP2-5.2-SM-01-V	Padidėjęs ro-ro, ro-PAX laivais gabenamų krovinių kiekis	Rezultato	1.5	0.44
VP2-5.2-SM-01-V	Padidėjęs ro-ro, ro-PAX laivais gabenamų keleivių kiekis	Rezultato	83	0
VP2-5.2-SM-01-V	Pastatyti ir rekonstruoti geležinkelio stočių keliai	Produkto	40	47.94
VP2-5.2-SM-01-V	Parengti techniniai projektai	Produkto	6	4
VP2-5.2-SM-01-V	Nutiesti nauji ir rekonstruoti esami automobilių keliai	Produkto	5	5.17
VP2-5.2-SM-01-V	Pastatytas pėsčiųjų tiltas per geležinkelį	Produkto	1	1
VP2-5.2-SM-01-V	Pagilintas Klaipėdos valstybinio jūrų uosto laivybos kanalas	Produkto	14.5	29.5
VP2-5.2-SM-01-V	Padidėjęs Klaipėdos geležinkelio mazgo pajėgumas	Rezultato	2.4	0.4
VP2-5.3-SM-01-V	Įgyvendinti projektai	Produkto	6	14
VP2-5.3-SM-01-V	Papildomai aptarnauti keleiviai	Rezultato	1.16	3.26
VP2-5.3-SM-01-V	Parengti techniniai projektai	Produkto	2	6

Šaltinis: SFMIS2007, 2016-01-08 duomenys

Nagrinėjant prioriteto priemonių rodiklius, galima pastebėti, kad dauguma nepasiektų rodiklių yra rezultato lygmens. Bendrai vertinant, prioriteto investicijos pasiekė visus numatytus tikslus, išskyrus Klaipėdos geležinkelio masto pajėgumus, krovinių ir keleivių pervežimą laivais ir intermodalinių terminalų plėtrą. Aukštas produkto lygmens rodiklių pasiekiamumas galėjo būti nulemtas techninio rodiklių pobūdžio, pavyzdžiui, įgyvendintų projektų skaičius. Tuo tarpu rezultato rodikliai, tokie kaip ro-ro ir ro-PAX laivais gabenamų krovinių ir keleivių skaičius, Klaipėdos geležinkelio mazgo pajėgumas yra itin priklausomi nuo tarptautinės politinės situacijos, vietinės ir nacionalinės valdžios priimamų sprendimų, ES politikos. Taip pat įtaką daro ir didelė Rusijos uostų konkurencija, mažėjanti krovinių

paklausa iš Rusijos. Apibendrinant, tikėtina, kad rezultato rodikliai buvo pasiekti mažesne apimtimi dėl politinių ir aplinkos veiksnių.

3.1 Prioritetas. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai

SSVP 3.1. prioritetą sudaro keturios sritys: 1) investicijos į tolygesnį socialinį – ekonominį regionų vystymąsi, 2) investicijos į socialinį – ekonominį kaimo vietovių vystymąsi, 3) investicijos į kultūros paveldą ir turizmą, 4) investicijos į aplinkos apsaugą. Pirmos ir antros srities investicijos daugiausia buvo nukreiptos į infrastruktūros plėtrą ir būsto atnaujinimą / renovavimą. Už šios krypties priemones buvo atsakinga Vidaus reikalų ministerija. Trečiosios srities investicijos buvo sutelktos į kompleksinę gamtos ir kultūros turizmo infrastruktūros plėtrą. Šiuo atveju tarpinė institucija buvo Ūkio ministerija. Tuo tarpu šio prioriteto apimtyje vykdytos investicijos į aplinkosaugą apėmė biologinės įvairovės išsaugojimo veiklas, užterštų teritorijų tvarkymą, vandens telkinių būklės gerinimą ir aplinkosauginį švietimą, aplinkos būklės monitoringą. Ketvirtosios krypties priemonių atsakinga institucija buvo Aplinkos ministerija. Pirmosios krypties tikslams pasiekti buvo numatytos šešios priemonės (finansuota 312 projektų, kurių bendra vertė yra 491.6 mln. EUR). Antra kryptis apėmė tik vieną priemonę, tačiau buvo finansuota net 213 projektų (bendra vertė – 125.245 mln. EUR). Trečioji kryptis apima šešias priemones, kurių apimtyje buvo finansuoti 288 projektai, bendra vertė – 377.81 mln. EUR). Investicijos į aplinkosaugą apėmė devynias priemones: jas įgyvendinant buvo finansuoti 243 projektai, kurių bendra vertė – 208.5 mln. EUR. Iš viso prioriteto priemonių apimtyje buvo finansuoti 1 056 projektai, kurių bendra vertė – 1 203.22 mln. EUR.

5 lentelė. Vietinės ir urbanistinės plėtros intervencijos logika

Tikslai	Skatinti efektyvų vietos potencialo panaudojimą ūkio plėtrai.	Prielaidos
Uždaviniai	Sumažinti pagrindinių ir likusių šalies miestų gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumus, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui. Sudaryti prielaidas spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse. Skatinti atvykstamąjį ir vietos turizmą, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui. Paskatinti gamtos išteklių (visų pirma vandens išteklių bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės) išsaugojimą, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms.	Ekonomikos ciklo svyravimai. Didelis atotrūkis tarp atskirų regionų. Menkai išvystyta infrastruktūra atskirose savivaldybėse. Finansiniai sunkumai, su kuriais susiduria vietos valdžios institucijos. Bendradarbiavimo tarp vietos ir centrinės valdžios kultūros trūkumas. Menkas visuomenės dėmesys aplinkosauginiams klausimams.
Uždavinių / veiklų tipai	Regioninių ekonomikos augimo centrų ir probleminių teritorijų gyvenimo aplinkos bei kokybės gerinimas, plėtojant miesto aplinkos, viešojo transporto ir bendruomenės infrastruktūrą. Naujų inovatyvių vietos gyventojų bendruomenės iniciatyvų, nukreiptų	Neišnaudotos Lietuvos turizmo galimybės Aplinkos veiksnių veikla.

	<p>į gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimą, skatinimas.</p> <p>Daugiabučių namų energijos vartojimo efektyvumo didinimas.</p> <p>Daugiabučių namų atnaujinimas probleminėse teritorijose, pirmiausia didinant jų energijos vartojimo efektyvumą.</p> <p>Socialinio būsto plėtra ir jo kokybės gerinimas probleminėse teritorijose.</p> <p>Investicijos į kaimo vietovių viešosios infrastruktūros bei paslaugų, susijusių su verslo sąlygų gerinimu ir užimtumo didinimu, plėtrą.</p> <p>Kaimo vietovių bendruomenės infrastruktūros gerinimas.</p> <p>Turizmo maršrutų sistemos sukūrimas gamtos ir kultūros paveldo požiūriu patraukliausiuose šalies regionuose, integruotai vystant viešąją turizmo infrastruktūrą bei pritraukiant privačias investicijas.</p> <p>Turizmo paslaugų / produktų, skirtų užsienio rinkoms, įvairovės padidinimas ir turizmo paslaugų kokybės pagerinimas.</p> <p>Lietuvos turizmo produktų ir paslaugų paklausos padidinimas užsienio tikslinėse rinkose.</p> <p>Vandens telkinių būklės gerinimas.</p> <p>Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos gerinimas.</p> <p>Užterštų teritorijų sutvarkymas ir išvalymas.</p> <p>Aplinkos kokybės institucinio valdymo pajėgumų stiprinimas.</p> <p>Visuomenės informavimo ir švietimo gerinimas, sąlygų aktyvesniam visuomenės dalyvavimui, priimant aplinkosauginius ir darniojo vystymosi sprendimus, sudarymas.</p>	
Veiklos	<p>Daugiabučių namų modernizavimo skatinimo priemonių įgyvendinimas.</p> <p>Daugiabučių namų modernizavimas.</p> <p>Miestų atgaivinimo kompleksiniai plėtros projektai:</p> <ul style="list-style-type: none"> - miesto viešųjų erdvių plėtra; - rekreacinių ir aktyvaus poilsio zonų sutvarkymas; - miestų viešųjų traukos centrų infrastruktūros atnaujinimas ir 	

	<p>pritaikymas bendruomenės poreikiams;</p> <ul style="list-style-type: none"> - esamų pramoninių ir kitų pažeistų (apleistų) teritorijų regeneracija; - parama inovatyvioms vietos gyventojų bendruomenės iniciatyvoms; - esamų pastatų ir patalpų rekonstravimas; - bendruomenės infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos gerinimas; - rekreacinių įrenginių / teritorijų / objektų modernizavimas, statyba, rekonstrukcija; - viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai; - turizmo infrastruktūros statinių projektavimas; - daugiafunkcinių sporto ir pramogų objektų statyba; - sporto objektų pritaikymas turizmui; - turizmo objektų rekonstravimas; - vandens telkinių valdymo priemonių planų rengimas; - vandens telkinių tvarkymas; - teritorijų kompleksinis tvarkymas; - dokumentų, poveikio vertinimų rengimas; - paplūdimio ar priekrantės sąnašų papildymas atvežtiniu smėliu; - aplinkos monitoringo sistemų kūrimas, diegimas; - visuomenės informavimo apie aplinkos apsaugą ir darnųjį vystymąsi priemonių įgyvendinimas; - tyrimai / studijos. 	
--	--	--

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

Toliau pateikiami nagrinėjamų prioriteto priemonių rodikliai ir jų analizė.

6 lentelė. SSVP 3.1. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP3-1.1-VRM-03-R	Atnaujinti daugiabučiai namai	Produkto	300	359
VP3-1.1-VRM-03-R	Asmenys, kurių būsto sąlygos pagerintos renovuojant daugiabučius namus iš ES struktūrinių fondų lėšų probleminėse teritorijose	Rezultato	10 000	11 141
VP3-1.3-ŪM-01-V	Projektai	Produkto	34	43

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP3-1.3-ŪM-02-V	Projektai	Produkto	50	66
VP3-1.3-ŪM-03-V	Projektai	Produkto	6	7
VP3-1.3-ŪM-04-V	Projektai	Produkto	21	28
VP3-1.3-ŪM-05-R	Projektai	Produkto	15	101
VP3-1.3-ŪM-01-V	Pritrakta privataus finansavimo lėšų	Rezultato	13	20.06
VP3-1.3-ŪM-02-V	Pritrakta privataus finansavimo lėšų	Rezultato	19	0
VP3-1.3-ŪM-03-V	Pritrakta privataus finansavimo lėšų	Rezultato	12	6.87
VP3-1.3-ŪM-05-R	Pritrakta privataus finansavimo lėšų	Rezultato	4	1.19
VP3-1.3-ŪM-01-V	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): vyrai	Rezultato	54	62
VP3-1.3-ŪM-02-V	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): vyrai	Rezultato	75	26
VP3-1.3-ŪM-03-V	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): vyrai	Rezultato	50	0
VP3-1.3-ŪM-05-R	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): vyrai	Rezultato	10	38.25
VP3-1.3-ŪM-01-V	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): moterys	Rezultato	54	76
VP3-1.3-ŪM-02-V	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): moterys	Rezultato	75	45
VP3-1.3-ŪM-03-V	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): moterys	Rezultato	50	0
VP3-1.3-ŪM-05-R	Sukurtos naujos darbo vietos (tiesioginės): moterys	Rezultato	10	30.5
VP3-1.3-ŪM-01-V	Sukurti nauji ar sutvarkyti esami turistų traukos objektai	Produkto	15	82
VP3-1.3-ŪM-01-V	Pritrakta turistų per 3 metus po projekto įgyvendinimo (rodiklio reikia paramos turizmui veiksmingumui ir poveikiui stebėti vidutiniu laikotarpiu, todėl jis yra nacionalinio lygmens; informacija bus renkama iš projekto vykdytojų)	Rezultato	216 000	1 827 937
VP3-1.3-ŪM-02-V	Sukurti nauji ar sutvarkyti esami turistų traukos objektai	Produkto	35	75

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP3-1.3-ŪM-02-V	Pritraukta turistų per 3 metus po projekto įgyvendinimo (rodiklio reikia paramos turizmui veiksmingumui ir poveikiui stebėti vidutiniu laikotarpiu, todėl jis yra nacionalinio lygmens; informacija bus renkama iš projekto vykdytojų)	Rezultato	400 000	1 566 980
VP3-1.3-ŪM-03-V	Pastatyti nauji objektai	Produkto	3	6
VP3-1.3-ŪM-03-V	Pritraukta turistų per 3 metus po projekto įgyvendinimo (rodiklio reikia paramos turizmui veiksmingumui ir poveikiui stebėti vidutiniu laikotarpiu, todėl jis yra nacionalinio lygmens; informacija bus renkama iš projekto vykdytojų)	Rezultato	400 000	36 980
VP3-1.3-ŪM-03-V	Suorganizuota tarptautinių renginių per 3 metus po projekto įgyvendinimo (rodiklio reikia paramos turizmui veiksmingumui ir poveikiui stebėti vidutiniu laikotarpiu, todėl jis yra nacionalinio lygmens; informacija bus renkama iš projekto vykdytojų)	Rezultato	50	84
VP3-1.3-ŪM-04-V	Įgyvendintos rinkodaros priemonės	Produkto	230	456
VP3-1.3-ŪM-04-V	Pritraukta turistų per 3 metus po projektų įgyvendinimo (rodiklio reikia paramos turizmui veiksmingumui ir poveikiui stebėti vidutiniu laikotarpiu, todėl jis yra nacionalinio lygmens; informacija bus renkama iš projekto vykdytojų)	Rezultato	400 000	0
VP3-1.3-ŪM-05-R	Sukurti nauji ar sutvarkyti esami turistų traukos objektai	Produkto	20	135
VP3-1.3-ŪM-05-R	Įgyvendintos rinkodaros priemonės	Produkto	10	112

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP3-1.3-ŪM-05-R	Pritrūkta turistų per 2 metus po projekto įgyvendinimo (rodiklio reikia paramos turizmui veiksmingumui ir poveikiui stebėti vidutiniu laikotarpiu, todėl jis yra nacionalinio lygmens; informacija bus renkama iš projekto vykdytojų)	Rezultato	100 000	1 951 856
VP3-1.4-AM-08-V	Įgyvendinti projektai	Produkto	6	9
VP3-1.4-AM-09-K	Įgyvendinti projektai	Produkto	40	46

Šaltinis: SFMIS2007, 2016-01-08 duomenys

Nagrinėjant prioriteto priemonių rodiklius, galima pastebėti, kad dauguma intervencijų pasiekė savo tikslus. Tai ypač taikytina turizmo sektoriaus intervencijoms, kurios kelis kartus viršijo siektinas rodiklių reikšmes. Šio prioriteto atveju taip pat visi nepasiekti rodikliai yra rezultato lygmens. Tai galėjo būti nulemta kelių aspektų: a) ribotų produkto ir rezultato rodiklių sąsajų (dauguma produkto rodiklių yra fizinių projekto rodiklių lygmens, pvz., įgyvendintos priemonės, įgyvendinti projektai), b) pernelyg ambicingų, nuo išorės veiksnių itin priklausomų rezultato rodiklių reikšmių nusistatymo (pvz., pritrūktų turistų skaičius 3 m. po projekto įgyvendinimo), c) skirtingos rodiklių skaičiavimo metodikos (pvz., sukurtų darbo vietų skaičiavimas).

Apibendrinant, prioritetų intervencijų logikos buvo palyginti fragmentuotos, t. y., vieno prioriteto rėmuose buvo investuojama į skirtingas temines sritis, kurios iš dalies gali persidengti su kito teminio prioriteto investicijų kryptimis (pvz., EAVP 2.4. ir EAVP 2.5. prioritetų investicijos). Ypač fragmentuota buvo SSVP 3.1. intervencijų logika, kadangi vienas prioritetas apėmė keturias sritis (turizmas, transportas, aplinkosauga ir energetinis efektyvumas). Visa tai lėmė ribotas galimybes užtikrinti nuoseklių ryšių tarp rodiklių (fiziniai projekto rodikliai – produkto rodikliai – rezultato rodikliai – strateginiai konteksto rodikliai).

ES investicijos į gamtos kapitalą

ES struktūrinių fondų investicijų į gamtos kapitalą pagrindiniai su darniuoju vystymusi susiję tikslai yra **klimate kaitos švelninimas ir prisitaikymas bei geresnis gamtinių išteklių valdymas**.

Darnusis vystymasis visų pirma yra siejamas su aplinkosauga. Tvarus gamtos išteklių naudojimas sudaro būtinas ilgalaikes sąlygas pažangai – siekiama patenkinti dabarties kartos poreikius, kartu nepabloginant gyvenimo sąlygų ateities kartoms. Pagrindinė tokio rezultato sąlyga – didelė reikšmė skiriama aplinkos gerinimui ir apsaugai: skatinama laikytis aplinkosaugos reikalavimų, išteklių naudojimo veiksmingumo, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo, įgyvendinamos vandensaugos priemonės, rūpinamasi kraštovaizdžio išsaugojimu ir bioįvairove bei investuojama į atliekų tvarkymą.

Dėl praeityje įvykusių pokyčių ir šiuo metu išmetamų ŠESD prognozuojama, kad artimiausiais dešimtmečiais klimato kaitos poveikis toliau stiprės. Todėl vienu pagrindinių tikslų tampa prisitaikymas prie neišvengiamo klimato kaitos poveikio, ir augančių ekonominių, socialinių bei aplinkos kaštų suvaldymas. Potvynių rizika yra viena iš aktualių klimato kaitos sukeltų rizikų Lietuvoje. Lietuvoje išskirtos upės ir Baltijos jūros bei Kuršių marių priekrantės teritorijos, kuriose praeityje buvo stichiniai, katastrofiniai ir kiti didelio masto potvyniai. Tai pat dėl globalinio klimato atšilimo itin suaktyvėjo ciklonų

veikla, stiprios audros kartojasi kas 5–6 metus. Taip pat stebimas ryškus smėlio nešmenų sumažėjimas iš dalies dėl gamtinių, iš dalies dėl žmogaus veiklos sukeltų priežasčių.

Nustatyta, kad geros ekologinės būklės neatitinka arba gali neatitikti 59 proc. viso upių kategorijos vandens telkinių skaičiaus ir 31,6 proc. viso ežerų ir tvenkinių skaičiaus. Pagrindiniai veiksniai, neleidžiantys pasiekti geros paviršinio vandens telkinių ekologinės būklės, yra žmogaus veiklos sukeliama tarša, upių vagų ištiesinimas, hidroelektrinių poveikis, praeities tarša, durpynų eksploatacija ir žuvininkystės ūkių veikla. Daugeliu atveju prastą vandens telkinių būklę lemia ne vienas, o keli veiksniai. Vandentvarkos sistema turi didelės įtakos vandens išteklių valdymui ir kokybės tikslų pasiekimui.³²

Kraštovaizdis yra tautinio identiteto pamatas, sąlygoja visuomenės gyvenimą ir veiklą bei yra reikšminga gyvenimo kokybės dalis. Nors kraštovaizdžio, saugomose teritorijose esančių kultūros ir gamtos paminklų bei pačių saugomų teritorijų būklė lėtai gerėja, išlieka daug problemų, kurių sprendimas negali būti atidėliojamas. Trūksta teritorinio planavimo dokumentų, nepakankamas veiklos saugomose teritorijose finansavimas, neužtikrinamas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas, nepakankamas rekreacinės infrastruktūros formavimas nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, nepalankus saugomų teritorijų įvaizdis bei nėra kompensacijų už apribojimus tam tikrose saugomose teritorijose sistemos.³³

Atliekų sektoriui skirtos ES paramos poveikis buvo įvertintas kokybiškai ir kiekybiškai. Kiekybinis poveikio vertinimas susidėjo iš tiesioginio ir netiesioginio ES paramos poveikio aplinkos kokybei, socialinei ir ekonominei situacijai vertinimo. Netiesioginis ISPA ir Sanglaudos fondo lėšomis finansuotų projektų poveikis aplinkos kokybei, socialinei ir ekonominei situacijai pasireiškia per šiuos efektus: MBA įrenginiuose ir antrinių žaliavų konteineriuose atskirtų antrinių žaliavų efektas, atliekų kompostavimo ir komposto panaudojimo efektas, papildomos žemės efektas, ŠESD emisijų mažėjimo efektas, energijos išteklių importo išstūmimo efektas.³⁴

ISPA ir Sanglaudos fondo parama reikšmingai prisidėjo prie atliekų šalinimo infrastruktūros modernizavimo. Projektai turėjo ilgalaikės ekonominės naudos, tai ypač pasireiškia per netiesioginį paramos poveikį, kai energijos gamybai naudojamas iš atliekų išgautas kuras mažina iškastinių energijos išteklių importą. Iš įvairių šaltinių finansuoti „kietieji“ atliekų sektoriaus projektai prisidėjo prie atliekų surinkimo ir tvarkymo infrastruktūros sukūrimo ir modernizavimo, atliekų surinkimo, rūšiavimo ir perdirbimo pajėgumo stiprinimo, tam tikrų rūšių atliekų tvarkymo. „Minkštieji“ atliekų sektoriaus projektai buvo skirti visuomenės švietimui; informacijos apie atliekų tvarkymą sklaidai; savivaldybių, regioninių atliekų tvarkymo centrų darbuotojų mokymui ir bendradarbiavimo su analogiškais užsienio šalių institucijomis skatinimui. Visuomenės informavimo ir švietimo projektai yra svarbi priemonė, užtikrinanti tinkamą atliekų rūšiavimą, naudojimąsi sukurta atliekų tvarkymo infrastruktūra ir atliekų tvarkymo užduočių įgyvendinimą.³⁵

Darniojo vystymosi gamtos kapitalo dimensiją Vertinime atitinka 14 priemonių, kurios atspindi dvi pagrindines temas – **gamtos išteklių valdymą ir klimato kaitos padarinių**

³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1098 „Dėl Nemuno upių baseinų rajono valdymo plano ir priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 90-4756); Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. 1617 „Dėl Ventos upių baseino rajono valdymo plano ir priemonių vandensaugos tikslams Ventos upių baseino rajone pasiekti programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 136-6939); Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. 1618 „Dėl Lielupės upių baseino rajono valdymo plano ir priemonių vandensaugos tikslams Lielupės upių baseino rajone pasiekti programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 136-6940); Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. 1616 „Dėl Dauguvos upių baseino rajono valdymo plano ir priemonių vandensaugos tikslams Dauguvos upių baseino rajone pasiekti programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 136-6938)

³³ UAB „PPMI Group“ kartu su VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“, „Lietuvos 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programos išankstinis vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita ir priedai, 2014 m. birželio mėn.

³⁴ Ten pat

VŠĮ „Ekonominiai socialiniai ir teisiniai Europos projektai“ (ESTEP), „ES paramos atliekų tvarkymui Lietuvoje efektyvumo vertinimas ir 2014–2020 metų finansavimo prioritetų nustatymas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2014 m. rugsėjo mėn.

³⁵ Ten pat

švelninimą. Gamtos kapitalo atveju darniojo vystymosi prioritetas yra integruotas vertikaliuoju būdu.

Vienas pagrindinių mechanizmų investicijoms į gamtos kapitalą yra SSVP „3.3 Prioritetas. Aplinka ir darnusis vystymasis“. Toliau pristatomas prioriteto apimtyje finansuotos veiklos, rekonstruojama ir verifikuojama kiekvieno iš jų intervencijos logika. Pabaigoje aptariami priemonių įgyvendinimo rodikliai. ES struktūrinių fondų poveikis atskiroms investicinėms kryptims pristatomas 2.2. skyriuje.

3.3 Prioritetas. Aplinka ir darnusis vystymasis

SSVP 3.3. prioriteto apimtyje lėšos buvo skiriamos keturioms pagrindinėms aplinkos sritims: 1) vandens tiekimo ir nuotekų sistemoms, 2) atliekų tvarkymui, 3) oro kokybės gerinimui ir 4) energijos vartojimo efektyvumo didinimui. Tiek pirmos, tiek antros srities atveju investicijos buvo įgyvendinamos pasitelkiant po vieną valstybinio projektų planavimo priemonę: „VP3-3.1-AM-01-V Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“, „VP3-3.2-AM-01-V Atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas“. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų infrastruktūrai buvo skirta 704.86 mln. EUR, kurių dėka finansuoti 159 projektai. Atliekų tvarkymo priemonės apimtyje finansuoti 29 projektai (bendra vertė – 225.03 mln. EUR). Oro kokybės gerinimo srityje investicijos buvo nukreiptos į ekologiško viešojo transporto plėtrą (projektų skaičius – 12, bendras finansavimas – 21.7 mln. EUR). Daugiausia lėšų buvo skirta ketvirtai investicinei krypčiai – energijos vartojimo efektyvumo didinimui. Tarp įgyvendintų šešių priemonių daugiausia dėmesio buvo skiriama viešosios paskirties pastatų renovacijai; taip pat atsinaujinančių energijos išteklių plėtrai. Šioje srityje buvo finansuota 710 projektų, kuriems bendrai skirta 571.65 mln. EUR lėšų. Iš viso prioriteto priemonių apimtyje buvo finansuota 910 projektų, kurių bendra vertė 1 527.8 mln. EUR.

7 lentelė. Aplinkos investicijų intervencijų logika

Tikslai	Užtikrinti, kad ES investicijomis skatinamas ūkio augimas atitiktų darniojo vystymosi principus.	Prielaidos
Uždaviniai	Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra. Šiuolaikinės atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas. Oro kokybės gerinimas. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas.	Didelė potvynių rizika. Pasenusi vandens ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra. Mažas vandens ir nuotekų tinklo tankumas rajonuose ir atokesnėse teritorijose. Komunalinių atliekų šalinimas sąvartynuose.
Uždavinių / veiklų tipai	Nuotekų valymo įrenginių renovavimas ir statyba. Nuotekų ir vandentiekio tinklų renovavimas ir plėtra. Dumblo tvarkymo infrastruktūros kūrimas. Vandens gerinimo įrenginių rekonstravimas ir statyba. Senų sąvartynų (šiukšlynų) uždarymas. Didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelių įrengimas. Žaliųjų atliekų kompostavimo aikštelių įrengimas. Pavojingų atliekų sąvartyno įrengimas. Komunalinių atliekų tvarkymo	Nepakankamai išplėtotą vandentvarkos sistema. Aplinkos veiksniai. Ekonomikos ciklo svyravimai.

	<p>sistemų infrastruktūros plėtra – biologiškai skaidžių atliekų tvarkymo sistemų infrastruktūros sukūrimas.</p> <p>Ekologiškų viešojo transporto priemonių įsigijimas.</p> <p>Ekologiško viešojo transporto infrastruktūros plėtra.</p> <p>Dviračių infrastruktūros plėtra.</p> <p>Termofikacinių elektrinių modernizavimas didinant jų darbo efektyvumą.</p> <p>Katilinių modernizavimas, didinant jų darbo efektyvumą.</p> <p>Didelio efektyvumo termofikacinių elektrinių statyba.</p> <p>Viešosios paskirties pastatų išorinių atitvarų remontas ir (arba) rekonstravimas, pastatų energetikos sistemų modernizavimas ir (arba) rekonstravimas – jų energetinių charakteristikų gerinimas.</p>	
--	---	--

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

Toliau pateikiami nagrinėjamų prioriteto priemonių rodikliai ir jų analizė.

8 lentelė. SSVP 3.3. prioriteto nagrinėjamų priemonių rodikliai

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP3-3.1-AM-01-V	Pastatyti dumblo apdorojimo įrenginiai	Produkto	20	21
VP3-3.1-AM-01-V	Gyventojai, prisijungę prie naujai įrengtų nuotekų surinkimo tinklų	Rezultato	145 000	82 254
VP3-3.1-AM-01-V	Gyventojai, prisijungę prie įrengtų naujų vandentiekio tinklų	Rezultato	80 000	49 689
VP3-3.1-AM-01-V	Gyvenamosios vietovės, kuriose renovuota (pastatyta) vandens tiekimo ir (ar) nuotekų sistema	Produkto	316	419
VP3-3.2-AM-01-V	Įrengtos didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelės	Produkto	33	53
VP3-3.2-AM-01-V	Įrengtos žaliųjų atliekų kompostavimo aikštelės	Produkto	34	41
VP3-3.2-AM-01-V	Įrengtas pavojingų atliekų sąvartynas	Produkto	1	1
VP3-3.2-AM-01-V	Sukurti komunalinių atliekų perdirbimo ir (ar) kitokio panaudojimo pajėgumai	Produkto	678 143	452 670
VP3-3.2-AM-01-V	Individualiose valdose pastatyti biologiškai skaidžių atliekų ir antrinių žaliavų konteineriai	Produkto	205 259	210 680

Priemonė	Rodiklis	Tipas	Planuota reikšmė	Pasiekta reikšmė
VP3-3.2-AM-01-V	Uždaryti ir sutvarkyti sąvartynai (šiukšlynai)	Produkto	341	341
VP3-3.3-SM-01-V	Atnaujintos viešojo transporto priemonės	Produkto	50	87
VP3-3.3-SM-01-V	Nutiestas naujas troleibusų kontaktinis tinklas	Produkto	10	2.1
VP3-3.3-SM-01-V	Padidėjusi švaresnių degalų (biodegalų, dujų) ir elektros energijos panaudojimo dalis sąlyginiais vienetais bendrame viešojo transporto sunaudojamų degalų kiekyje	Rezultato	3	0
VP3-3.3-SM-01-V	Įrengti ir rekonstruoti dviračių takai	Produkto	3	23.29
VP3-3.3-SM-01-V	Rekonstruotos gatvės viešajam transportui	Produkto	10	1.93
VP3-3.3-SM-01-V	Padidėjęs viešuoju miesto transportu vežamų keleivių skaičius	Rezultato	5	0
VP3-3.4-ŪM-01-K	Naujai įrengti ir (arba) modernizuoti energijos gamybos pajėgumai	Produkto	8	7
VP3-3.4-ŪM-01-K	Naujai įrengtų ir (arba) modernizuotų energijos gamybos pajėgumų galia	Rezultato	100	138.39
VP3-3.4-ŪM-02-K	Įrengti nauji energijos gamybos pajėgumai, naudojančys biomasę	Produkto	50	49
VP3-3.4-ŪM-02-K	Energijos gamybos pajėgumų, naudojančių biomasę, galios padidėjimas	Rezultato	160	579.31
VP3-3.4-ŪM-06-V	Įrengti nauji energijos gamybos pajėgumai, naudojančys biomasę	Produkto	4	4
VP3-3.4-ŪM-06-V	Energijos gamybos pajėgumų, naudojančių biomasę, galios padidėjimas	Rezultato	30.5	33.35

Šaltinis: SFMIS2007, 2016-01-08 duomenys

Nagrinėjant prioriteto priemonių rodiklius, galima pastebėti, kad skirtingai nei kituose prioritetuose, nepasiekti rodikliai apima tiek produkto, tiek rezultato lygmens rodiklius. Geriausių rezultatų buvo pasiekta infrastruktūros atnaujinimo ir kūrimo srityse, tačiau su projektų metu sukurtų rezultatų tvarumu susiję rodikliai yra pasiekti mažesne apimtimi.

Apibendrinant, Vertinimas papildė anksčiau atliktų ES Sanglaudos politikos vertinimų / studijų įžvalgas, kad Sanglaudos politika yra ir turėtų išlikti kaip pagrindinė priemonė siekiant įgyvendinti darniojo vystymosi principą šalyse narėse. Tiesiogiai prie darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo prisideda tos priemonės, kuriose horizontalusis principas yra integruotas vertikaliai.

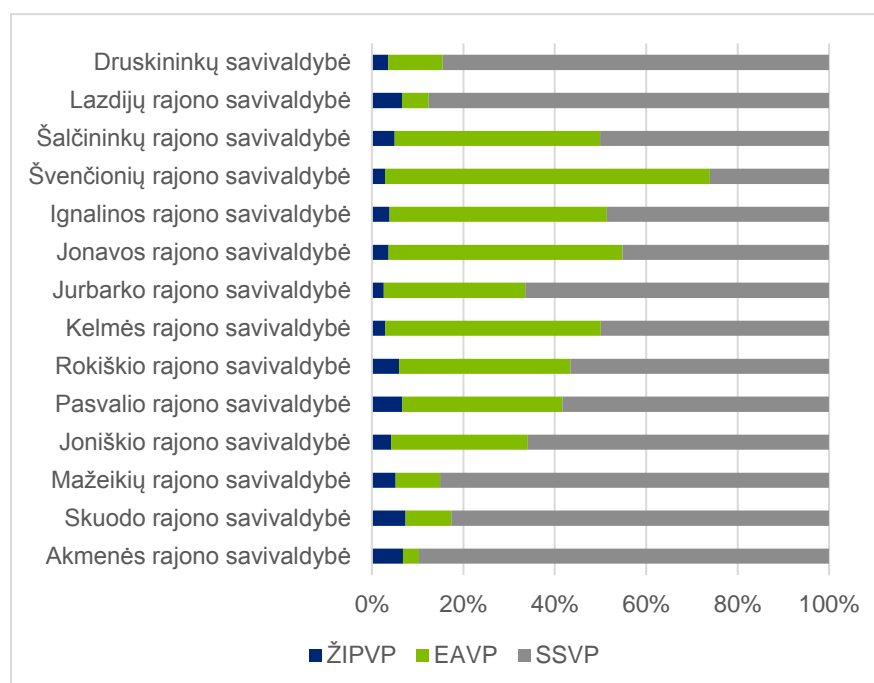
Probleminių teritorijų atvejo studijos

Atliekant probleminių teritorijų atvejo studijas buvo vertinami keli aspektai: a) skirtas 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų finansavimas, b) pagrindiniai socialinės – ekonominės ir fizinės aplinkos padėtį atspindintys statistiniai rodikliai. Papildomai buvo

atliktas lyginimas tarp pačių probleminių teritorijų, tarpusavyje jas vertinant pagal investuotas ES struktūrinių fondų lėšas ir pasiektus rezultatus.

Keturiolikos LRV nutarimu nustatytų probleminių teritorijų atvejo studijos (5 priedas) atskleidė, kad daugiausiai investicijų sulaukė gamybinio ir gamtos kapitalo ištekliai. Tuo tarpu į žmogiškąjį ir socialinį kapitalą probleminėse teritorijose buvo investuojama ribotai. Tai atliepia ir bendras nacionalines tendencijas.

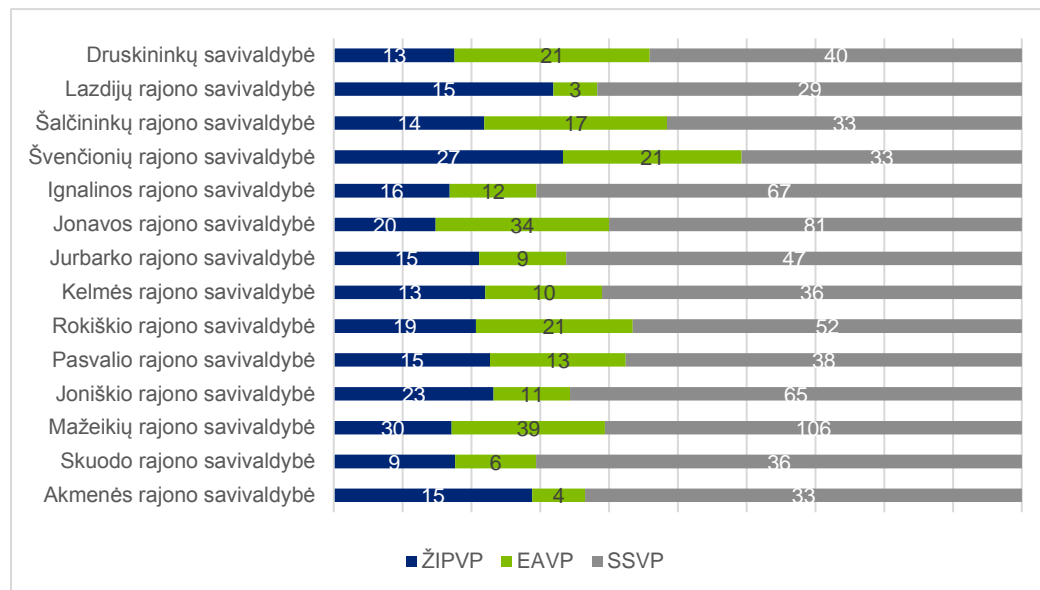
27 paveikslas. 2007–2013 m. ES SF lėšų pasiskirstymas pagal veiksmų programas

Šaltinis: www.esparama.lt

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu probleminėse teritorijose iš viso buvo įgyvendinta daugiau nei 1 000 projektų pagal visas tris veiksmų programas: ŽIPVP, EAVP ir SSVP. Lyginant skirtą lėšų kiekį ir įgyvendintų projektų skaičių, galima taip pat daryti išvadą, kad intensyviausiai buvo finansuojami fizinės aplinkos gerinimo projektai (t. y., buvo vykdomos investicijos į gamybinį ir gamtos kapitalą). Į žmogiškąjį ir socialinį kapitalą 2007–2013 m. laikotarpiu buvo investuota mažiausiai visose probleminėse teritorijose.

28 paveikslas. 2007–2013 m. ES SF lėšomis įgyvendintų projektų pasiskirstymas pagal veiksmų programas

Šaltinis: www.esparama.lt

9 lentelė. Investicijos į skirtingas kapitalo rūšis probleminėse teritorijose

Savivaldybė	Investicijos į gamtos kapitalą*	gamybinį kapitalą*	socialinį kapitalą*	žmogiškąjį kapitalą*
Skuodo rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Mažeikių rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Akmenės rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Joniškio rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Pasvalio rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Rokiškio rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Kelmės rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Jurbarko rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Jonavos rajono savivaldybė	+++	++	+	+
Ignalinos rajono savivaldybė	+++	+++	+	+
Švenčionių rajono savivaldybė	++	+++	+	+
Šalčininkų rajono savivaldybė	+++	+++	+	+
Druskininkų savivaldybė	+++	++	+	+
Lazdijų rajono savivaldybė	+++	++	+	+

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

* - investicijų intensyvumas svyruoja nuo +++ (stipriausio) iki + (silpniausio)

Tokios tendencijos jau buvo užprogramuotos LRV patvirtintose Probleminių teritorijų plėtros programose: nors daugumoje įvardytos problemos yra socialinio pobūdžio

(aukštas nedarbo lygis, didelis socialinių pašalpų gavėjų skaičius ir pan.), tačiau priemonės plėtros programoms pasiekti buvo nukreiptos į viešosios infrastruktūros gerinimą, plėtojimą, renovaciją.

Atlikto vertinimo metu nustatyta, kad investicijos į žmogiškąjį ir socialinį kapitalą daugiausia rėmėsi konkursine projektų atranka, tuo tarpu infrastruktūros ir gamtosauginiai projektai – valstybės ir regionų projektų planavimo praktika. Tokia ES SF administravimo tvarka galėjo sąlygoti didesnę investicijų pritraukimą į gamtos ir gamybinio kapitalo sritis, kadangi žmogiškasis ir socialinis kapitalas buvo finansuojamas pagal privačių arba nevyriausybinų subjektų poreikius, t. y., struktūruotos ir sistemingos vietos viešosios valdžios politikos šiose srityse 2007–2013 m. nebuvo. Dažniausiai buvo tikimasi, kad per infrastruktūros tobulinimą bus daroma teigiama įtaka ir socialiniam bei žmogiškajam kapitalui. Remiantis A. Maslow poreikių hierarchijos teorija bei ją pritaikant ES SF kontekstui, visų pirma buvo svarbu užtikrinti tinkamą infrastruktūrinę aplinką, vėliau – tenkinti socialinius poreikius.

Vertinant pasiektus rezultatus (aplinkos taršos, demografinius ir ekonominės veiklos rodiklius), matomos kelios tendencijos. Nepaisant to, kad buvo aktyviai investuojama į gamtos ir gamybinį kapitalą, investicijos sukėlė atvirkštinį poveikį: tose savivaldybėse, kur stebimos aplinkos taršos rodiklių gerėjimo tendencijos, ekonominės veiklos rodikliai prastėja (ir atvirkščiai). Demografinės situacijos rodikliai pasižymėjo vienodomis tendencijomis visose nagrinėtose savivaldybėse – finansų krizės padaryta žala ir rodiklių blogėjimas buvo suvaldytas ir nuo 2010 m. rodikliai gerėjo. Vis dėlto svarbu pabrėžti tokių išorės veiksnių kaip migracijos saldo įtaką: bedarbių santykio su bendru gyventojų skaičiumi rodiklis gerėjo ir dėl mažėjančių nuolatinių gyventojų bei darbingo amžiaus gyventojų skaičių. Apibendrinant, iš visų probleminių teritorijų galima išskirti vieną gerosios praktikos atvejį – Druskininkų savivaldybę, kur visos trys darniojo vystymosi sritys buvo plėtojamos santykinai tolygiai.

10 lentelė. Rezultatai probleminėse teritorijose pagal aplinkos, demografinę ir ekonominės veiklos sritis

Pasiekti rezultatai Savivaldybė	Aplinkos būklės rodikliai*	Demografinės situacijos rodikliai*	Ekonominės veiklos rodikliai*
Skuodo rajono savivaldybė	+/-	+/-	+/-
Mažeikių rajono savivaldybė	+	+/-	-
Akmenės rajono savivaldybė	-	+/-	+
Joniškio rajono savivaldybė	+	+/-	-
Pasvalio rajono savivaldybė	-	+/-	+
Rokiškio rajono savivaldybė	-	+/-	+/-
Kelmės rajono savivaldybė	+	+/-	-
Jurbarko rajono savivaldybė	+	+/-	-
Jonavos rajono savivaldybė	+/-	+/-	-
Ignalinos rajono savivaldybė	+	+/-	-
Švenčionių rajono savivaldybė	-	+/-	+
Šalčininkų rajono savivaldybė	-	+/-	-
Druskininkų savivaldybė	+	+/-	+
Lazdijų rajono savivaldybė	+	+/-	-

Šaltinis: probleminių teritorijų atvejo studijos

* - kur „+“ žymi teigiamus rezultatus, „+/-“ žymi vidutiniškus rezultatus, „-“ žymi prastus rezultatus

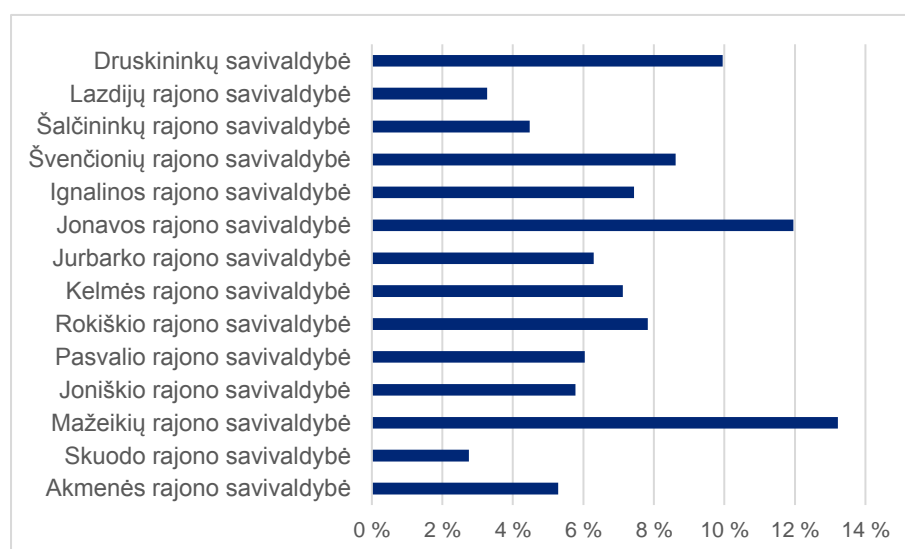
Gerosios praktikos atvejais gali būti vadinamos tos savivaldybės, kuriose visų sričių rodikliai vystėsi maždaug tolygiai (t. y., buvo įgyvendintas darniojo vystymosi principas). Kadangi demografiniai / socialiniai rodikliai visose savivaldybėse vystėsi panašiai, savivaldybės buvo vertinamos pagal aplinkos ir ekonominės veiklos rodiklių tarpusavio vystymosi tendencijas. Taigi, gerosios praktikos pavyzdžiu probleminių teritorijų atveju galėtume laikyti Druskininkų savivaldybę.

Druskininkų savivaldybė iš visų išsiskiria palyginti teigiamomis aplinkos ir ekonominės veiklos vystymosi tendencijomis. Tuo tarpu kitose trylikoje savivaldybių arba buvo stebima didėjanti aplinkos tarša ir intensyvėjanti ekonominė veikla (Akmenė, Pasvalys, Švenčionys), arba gerėjantys aplinkos rodikliai ir lėtėjanti ekonomika (Mažeikiai, Joniškis, Ignalina, Kelmė, Jurbarkas, Lazdijai). Papildomai gali būti išskiriama trečioji savivaldybių grupė, kurioje situacija visos trijose srityse vystėsi ribotai arba nepastoviai – Skuodas, Rokiškis, Jonava, Šalčininkai.

Pagal ES struktūrinių fondų investicijų apimtį probleminių teritorijų savivaldybes galima suskirstyti į tris grupes. Daugiausiai ES struktūrinių fondų investicijų buvo skirta Druskininkų, Jonavos, Švenčionių ir Mažeikių savivaldybėms. Vidutinės apimties lėšų kiekį gavo Šalčininkų, Ignalinos, Jurbarko, Kelmės, Rokiškio, Pasvalio, Akmenės ir Joniškio savivaldybės. Mažiausiai lėšų buvo skirta Skuodo ir Lazdijų savivaldybėms.

Nagrinėjant pagal atskirus EAVP ir SSVP prioritetus, visose savivaldybėse mažiausiai investicijų buvo skirta pagal EAVP 1 „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ ir 3 „Informacinė visuomenė visiems“ prioritetus; EAVP 2 „Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“ ir 5 „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ prioritetai patenka į vidutinės apimties lėšų grupę, tuo tarpu daugiausiai investicijų buvo įgyvendinta pagal EAVP 4 prioritetą „Esminė ekonominė infrastruktūra“. Dauguma šių prioritetų priemonių yra nukreiptos į gamybinio kapitalo išteklių plėtrą. SSVP atveju investicijos pagal tris veiksmų programos prioritetus pasiskirstė tolygiai tarp investicijų pagal 1 „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ ir 3 „Aplinka ir darnūs vystymasis“ prioritetus. Mažiausiai investicijų sulaukė 2 prioritetas „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“. SSVP apimtyje daugiausia investicijų buvo sutelkta gamtos kapitalo srityje.

29 paveikslas. 2007–2013 m. ES SF lėšų pasiskirstymas tarp savivaldybių

Šaltinis: www.esparama.lt

Vertinant gerosios praktikos atvejį, – Druskininkų savivaldybę – lyginant joje vykdytas investicijas į skirtingas kapitalo rūšis ir lyginant su sudėtingiausioje situacijoje atsidūrusiomis savivaldybėmis (Rokiškis, Skuodas, Jonava, Šalčininkai), negalima išskirti ES struktūrinių fondų investicijų pasiskirstymo poveikio. Tikėtina, kad didžiausią poveikį atskirose savivaldybėse padarė ne, pvz., tolygus lėšų paskirstymas atskiroms kapitalo rūšims, bet tų lėšų kryptingas panaudojimas, taip pat savivaldybės „specializacija“. Svarbu turėti omenyje, kad Druskininkų savivaldybė probleminių teritorijų kategorijai buvo priskirta dėl palyginti aukštų nedarbo rodiklių vienoje savivaldybės teritorijos dalyje, kurie iš dalies iškreipė bendrą savivaldybės statistiką. Taigi kryptingas ES SF lėšų panaudojimas (ir nuo jo neatsiejama politinė valia, strateginis valdymas), stiprinant savivaldybės, kaip kurorto, statusą, ir palyginti geresnę startinę poziciją sąlygojo didžiausią ES SF poveikį darniajam vystymuisi šioje savivaldybėje.

Apibendrinant, Vertinimas papildo anksčiau atliktų ES Sanglaudos politikos vertinimų / studijų įžvalgas, kad dažnai investicijos į ekonominės veiklos vystymą neigiamai veikia gamtos kapitalo išteklius (ir atvirkščiai). Taip pat nustatyta, kad visose (išskyrus Druskininkus) probleminėse teritorijose plėtra 2007–2013 m. nebuvo darni. Darnų savivaldybių vystymąsi tiek pagal aplinkos, tiek ekonomikos, tiek socialinius parametrus, užtikrina ne tolygus lėšų paskirstymas skirtingoms kapitalo rūšims, bet kryptingas jų panaudojimas.

2.1.3. Ar pasirinktos tinkamos priemonės ir būdai darnaus vystymosi horizontaliam prioritetui įgyvendinti? Kodėl?

2.2.5. Kokios priemonės būtų labiau tinkamos/veiksmingos, siekiant įgyvendinti darnaus vystymosi prioritetą? Kodėl?

EK užsakymu atlikta 2007–2013 m. Sanglaudos politikos analizė³⁶ parodė, jog norint sėkmingai įgyvendinti darniojo vystymosi tikslus struktūrinių fondų kontekste, viso programavimo ir projektų įgyvendinimo metu yra taikomi trejopo pobūdžio integracijos įrankiai – **strateginiai, procedūriniai ir organizaciniai instrumentai**.

Strateginiai instrumentai – užtikrina tikslų priklausymą ir darnumą Sanglaudos politikos programoms, nustato adekvatų finansavimą. Šie įrankiai padeda suformuluoti viziją, tikslus, strategijas, kurių įgyvendinimas paliekamas valstybėms narėms.³⁷

Procedūriniai instrumentai – susidaro iš įvertinimo, stebėjimo procedūrų ir ataskaitų sistemų. Šių įrankių tikslas: tobulinti politikos formavimo procedūras, operacijas. Tačiau, dažnai šie instrumentai susilaukia politinio pasipriešinimo ir didina administracinę naštą.³⁸

Organizaciniai instrumentai – institucijų struktūrų pokyčiai, bendradarbiavimo skatinimas, konsultacijos. Šių įrankių potencialas: sustiprinti institucijų pozicijas, pritraukti naujų suinteresuotų šalių.³⁹

Visos trys instrumentų grupės tarpusavyje susijusios ir papildo viena kitą.

Siekiant atsakyti į šį vertinimo klausimą, buvo nagrinėjami skirtingi horizontaliojo principo integravimo instrumentai. Atlikus pirminę analizę, visose veiksmų programose (ŽIPVP, EAVP, SSVP) darniojo vystymosi prioritetas yra integruotas horizontaliuoju būdu, o per EAVP 2.4. Prioritetą Esminė ekonominė infrastruktūra“, „2.5. Prioritetą Transeuropinių transporto tinklų plėtra“, atskiras SSVP „3.1 Prioriteto Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ ir „3.3 Prioriteto Aplinka ir darnusis vystymasis“ priemonės – vertikalioju būdu. Vertinimo metu, pasitelkiant turimos informacijos analizę, interviu, apklausos ir fokusuotų grupinių diskusijų metu surinktą

³⁶ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011 m. Vasaris

³⁷ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011 m. Vasaris

³⁸ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

³⁹ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

informaciją, buvo nagrinėjamas darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto integravimas į Lietuvos struktūrinių fondų sistemą. Nustatyta, kad horizontalaus prioriteto integravimui Lietuvoje buvo pasinaudota tiek strateginiais, tiek procedūriniais, tiek organizaciniais instrumentais. Toliau yra pristatomos atskiros instrumentų grupės, aptariant tiek padėtį ES šalyse, tiek Lietuvoje.

Strateginiai instrumentai

Europos aplinkos politikos instituto atvejų studijos⁴⁰ parodė, jog ankstyvas darniojo vystymosi ekspertų įtraukimas į planavimo procesus leidžia geriau integruoti darniojo vystymosi principą tiek pradinėje, tiek vėlesnėje investicijų planavimo stadijoje. Vis dėlto dauguma darniajai plėtrai skirtų instrumentų yra orientuoti į aplinkosaugos sektorių. Keli strateginių instrumentų pavyzdžiai galėtų būti „teršėjas moka“ principas ir taršos neutralumo principas. „Teršėjas moka“ principo esmė – tas, kurio veikla galėtų kenkti aplinkai, turi padengti kompensavimo, arba neigiamam poveikiui išvengti, reikalingas išlaidas. Tai gali būti įgyvendinama nustatant aplinkosaugos reikalavimus ir įvedant mokesčius. Šis įrankis gali būti naudojamas siekiant nustatyti skirtingą kofinansavimo santykį (taip užtikrinant efektyvesnį viešojo finansavimo bei gamtinių išteklių naudojimą), taip pat siekiant įsitikinti, kad projektas suderintas su ekonominės ir socialinės sanglaudos tikslais. Kito – taršos neutralumo principo – atveju parama skiriama projektams, kurių poveikis nedidina šiltnamio dujų kiekio atmosferoje. Valstybės narės ir regionai ne visada optimaliai naudojami šiuo įrankiu. Geriausiai šiuo principu buvo pasinaudota Prancūzijoje, kur jis buvo pritaikytas Kioto protokolo įsipareigojimams įgyvendinti. Visos regioninės programos neturėjo padidinti šiltnamio dujų kiekio atmosferoje, kurių emisiją matavo ir stebėjo sukurtas įrankis NECATER⁴¹.

Be įvardytų su apmokestinimu susijusių įrankių, dažniau pasitaikantis yra nacionalinių ir regioninių strategijų rengimas. Nacionalinės / regioninės strategijos nustato ilgalaikius valstybės Darniojo vystymo tikslus, kurių fone ES fondų programos turėtų būti traktuojamos kaip „papildančios“. Ankstesni tyrimai parodė, jog nacionaliniai / regioniniai dokumentai (susiję su darniuoju vystymu) planavimo proceso ES fondams metu efektyviau integruoja aplinkosaugos aspektus ir padeda suderinti ES struktūrinių fondų veiksmų programas bei nacionalines strategijas.⁴²

Lietuvoje strateginiai instrumentai apima Nacionalinę darniojo vystymosi strategiją ir kitas su ja susijusias sektorines programas. Vis dėlto aiški strateginio planavimo dokumentų hierarchija, arba Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos vieta kitų Lietuvos strateginio planavimo dokumentų sistemoje išlieka vienu pagrindinių trūkumų. Atsižvelgiant į darniojo vystymosi principo turinį ir tai, kad Nacionalinė darniojo vystymosi strategija yra orientuota į ilgalaikį šalies socialinės, ekonominės ir aplinkos būklės vystymąsi, svarbu nustatyti sąsajas tarp jos ir, pavyzdžiui, Nacionalinės pažangos programos, ilgalaikės strategijos „Lietuva 2030“.

Darniojo vystymosi principas savyje integruoja tolygų konkrečios teritorijos vystymąsi, kuris yra grįstas neigiamo poveikio gamtos ištekliams (aplinkai) nedarancia socialine ekonomine plėtra. Remiantis šiuo apibrėžimu, visi nacionaliniai / regioniniai / vietos savivaldos dokumentai yra priemonės ar įrankiai darniojo vystymosi principui įgyvendinti. Už Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos vykdymą šiuo metu yra atsakinga LR aplinkos ministerija. Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos stebėseną vykdo Nacionalinė darniojo vystymosi komisija. Vertinimo metu nustatyta, kad tokios horizontalios srities priskyrimas sektoringai ministerijai Lietuvoje egzistuojančių tarpinstitucinio bendradarbiavimo iššūkių kontekste lemia nepakankamą dėmesį darniojo vystymosi klausimams, ribotą suderinamumą su kitomis sektorinėmis strategijomis. Taip pat reti, epizodiškai Nacionalinės darniojo vystymosi komisijos posėdžiai neužtikrina pakankamo dėmesio strategijos įgyvendinimui, jos sąsajų su sektorinėmis plėtros strategijomis kūrimui.

⁴⁰ „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 4: Case studies“ 2011m. IEEP

⁴¹ http://www.datar.gouv.fr/IMG/Fichiers/DEVELOPPEMENT_DURABLE/Necater_presentation.pdf

⁴² IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

Papildomas strateginis instrumentas, susijęs su dabar pasitaikančiu sektoriškumu, yra vieno nacionalinio koordinatoriaus paskyrimas darniojo vystymosi principui užtikrinti. Kaip rodo užsienio šalių pavyzdžiai (žr. 3 priedą), sprendimų priėmimas Vyriausybės lygmeniu užtikrina didesnę politinę dėmesį ir tuo pačiu kryptingesnius strateginio valdymo sprendimus.

Procedūriniai instrumentai

Procedūriniai instrumentai, kaip ir strateginių atveju, yra daugiausiai orientuoti į aplinkosauginius klausimus. Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas (toliau – SPAV) yra galimų pasekmių aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas, per kurį rengiami SPAV dokumentai, konsultuojama, atsižvelgiama į vertinimo ir konsultacijų rezultatus prieš priimant ir (arba) tvirtinant planą ar programą, teikiama informacija, susijusi su sprendimu dėl plano ar programos priėmimo ir (arba) tvirtinimo.

Išskiriami trys pagrindiniai SPAV tikslai:

1. nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai;
2. užtikrinti, kad bus konsultuojamasi su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei visuomene, atsižvelgiama į šių konsultacijų ir kitų viešumą užtikrinančių procedūrų rezultatus;
3. užtikrinti, kad planų ir programų rengimo organizatoriai turės išsamią ir patikimą informaciją apie galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai ir į ją atsižvelgs.⁴³

Kadangi SPAV užduotis yra ne tik išanalizuoti plano ar programos pasekmes aplinkai, bet ir patobulinti rengiamą planavimo dokumentą aplinkos apsaugos ir darniojo vystymosi aspektais, SPAV etapai turi būti integruoti į planavimo procesą, užtikrinant, kad vertinimas būtų pradamas kuo anksčiau.⁴⁴ SPAV viešos konsultacijos iš esmės tapo platforma dialogui su visuomene, jos dalyvavimui ir mokymui. Pridėtinė nauda dažnai tampa potencialių konfliktų išsprendimas, įgaunama papildoma informacija ir visuomenės atstovų žinios, jų įsitraukimas į sprendimų priėmimo procesą, tačiau blogai valdomas šis procesas neefektyviai naudoja laiką, pritraukia nekvalifikuotų visuomenės atstovų. Vis dėlto ankstyvoje planavimo pakopoje suorganizuotas konsultacinis procesas didina pritarimą planui / programai, identifikuoja ir išsprendžia potencialius konfliktus.⁴⁵

Nepaisant to, kad EK ir DG Regio (Regioninės ir miestų politikos generalinis direktoratas) pateikė šio įrankio naudojimo rekomendacijas⁴⁶, valstybių patirtis skyrėsi. Italijoje, Latvijoje ir Belgijoje sukurtos darbo grupės turėjo prižiūrėti šio principo taikymo nuoseklumą; Prancūzijoje buvo sukurta metodologija, paremta kontrolinių sąrašų naudojimu, o Portugalija pritaikė tą patį Strateginių pasekmių aplinkai vertinimą visoms programoms ir rezultatus aprašė vienoje ataskaitoje.⁴⁷ 2007–2013 m. fondų programose naudojant SPAV aplinkosaugos specialistai buvo įtraukiami į visas sprendimų priėmimo pakopas ir prisidėjo prie kriterijų projektams sudarymo, veiklos stebėjimo ir matavimo sistemų. Kita vertus, netinkamai nustatyti terminai trukdė kokybiškai įtraukti visuomenę, aplinkosaugos ataskaitos paruoštos nekokybiškai.⁴⁸ Bendrai SPAV yra privalomas ir palyginti griežtai EK apibrėžtas instrumentas, todėl visos šalys narės, taip pat ir Lietuva, jį taiko viena ar kita apimtimi. Didesnę klausimą kelia ne paties instrumento taikymo, o jo išvadų panaudojimo, periodinės peržiūros veiksmai. Dažnai pasitaikanti praktika (tame

⁴³ 2014–2020 M. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VEIKSMŲ PROGRAMOS STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO ATASKAITA

⁴⁴ 2014–2020 M. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VEIKSMŲ PROGRAMOS STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO ATASKAITA

⁴⁵ CEC. Report by the Commission on the application and effectiveness of the Directive on Strategic Environmental Assessment (Directive 2001/42/EC), (COM(2009)469), Brussels, 14.9.2009

⁴⁶ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/working/wd1_exante_en.pdf

⁴⁷ ENEA. 2008. Draft report of the working group on Cohesion and SEA. 22/05/2008, <http://ec.europa.eu/environment/integration/pdf/sea.pdf>

⁴⁸ Nordregio. European Policies Research Centre, Austrian Institute for Spatial Planning (ÖIR) and SWECO (2009) "The potential of regional development instruments 2007-2013 to contribute to the Lisbon and Goteborg objectives for growth, jobs and sustainable development. Final report for the European Commission, DG Regional Policy, Evaluation Unit, Liepa 2009m.

tarpe ir Lietuvoje) – SPAV didžiausias dėmesys yra teikiamas programavimo metu, tačiau suformavus veiksmų programą ir ją patvirtinus EK, SPAV nėra periodiškai peržiūrimas, atsižvelgiant į pačios veiksmų programos ir jos finansuojamų priemonių pakeitimus.

Kito instrumento – poveikio aplinkai vertinimo (toliau – PAV) – tikslas yra užtikrinti, kad atsakinga institucija, priimanti sprendimą dėl veiklos leistinumą pasirinktoje vietoje, disponuotų informacija apie galimą reikšmingą tos veiklos poveikį aplinkai, šio poveikio sumažinimo galimybes, būtų susipažinusi su visuomenės nuomone.⁴⁹ Kitaip nei SPAV, PAV taikomas projektų vykdymo lygmenyje, o šalys narės savaip pritaikė ir reguliuoja PAV Direktyvą⁵⁰. SPAV ir PAV naudingiausia taikyti pirmosiose sprendimo priėmimo pakopose, užtikrinant konsultacijas su visuomene. Taip pat stambiams investiciniams projektams (bendra vertė viršija 50 milijonų eurų) privaloma atlikti PAV. Valstybių narių patirtis rodo, jog tokiais atvejais PAV leido patobulinti projektų planus.⁵¹ Lietuvoje poveikio aplinkai vertinimai buvo atliekami tik dalyje keturių EAVP ir SSVP prioritetų priemonių. PAV atlikimas taikomas infrastruktūriniuose, aplinkosauginiuose projektuose, tačiau čia didelį iššūkį kelia įgyvendinančiųjų institucijų gebėjimai įvertinti tokių vertinimų atlikimo kokybę. Taigi, siekiant užtikrinti didžiausia PAV teikiamą naudą, siūloma PAV atlikti jau projekto planavimo stadijoje, prieš įtraukiant projektą į valstybės ar regionų projektų planavimo sąrašą.

Poveikio teritorijai vertinimas (toliau – PTV) yra skirtas įvairių ES politikos instrumentų poveikio vertinimui tam tikroje teritorijoje. PTV gali pasirodyti neįprastas dėl savo kompleksiskumo, stambaus masto analizių ir įvairių poveikių įvertinimų.⁵² Šio įrankio esmė – nurodyti numatytą ir nenumatytą įtaką, kurią sukėlė įvairūs instrumentai: Bendroji žemės ūkio politika, transporto politika, Sanglaudos politika ir aplinkosaugos politika. Manoma, jog nekoordinuojant tai pačiai teritorijai skirtų projektų / veiklų, atsiranda papildomų sąnaudų, dėl to išankstiniai PTV suteiktų informacijos planuoti ir vykdyti efektyvesnę ES politiką. Vis dar kyla klausimų, kokių lygiu PTV turi būti atliekamas, nes tą galėtų atlikti EK, valstybės narės arba regionai, kurie patys ir įgyvendina darniojo vystymo strategiją analizuojamoje teritorijoje. Vokietijoje, Austrijoje, Valonijoje (Belgijos regionas) ir Slovėnijoje šie vertinimai yra privalomi.⁵³

Lietuvoje tokie vertinimai nėra atliekami, nebent šiai kategorijai būtų priskirti bendrieji teritorijų planai, regionų plėtros planai bei atliekami veiksmų programų *ex ante*, einamieji ir *ex post* vertinimai (pvz., tyrimas „ES struktūrinės paramos poveikio vietinei ir urbanistinei plėtrai vertinimas“). Svarbu pabrėžti, kad Lietuvoje į atskiras teritorijas yra investuojama iš skirtingų ES struktūrinių fondų, taip pat iš kitos tarptautinės finansinės paramos (pvz., EEE ir Norvegijos, Šveicarijos finansinės paramos fondų). 2007–2013 m. laikotarpiu nebuvo atliktas nė vienas vertinimas, kurio metu buvo kompleksiskai įvertintos įgyvendinamos finansinės investicijos, jų tarpusavio suderinamumas, takoskyros ar galimi persidengimai. PTV vertinimai, atliekami, pvz., Vyriausybės kanceliarijos arba atskirų vietos savivaldybių, užtikrintų kryptingesnį lėšų panaudojimą.

2014–2020 m. laikotarpiu dar aktualesniu tapo kaštų – naudos analizės instrumentas, kuris yra vienas iš dokumentų, būtinų pateikti EK stambaus masto projektų patvirtinimui.⁵⁴ Analizėje privalo būti atliktas rizikos vertinimas, potencialios įtakos sektoriui įvertinimas bei socialiniai ekonominiai pokyčiai valstybei / regionui, kuriame vykdomas projektas. Į ekonominę analizę turi būti įtraukti išorės veiksniai, pamatuoti pinigine išraiška. Į kaštų – naudos analizę įtraukiama ir projekto įgyvendinimo alternatyvų analizė, kurioje dažniausiai įvertinamos kitos projekto įgyvendinimo vietos, bet gali vertinti ir kitas sritis, pavyzdžiui, pakeisti planuojamą statyti elektrinę į atsinaujinančiais energijos šaltiniais grįstą sprendimą. Rizikos vertinimo dalyje identifikuojamos su projekto finansine ir

⁴⁹ http://www.am.lt/vi/rubric.php3?rubric_id=1043

⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0052>

⁵¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0378:FIN:EN:PDF>

⁵² Torrieri, Francesca and Peter Nijkamp (2009) “Scenario analysis in spatial impact assessment: a methodological approach”, 2009-26, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculty of Economics and Business Administration

⁵³ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

⁵⁴ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

ekonomine veikla susijusios rizikos ir jų įtakos sumažinimo būdai. Klimato kaita gali sukelti didelę žalą infrastruktūros projektams, taigi, norint vystyti finansiškai stabilius ir klimato pokyčiams atsparius projektus, išlaidos prevencinėms priemonėms turėtų užimti svarbesnę dalį kaštų – naudos analizėje.

Bendresni procedūriniai instrumentai apima stebėseną, rodiklius ir vertinimą. 2007–2013 rodiklių naudojimas yra nustatytas EK ir sudaro produkto, rezultato ir efekto sistemą. Produkto rodikliai dažniausiai susiję su projektų skaičiumi. Rezultato rodikliai – su projektu sukeltu pokyčiu (pvz., prie vandentiekio prijungtų namų ūkių skaičius). Efekto indikatoriai orientuoti į progresą, siekiant ilgalaikių tikslų. Nordregio tyrimas atskleidė, jog valstybėms narėms prastai sekasi pokyčio indikatorius derinti su darniuoju vystymusi, nes minėtieji rodikliai gali būti sunkiai apčiuopiami.

EK ir valstybės narės nustatė esminius, su strateginiais tikslais susijusius rodiklius⁵⁵ (į juos įeina produkto ir rezultato rodikliai), kuriuos būtina pateikti analizei ES lygmeniu. Daug programų naudojo šiuos bazinius rodiklius matuoti į atmosferą išmetamą CO₂ kiekį ir jam ekvivalentinius rodiklius, tačiau tarp skirtingų valstybių duomenų pastebėta neatitikimų ir jų nebuvo galima agreguoti ES lygmeniu. Suderinta stebėjimo sistema valdžios organams padėtų analizuoti esminių rodiklių duomenis.

Išskyrus bazinius rodiklius, ES fondų programų įtakos aplinkai matavimas ir stebėjimas yra labiau išimtis nei taisyklė. Vis dėlto Italijoje buvo sukurta efektyvi stebėsenos sistema 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiui. Joje yra derinama rezultatais grįsta motyvavimo sistema ir iš anksto nustatyti tikslai. Tai leidžia analizuoti sąsają tarp išlaidų ir pasiektų darniojo vystymo prioriteto tikslų.⁵⁶ Lietuvoje ES struktūrinių fondų veiksmų programų įtaka aplinkai matuojama per strateginio konteksto rodiklius, kurių nemaža dalis sutampa su, pvz., Nacionalinėje darniojo vystymosi strategijoje nustatytais rodikliais.

Sanglaudos politikos 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu yra numatyta vykdyti keturių tipų vertinimus. Valstybių narių atsakomybė yra paruošti *ex-ante* vertinimus ir veiksmų programos plėtojimo metu atlikti SPAV. EK praktika rodo⁵⁷, kad *ex-ante* vertinimai padeda suderinti veiksmų programas su Lisabonos bei Geteborgo strategijomis, suteikia galimybę apmąstymams ir tobulėjimui programavimo laikotarpio metu. *Ex post* ir įgyvendinimo vertinimai atliekami programos įgyvendinimo metu arba baigus ją įgyvendinti. Už jų atlikimą atsakingos valstybės narės.

Atlikus įvykdytų ES struktūrinių fondų paramos vertinimų analizę, nustatyta, kad didžiausias dėmesys darniojo vystymosi horizontaliajam principui yra skiriamas aplinkosaugos sektoriuje. Pavyzdžiui, kelių sektoriaus projektų vertinimas atskleidė, kad horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas kelių sektoriaus projektuose pasireiškia tiek per pasyvų, tiek per proaktyvų požiūrį, t. y., kelių sektoriaus projektuose neturi būti numatyta veiksmų, kurie turėtų neigiamą poveikį darniojo vystymosi principo įgyvendinimui aplinkosaugos, socialinėje, ekonomikos ir regionų vystymosi srityje (pasyvus požiūris). Atrinktų projektų paraiškų informacijos ekspertinis vertinimas parodė, kad neigiamą poveikį galinčių turėti veiksmų nenumatyta (o daugeliu atveju projekte numatytais veiksmais netgi prisidedama prie darniojo vystymosi principo įgyvendinimo). Taip pat pasirinktų projektų paraiškų informacijos peržiūra parodė, kad visi analizuoti projektai prisideda prie veiksmų programoje atitinkamam uždaviniui nustatyto produkto ir (ar) rezultato rodiklio siekimo (t. y., realizuojamas proaktyvus požiūris, atitinkantis Ekonomikos augimo veiksmų programos nuostatą, kad darni plėtra kelių sektoriaus projektų atveju bus stebima veiksmų programai nustatytų rodiklių pagrindu)⁵⁸. Darniojo

⁵⁵ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

⁵⁶ EEA. 2009. „Analysis of environmental aspects of the EU Cohesion Policy in selected countries. EEA technical report“ 10/2009

⁵⁷ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

⁵⁸ ES struktūrinių fondų lėšų, skirtų kelių sektoriaus projektams įgyvendinti, planavimo ir panaudojimo efektyvumo vertinimas, LR susisiekimo ministerija, 2013 m. <
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011MVP/ES_SF_lesu_skirtu_keliu_sektoriaus_projektams_vertinimas.pdf >

vystymosi horizontalusis principas taip pat aktualus integruotai urbanistinei plėtrai⁵⁹, ūkinės veiklos diversifikacijai⁶⁰, aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo klausimams⁶¹, tačiau vertinant investicijas į viešąjį sektorių ar ES struktūrinių fondų poveikį gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje, horizontaliesiems prioritetams (t. y., darniajam vystymuisi) nėra skiriama pakankamai dėmesio.

Vertinimo metu atlikus 2007–2013 m. programavimo laikotarpio PFSA analizę (7 priedas), nustatyta, kad dažniausiai (apie 80 proc. atvejų) darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas yra įgyvendinamas integruotu (arba horizontaliuoju) būdu. Tik apie 20 proc. visų nagrinėtų priemonių horizontalusis prioritetas buvo įgyvendintas diferencijuotu (arba vertikaliuoju) būdu. Lietuvoje vyraujantys integruoto įgyvendinimo būdai apima projekto vykdytojo pateikiamą aprašymą apie neutralų poveikį darniojo vystymosi principui arba darniojo vystymosi principo nepažeidimą. Taigi integruoti įgyvendinimo būdai apima pasyvias priemones.

Diferencijuotas įgyvendinimo būdas Lietuvoje 2007–2013 m. apėmė tokias priemones kaip SPAV, PAV, specialiuosius atrankos kriterijus, specialias darniajam vystymuisi skirtas ES SF finansavimo priemones. Vis dėlto, nors vertikaliai integruoto darniojo vystymosi principo (per specialiąsias ES SF finansavimo priemones) poveikis darniajam vystymuisi yra ryškiausiai pastebimas ir didžiausias, kai kurių Vertinime dalyvavusių respondentų teigimu, toks požiūris labai susiaurina patį horizontaliojo prioriteto suvokimą ir pamina principo horizontalumą. Atlikus užsienio šalių analizę pastebėta, kad atskiras investicijų kryptis papildant vienu vertikaliu darniojo vystymosi prioritetu, skirtu užtikrinti suderinamumą tarp kitų specifinių investicinių prioritetų, gali sėkmingai pasitarnauti įgyvendinant darniojo vystymosi principą nacionaliniu ar regiono mastu.

Organizaciniai instrumentai

Trečioji instrumentų rūšis – organizaciniai įrankiai – apima institucinius gebėjimus, bendradarbiavimą, stebėsenos komiteto veiklą ir įvairių institucinių tinklų kūrimą. ES fondų programos netiesiogiai darė teigiamą įtaką valstybių narių vadybos ir valdymo sistemoms.⁶² Tai nutiko ne tik dėl aplinkos institucijų ir jų darbuotojų įtraukimo į politikos formavimo procesą. Taip pat vystėsi ir vadovaujančiųjų institucijų ir jų darbuotojų žinios bei įgūdžiai. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje įkurta „tvarumo vadovo“ pozicija, siekiant apsaugoti ES fondų finansuojamas programas nuo aplinkosaugos problemų.⁶³ Lietuvoje 2007–2013 m. atskiras dėmesys aplinkosaugai ES struktūrinių fondų programavimo ir įgyvendinimo metu nebuvo teikiamas.

Bendradarbiavimo principas nurodo veiksmų programos ruošimo, vykdymo, stebėjimo ir vertinimo metu valstybėms narėms organizuoti artimą bendradarbiavimą su socialiniais ekonominiais partneriais ir NVO. Bendradarbiavimo principas sukuria platformą aplinkosaugos atstovams dalyvauti programavimo procese darbo grupių ir įvairių komitetų formato dėka. Tokie instrumentai kaip SPAV ir *ex-ante* vertinimai užtikrina aktyvesnį visuomenės dalyvavimą sprendimų priėmimo procese ir pagerina pačių sprendimų kokybę. Tai veikia dar efektyviau, kai bendravimą su visuomene, aplinkosaugos ir ekonomikos sektorių atstovais organizuoja už šių instrumentų naudojimą atsakingas asmuo / asmenys.

⁵⁹ ES struktūrinės paramos poveikio vietinei ir urbanistinei plėtrai vertinimas, LR finansų ministerija, <
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012MVP/Poveikio_urbanistinei_pletrai_vertinimas.pdf>

⁶⁰ 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ poveikio ir jos tęstinumo vertinimas“, LR vidaus reikalų ministerija <
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012MVP/veiklos_diversifikacijos_kaimo_vietovese_poveikio_vertinimas.pdf>

⁶¹ Aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo vertinimas, LR finansų ministerija, 2011 m. <
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2010MVP/Aplinkosauginiu_reikalavimu_vertinimo_ataskaita.pdf>

⁶² Bachtler, J. 2010m. “Challenges, consultations and concepts: preparing for the Cohesion Policy debate” 2010m.

⁶³ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

Pavyzdžiui, eko-bendruomenės Baskijoje (autonominė sritis šiaurės Ispanijoje) siekia užtikrinti bendradarbiavimą tarp tyrimų centrų ir visuomenės. Šių bendruomenių tikslas regioninėse ekonomikos ir socialinėse sistemose yra vystyti eko-inovacijas, padėti išnaudoti naujas galimybes, skatinti sinergiją, užtikrinti ilgalaikę ekonominę ir socialinę naudą. Regioninės eko-bendruomenės gali būti kuriamos kiekvienai aplinkosaugos temai ir koordinuojamos įvairių bendradarbiaujančių regioninių institucijų. Atlikus ES struktūrinių fondų poveikio darniam vystymuisi vertinimus ES mastu nustatyta, kad minėtos bendruomenės sukuria svarbų žinių ir informacijos srautą, kuris užtikrina eko-inovacijas įvairiuose projektuose.⁶⁴ Lietuvoje institucijų bendradarbiavimo kultūra išlieka pakankamai ribota, o tai trukdo sėkmingai įgyvendinti tokias horizontalias politikas kaip darniojo vystymosi principas.

Projektų vykdymo pakopoje Stebėsenos komitetas užtikrina, kad bendradarbiavimo principas būtų įgyvendinamas įtraukiant platų spektrą atstovų iš įvairių organizacijų (NVO, aplinkosaugos institucijų ir t. t.). Veiksmų programų Stebėsenos komitetams pirmininkauja vadovaujančiosios institucijos, jie sudaryti iš socialinių – ekonominių ir aplinkosaugos partnerių, kitų susijusių institucijų atstovų. EK nariai taip pat priklauso šiems komitetams, tačiau dalyvauja kaip stebėtojai. Stebėsenos komitetai atsakingi už projektų pasirinkimo kriterijus, periodinį veiksmų programos tikslų įgyvendinimo stebėjimą, kasmetinių vykdymo ataskaitų tvirtinimą. Jie taip pat gali siūlyti vadovaujančiosioms institucijoms veiksmų programos pakeitimus, kurie padėtų pasiekti išsikeltų tikslų.⁶⁵ Lietuvoje atliekant ES struktūrinių fondų poveikio darniam vystymuisi vertinimą nustatyta, kad Stebėsenos komiteto vaidmuo, įgyvendinant darniojo vystymosi principą ir užtikrinant tinkamą tarpinstitucinį bendradarbiavimą, išlieka ribotas: interviu programos ir apklausos metu nemaža dalis ES SF administravimo sistemos dalyvių nurodė, kad Stebėsenos komitetas atlieka labiau formalų, projektų atrankos kriterijų tvirtinančio veikėjo, vaidmenį.

Lyginant kelių paskutinių ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpių pasiekimus (2004–2006 ir 2007–2013), darnusis aplinkos vystymasis yra labiau akcentuojamas 2007–2013 m. programose. Pastebimai didesnis buvo vadovaujančiųjų institucijų indėlis, pasireiškiantis padidėjusia rekomendacinės medžiagos pasiūla bei kita pagalba, kuri buvo lengvai prieinama finansavimą gavusiems atstovams. Sudarytos sąlygos lėmė didesnį susidomėjimą programų teikiama galimybėmis. Vis dėlto Didžiojoje Britanijoje atlikti tyrimai⁶⁶ parodė, jog padidėjusi paklausa nepagerino dalyvių supratimo apie įgyvendinamų programų keliamus tikslus ar tikėtiną projektų poveikį visuomenei. Tai iš esmės atitinka ir atliekamo vertinimo metu pastebėtą tendenciją – ES SF administravimo sistemos dalyviai nurodė, kad metodinės medžiagos kiekis yra pakankamas ir kartais netgi per didelis. Didesni iššūkiai kyla bandant pritaikyti metodinėje medžiagoje pateiktas sąvokas praktikoje.

Atliktas REC-ENEAS tyrimas atskleidė, kad projektų vadovams dėl žinių trūkumo ar patirties stygiaus, vykdant klimato kaitos problemas sprendžiančius projektus, dažnai pritrūksta iniciatyvos iki galo juos įgyvendinti. Tai reiškia, kad gairių, asmenybės gebėjimų stiprinimo, glaudaus bendradarbiavimo tarp projektų vadovų ir aplinkosaugos institucijų poreikis išlieka stiprus.⁶⁷ Tokios pat tendencijos yra stebimos ir Lietuvoje 2007–2013 m. laikotarpiu. Vienu iš gerosios praktikos pavyzdžių galėtų būti laikoma Suomija, kurioje aplinkosaugos žinių lygis yra sąlyginai aukštas. Tai buvo pasiekta šalies Aplinkos ministerijai imantis veiksmų, siekiant padidinti vyraujančių žinių lygį bei esančią integracijos lygį. Institucija, taip pat pritarė, poveikio aplinkai vertinimo metodo naudojimui projektų lygmeniu ir strateginių pasekmių aplinkai vertinimo metodo naudojimui, įgyvendinant strateginius planus ar programas. Pagrindinė Suomijos Aplinkos ministerijos vykdytos

⁶⁴ IEEP „COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Supporting Paper 5 Tools for Sustainable Development“ 2011m. Vasaris

⁶⁵ „General Regulation 1083/2006/EC“ 63 str.

⁶⁶ Research report, European Social Fund Evaluation of sustainable development and green jobs by Peter Dickinson and Richard Lloyd, 2011

⁶⁷ Supporting Paper 5, Cohesion policy and sustainable development, February 2011

kampanijos idėja – aplinka turi būti laikoma pagrindiniu komponentu, apimančiu tokius faktorius kaip žmonių užimtumas, prekybos balansas, užsienio prekyba, pramonė ir t. t.⁶⁸

Kitas pavyzdys – Jungtinė Karalystė. Atliktas tyrimas atskleidė, jog ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamų projektų vadovai buvo patenkinti informacijos pateikimo būdu apie tvaraus vystymosi projektams keliamus reikalavimus⁶⁹. Tačiau apklausus daugumą programa suinteresuotų asmenų paaiškėjo, jog vyrauja skirtingas supratimas apie programoje vartojamas sąvokas. Atsiradusios naujos sąvokos, pvz., „žaliosios kompetencijos“ (angl. *green skills*), buvo labai skirtingai suvokiamos ir dažnai klaidingai interpretuojamos. Daugeliu atvejų konkretesnis apibrėžimas su iliustruotais pavyzdžiais buvo laikomas puikiu sprendimo būdu. Atlikto Vertinimo metu panašios tendencijos nustatytos ir Lietuvoje. Hipotezės apie praktinių pavyzdžių trūkumą ir darnaus vystymosi principo praktinio taikymo įgūdžių stoką buvo patvirtinti kelių fokusuotų grupinių diskusijų metu.

Atliekant Vertinimą (interviu programos ir apklausos metodo taikymo metu) nustatyta, kad Lietuvos ES struktūrinių fondų administravimo sistemoje yra sukaupta daug teorinių žinių apie darnųjį vystymąsi. Vis dėlto daugiausia iššūkių kyla bandant praktiškai pritaikyti teorinį apibrėžimą. Stebėsenos komiteto ir darbo grupės veikla yra vertinama palyginti skeptiškai, daugiau dėmesio skiriant konkrečioms darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto integravimo pavyzdžiams, užsienio šalių praktikai. Svarbu pabrėžti, kad daugiausia žinių sukaupta ministerijų lygmeniu, kurias dauguma kitų ES SF administravimo sistemos dalyvių mato kaip pagrindinius, už horizontaliuosius prioritetus ir jų įgyvendinimą atsakingus subjektus. Vertinimas atskleidė, kad ES SF administravimo sistemos įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojų švietimas išlieka viena iš didžiausių spragų: šiame instituciniame lygmenyje darniojo vystymosi horizontaliajam prioritetui yra skiriama mažiau dėmesio nei kitiems, labiau techniniams, klausimams, tuo tarpu darbuotojų žinios, teikiant į praktiką orientuotas konsultacijas darniojo vystymosi tema, išlieka ribotas.

Vertinimo metu nustatyta, kad Lietuvoje yra taikomos tiek strateginio, tiek procedūrinio, tiek operacinio lygmens priemonės. Vis dėlto, norint sėkmingai integruoti ir įgyvendinti darniojo vystymosi principą, svarbu toliau stiprinti strateginį valdymą (užtikrinant Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos ryšius su pagrindiniais nacionaliniais ir sektoriais strateginiais dokumentais, užtikrinant nuoseklią strategijos rodiklių stebėseną), taip pat naudoti platesnį procedūrinių instrumentų spektrą (pvz., išplečiant PAV, poveikio teritorijai vertinimo ir kaštų – naudos analizės taikymą). Papildomai svarbu nuo sukurtų stiprių metodinių ir teorinių pagrindų darniojo vystymosi srityje pereiti prie praktinių įgūdžių formavimo.

Taip pat pažymėtina svarbi taikomų instrumentų integracija tarpusavyje, aiškiai apibrėžiant ir užtikrinant siektinų darniojo vystymosi tikslų įgyvendinimą ir aktyviau taikant vadybinius instrumentus (matuojami rodikliai, atsakomybė ir atskaitomybė, horizontaliojo aspekto tobulinimas (tarpinstitucinis bendradarbiavimas, skirtingų poveikio sričių integravimas į priemones)).

2.1.4. Ar pakankamai Lietuvoje išnaudojamos ES struktūrine paramos teikiamos galimybės, sprendžiant darnaus vystymosi problemas? Kodėl? Kokia yra kitų ES valstybių narių praktika? Išanalizuoti kitų ES valstybių (ne mažiau 3) gerąją praktiką, kaip užtikrinamas šio prioriteto horizontalus įgyvendinimas.

Atlikus užsienio šalių atvejo studijas, galima teigti, kad Lietuvoje nepakankamai išnaudojamos ES struktūrinės paramos teikiamos galimybės, sprendžiant darniojo vystymosi problemas. Be esminių strateginio planavimo spragų ir politinio dėmesio

⁶⁸ Environmental Gain and Sustainable Development in the Structural Funds, Keith Clement, Scotland

⁶⁹ Research report, European Social Fund Evaluation of sustainable development and green jobs by Peter Dickinson and Richard Lloyd, 2011

trūkumo darniojo vystymosi klausimui, svarbi tobulintina sritis yra horizontaliojo prioriteto įgyvendinimas projektų įgyvendinimo etapo metu.

Pagrindiniai aspektai, kuriuos Lietuva galėtų perimti iš užsienio šalių:

1. priemonių ir projektų sąsaja su konkrečiais darniojo vystymosi tikslais ir rodikliais bei jų įgyvendinimo priežiūra finansavimo ir administravimo sutarties įgyvendinimo metu;
2. horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo klausimynų pildymas ir atskaitomybė už įgyvendinimą projekto įgyvendinimo metu;
3. regioninės dimensijos stiprinimas, kviečiant diskusijai vietos savivaldos atstovus. Tai galėtų būti įgyvendinta, kuriant bendradarbiavimo platformą, keliant savivaldybėms darniojo vystymosi tikslus, aktyviai įgyvendinant „Vietos darbotvarkės 21⁷⁰“ iniciatyvą.

Trijų užsienio šalių (Slovėnijos, Čekijos ir Austrijos) atvejo studijos pateikiamos šios ataskaitos 3 priede.

2.2. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo rezultatyvumas ir poveikis

2.2.1. Kaip pasiekti planuoti darnaus vystymosi horizontalaus prioriteto tikslai ir uždaviniai? Koks 2007–2013 m. veiksmų programų poveikis darnaus vystymosi prioriteto tikslų įgyvendinimui:

- klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas;
- vystyti transportą, mažinant neigiamą poveikį aplinkai;
- skatinti darnią gamybą ir vartojimą;
- geriau valdyti gamtinius išteklius;
- kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi;
- mažinti grėsmes visuomenės sveikatai;
- spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas.

Ar prie darnaus vystymosi plėtros prisidėjusios priemonės nesukėlė nepageidaujamo poveikio?

2.2.2. Koks 2007–2013 m. veiksmų programose numatytų strateginio konteksto rodiklių, susijusių su darniojo vystymosi prioritetu, pasiekimas? Kiek ir kaip šiuos pokyčius įtakojo 2007–2013 m. veiksmų programų įgyvendinimas?

2.2.3. Koks ekologinio efektyvumo rodiklių pasiekimas? Kaip ir kokia apimtimi 2007–2013 m. veiksmų programos prisidėjo prie ekologinio efektyvumo rodiklių pasiekimo?

2.2.6. Ar pasiekti rezultatai ir poveikis darnaus vystymosi srityje bus ilgesnį laiką tvarūs, ilgiau išsilaikys? Kodėl?

Visi keturi vertinimo klausimai buvo nagrinėjami, įgyvendinant projekto veiklas „5. Intervencijų rezultatyvumo analizė“, „6. Intervencijų poveikio analizė“ ir „7. Intervencijų tvarumo analizė“. Vertinant rezultatyvumą, buvo matuojamas darniojo vystymosi (įskaitant ir ekologinį efektyvumą) bei strateginio konteksto rodiklių, susijusių su darniojo vystymosi horizontaliojo principo įgyvendinimu, pasiekimas. Darniojo vystymosi ir ekologinio efektyvumo rodiklių atranka buvo atlikta įvadinio laikotarpio metu. Jų priskyrimas atskiriems ŽIPVP, EAVP ir SSVP prioritetams pateikiamas šios ataskaitos 6 priede „Vertinimo objektas“. Minėtame priede nurodytų rodiklių reikšmės ir jų kitimo tendencijos 2007–2013 m. laikotarpiu yra pateikiamos ataskaitos 9 priede „Darniojo vystymosi ir strateginio konteksto rodiklių reikšmės“.

2.2.1. klausime nurodytų darniojo vystymosi tikslų pasiekimas vertinamas ne tik per darnaus vystymosi ir ekologinio efektyvumo rodiklių pasiekimą, bet ir per ES struktūrinių

⁷⁰ Vietos darbotvarkė 21 (*Local agenda 21*) kilo iš Jungtinių tautų organizacijos Darbotvarkės 21

fondų investicijų poveikį darniajam vystymuisi probleminėse Lietuvos teritorijose (detaliau – ataskaitos 5 priede). Pateikiant analizę, rodikliai lyginami nacionaliniu ir vietos mastu. Tokiu būdu yra tikrinamas intervencijų veikimas operaciniu lygmeniu ir specifiniame kontekste, taip pat atsižvelgiama į regioninę darniojo vystymosi dimensiją.

Darnusis vystymasis visuomet buvo vienas iš regioninių problemų sprendimo būdų⁷¹. Pagalba regiono ekonomikos vystymuisi, atsinaujinančių energijos šaltinių diegimas ir darnus miestų, regionų planavimas yra tarp priemonių, naudojamų siekiant suvaldyti gyventojų migraciją iš kaimo vietovių bei užkirsti kelią regioninės ekonomikos nuosmukiui.

Vykdomi sanglaudos projektai prisidėjo gerinant žmonių gyvenimo sąlygas ir jų ekonomines galimybes. Tai buvo pasiekta formuojant darbo sąlygoms reikalingus įgūdžius, mažinant nedarbo lygį, atliekant administracinių patalpų renovacijas bei gerinant susisiekimą su kaimiškoms vietovėmis. Šie projektai padėjo užmegzti ryšius tarp mokslinių tyrimų įstaigų, universitetų ir verslo bendruomenės, kuriant pridėtinę vertę ne tik regionų, bet ir Lietuvos mastu.

Sprendimų priėmėjams vis labiau atsižvelgiant į integralų regioninės plėtros ir darniojo vystymosi pobūdį, ženkliai sustiprėjo struktūrinių fondų investicijų poveikis darniajam vystymuisi ES mastu⁷². Taigi pripažįstamas poreikis derinti investicijų programas ne tik dėl ekonominių ir užimtumo tikslų, bet taip pat ir dėl socialinių bei aplinkosaugos siekių. Trijų ramsčių idėja (ekonominio vystymosi, aplinkosaugos ir socialinio vystymosi) ir augantis jos supratimas tarp sprendimų priėmėjų regionuose, taip pat didesnės integracijos skatinimas kuriant programas sudaro palankias sąlygas struktūrinių fondų poveikiui pasireikšti.

Regionai, miestai ir įvairios bendruomenės yra tos vietovės, kurios tiksliausiai atspindi darniojo vystymosi iššūkius, su kuriais šiandien susiduriame. Tačiau dėl mažesnių apribojimų galima šias problemas spręsti greičiau bei efektyviau. Dėl savo įsipareigojimų apribojimų valstybė savo ruožtu tokio pranašumo neturi. Dėl šios priežasties valstybė, siekianti darniojo vystymosi tikslų, turėtų remtis regionine praktika ir ją pritaikyti nacionaliniu lygiu.

Vertinimo metu nustatyta, kad regioninei plėtrai skiriamos lėšos prisideda prie stipresnio ir efektyvesnio regionų augimo. Taip pat identifikuota, jog šis ryšys labiausiai jaučiamas santykinai stipriuose regionuose, kuriuose vyrauja palanki socialinė ir ekonominė aplinka. Paradoksalu, tačiau ES sanglaudos politika geriau veikia ir atneša didesnę naudą palyginti stipresniems regionams (silpnesniuose regionuose fiksuojama tik santykinai teigiama nauda). Toks naudos efektyvumo skirtumas ilguoju laikotarpiu gali potencialiai didinti didžiųjų regionų atotrūkį nuo mažesniųjų. NVO taip pat dažnai pasisako apie neigiamą Sanglaudos politikos poveikį aplinkai. Pagrindinius argumentus sudaro šiltnamio efektą sukeliančių dujų padidėjimas, kurį sukelia transporto kiekio padidėjimas, ir su transportu ar panašiais projektais susijusi žala, kuri yra daroma biologinei įvairovei.

Nagrinėjant probleminių teritorijų atvejus pastebėta, kad vykdant atranką, finansavimo sulaukė tie projektai, kurie turėjo didesnę ekonominę naudą, aplinkosaugos problemas palikdami antroje vietoje. Vienas iš regioninę plėtrą nagrinėjančiame tyrime atsiskleidžiančių pastebėjimų rodo, jog vyrauja neigiamas ryšys tarp ekonominio augimo tempo ir gamtinių išteklių (padidėjus augimui, pastebimas gamtinių išteklių mažėjimas). Potencialios sinergijos linkusios susidaryti tarp ekonominio augimo ir aplinkos tvarumo, pvz., efektyvus išteklių naudojimas ir aplinkos apsaugos technologijų vystymasis.

Šiuo metu Lietuvoje galiojanti regioninė politika (vienas esminių darniojo vystymosi principo įgyvendinimo instrumentų) yra vykdoma centralizuotu būdu. Šis būdas yra paremtas principu „iš viršaus į apačią“. Tai leidžia užtikrinti santykinai greitą politikos įgyvendinimą, tačiau pagrindinis šio metodo trūkumas yra ribota informacija. Dėl šios

⁷¹ Sustainable development – a concept developed enough to guide Cohesion Policy programmes, Dr. Friedrich Hinterberger, 2009

European Commission, *Promoting development and good governance in EU regions and cities, Sixth report on economic, social and territorial cohesion Investment for jobs and growth*, 2014

⁷² Ten pat

priežasties savivaldos institucijos yra mažiau motyvuotos įsitraukti. Nepakankamas regioninės decentralizacijos lygis yra viena pagrindinių priežasčių, lemiančių silpną ir vangų regioninės politikos įgyvendinimą. Lietuvos strategija yra daugiausia sutelkta į siauras teritorijas, pvz., regioniniai centrai ir tam tikros probleminės teritorijos. Visas dėmesys tuomet yra skiriamas, siekiant įgyvendinti šių teritorijų pagrindinius poreikius, dažniausiai atnaujinant ir plėtojant infrastruktūrą. Regioninė politika yra prastai koordinuojama ir silpnai sąveikauja su kita sektorine politika. Dažnai pasitaiko, kad regionai, norėdami sulaukti paramos, bando save parodyti iš blogosios pusės (pabrėžiant ne regionines stiprybes, o tik silpnąsias vietas).

Toliau darniojo vystymosi (taip pat ir ekologinio efektyvumo) bei strateginio konteksto rodikliai yra analizuojami pagal tris veiksmų programas – ŽIPVP, EAVP, SSVP. Pradžioje yra pateikiama detali strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodiklių kitimo tendencijų apžvalga. Taip pat yra pateikiamos ir regresinės analizės išvados, aptariant tik statistiškai reikšmingą poveikį (regresinė analizė aprašyta šios ataskaitos 8 priede, kartu pateikiami regresinės analizės rezultatai MS Excel formatu ir atskirai – rodiklių tarpusavio ryšius atspindintys grafikai). Regresinės analizės išvados yra interpretuojamos kitų metodų taikymo metu surinktų duomenų kontekste, taip pat atsakant į klausimą apie sukurto poveikio tvarumą.

ŽIPVP poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje

1 PRIORITETAS „KOKYBIŠKAS UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖ APRĖPTIS“

Dauguma ŽIPVP 1 prioritetui „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ priskirtų, su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susijusių strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodiklių 2007–2013 m. laikotarpiu kito teigiama linkme.

Nagrinėjamu laikotarpiu nuolat augo darbo jėgos (15-64 m.) aktyvumo lygis, kuris nuo 68,30 proc. (2005 m.) padidėjo iki 73,70 proc. (2014 m.) ir viršijo ŽIPVP nustatytą 2015 m. siektiną reikšmę (73,50 proc.). Lyginant su pradine situacija, taip pat ženkliai padaugėjo naujų galimybių (mokymas, darbo praktika, įdarbinimas) tiek jauniems (iki 25 m.), tiek suaugusiems (25-64 m.) bedarbiams: tokių galimybių suteikimą rodantys rodikliai 2014 m. sudarė apie 98 proc. Tuo pačiu nuosekliai augo ir dirbančių neįgalųjų dalis: 2003 m. ji sudarė 20 proc., o 2014 m. pasiekė 28,01 proc. Tai rodo sėkmingai įgyvendintas lygybės ir nediskriminavimo priemones darbo rinkoje. Gana nuosekliai augo ir vidutinis išėjimo iš darbo rinkos amžius, kuris 2006 m. sudarė 59,70 proc., o 2014 m. pasiekė 64,30 proc. Vertinant vyrų ir moterų atlyginimų lygio skirtumo pokyčius, akivaizdu, kad šioje srityje taip pat pavyko pasiekti teigiamų rezultatų: šis skirtumas sumažėjo nuo 16,0 proc. (2004 m.) iki 14,8 proc. (2014 m.), išskyrus 2007–2008 m., kai šis rodiklis buvo šoktelėjęs iki 21,6-22,6 proc.

Tuo tarpu bendras (15-64 m.) gyventojų užimtumo lygis kito ne taip nuosekliai: nuo 62,60 proc. (2005 m.) jis sumažėjo iki 57,60 proc. (2010 m.), tačiau nuo 2011 m. jis vėl pradėjo didėti ir 2014 m. pasiekė 65,70 proc., t. y. 3,1 procentinio punkto daugiau nei buvo 2005 m., tačiau nepasiekė ŽIPVP nustatytos siektinos reikšmės (70 proc.). Tiek moterų, tiek pagyvenusių asmenų (55-64 m.) užimtumo lygis išlaikė panašią tendenciją. Moterų (15-64 m.) užimtumo lygis 2014 m. pasiekė 64,9 proc. ir viršijo veiksmų programoje nustatytą siektiną reikšmę. Pagyvenusių asmenų (55-64 m.) užimtumo lygis taip pat ne tik pasiekė, bet ir viršijo siektiną reikšmę.

ES struktūrinės paramos intervencijos darė įtaką užimtumo rodiklių kaitai ir prisidėjo prie ekonominės krizės sukeltų neigiamų tendencijų sušvelninimo, tačiau poveikio mastas nebuvo didelis (regresinės analizės metu nustatytas silpnas teigiamas poveikis užimtumo rodikliams). Dėl investicijų į žmogiškuosius išteklius darbo rinkos srityje buvo stebimas teigiamas ES struktūrinių fondų lėšų poveikis, tačiau jis nesudarė esminio postūmio darbingumo rodiklių pasiekimui. Dėl investicijų nežymiai augo darbo našumas, kuris atsispindi padidėjusiame darbo užmokestyje, o teigiamas poveikis užimtumo lygiui sušvelnino įtemptą situaciją darbo rinkoje ekonomikos nuosmukio metu. Didžioji dalis investicijų buvo skirtos nedarbo problematikai spręsti ekonomikos nuosmukio metu ir buvo nukreiptos į greitą poveikį sukuriančias kovos su nedarbu priemones. Viena iš

priemonių buvo laikino užimtumo rėmimas – tai padėjo sušvelninti padėtį darbo rinkoje ir visiškai atitiko momentinius darbo rinkos poreikius, t. y., nedarbo lygio mažinimą.

Analizuojant skurdo rizikos lygio kitimo tendencijas, matoma, kad skurdo rizikos lygis mažėjo nuo 20,50 proc. (2004 m.) iki 19,10 proc. (2014 m.), tačiau pokytis nebuvo reikšmingas. Skurdo rizikos lygio rodikliai yra itin jautrūs ekonomikos ciklų svyravimams, todėl 2008–2010 m. laikotarpiu skurdo rizikos lygis buvo išaugęs. Tas pats pasakytina ir apie pajamų pasiskirstymo koeficientą, kuris parodo pajamų tarp namų ūkių paskirstymo netolygumus (koeficiento didėjimas rodo didesnius netolygumus). Pajamų pasiskirstymo koeficientas išaugo 2009–2010 m. Tai papildoma ir anksčiau atliktų vertinimų metu pateiktas įžvalgas. Vertinimų metu nustatyta, kad 2007–2013 m. laikotarpiu ES struktūrinė parama darė poveikį GKI, tačiau intervencijų nulemti pokyčiai šalies mastu buvo maži, lyginant su stipresnių išorinių veiksnių, t. y., ekonomikos ciklo, įtaka.

Investicijos į materialinės gerovės sritį padarė didžiausią poveikį skurdo ir socialinės atskirties mažinimui. Įdarbinimo ir užimtumo skatinimo bei aprūpinimo baziniais išteklių intervencijos buvo skirtos materialinei gerovei didinti, ES struktūrinės paramos lėšomis įgyvendinti projektai materialinės gerovės srityje prisidėjo prie juose dalyvavusių žmonių pajamų padidėjimo.

Atlikta regresinė analizė patvirtino, kad ES paramos intervencijomis galima daryti tik labai ribotą poveikį tokio rodiklio kaip „Skurdo rizikos lygis“, kuris iliustruoja pajamų nelygybę šalyje, kaitai. Regresinės analizės metu nustatyta, kad ES SF investicijos reikšmingo poveikio rodiklio reikšmėms nedarė. Tai galima paaiškinti pajamų pasiskirstymo rodikliais Lietuvoje: kadangi pajamų pasiskirstymas nesikeičia ar keičiasi labai mažai, skurdo rizikos lygis išlieka maždaug pastovus (apie 20 proc.).

Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF investicijos darė stiprų teigiamą poveikį ilgalaikių bedarbių dalyvavimui aktyviose darbo rinkos priemonėse (mokymas, darbo praktika, įdarbinimas): jų dalis 2005 m. sudarė 16 proc., 2006 m. išaugo iki 22,4 proc., tačiau 2014 m. sumažėjo iki 10,4 proc. Nors ši dalis yra priklausoma nuo projektų įgyvendinimo intensyvumo, pažymėtina, kad 2005–2014 m. ji nė karto nebuvo pasiekusi ŽIPVP nustatytos siektinos reikšmės, t. y., 50 proc. Taigi ES struktūrinių fondų lėšos darė teigiamą, tačiau nepakankamą poveikį numatytų tikslų pasiekimui.

Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis išliko pakankamai aukštas, lyginant su pradine situacija 2006 m., kai jis sudarė 8,40 proc. 2010 m. šis rodiklis išaugo iki 25,20 proc., o vėliau nuosekliai mažėjo. Svarbu pastebėti, kad nedarbo lygis miestuose išaugo žymiai mažiau nei kaimuose, lyginant su šalies vidurkiu. Miestuose šis rodiklis išaugo 2,9 procentiniais punktais, t. y., nuo 5,50 proc. (2006 m.) iki 8,40 proc. (2014 m.). Tuo tarpu kaimuose jis išaugo 9,7 procentinio punkto, t. y., nuo 6,40 proc. (2006 m.) iki 16,10 proc. (2014 m.). Operaciniu / individualiu lygmeniu, kuris lemia programos ir strateginio lygmens situacijas, stebimas mažėjantis gyventojų skaičius mažuose ir vidutiniuose miestuose ir ypač kaimuose, viešųjų paslaugų (tarp jų ir kultūros) stoka. Visa tai prisidėjo ir prie aprašytų nedarbo rodiklių tendencijų.

Nepaisant išorės veiksnių ir neigiamų rodiklių kitimo tendencijų, Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF investicijos darė teigiamą poveikį nedarbo lygio mažinimui tiek nacionaliniu, tiek vietos mastu. Regresinės analizės rezultatai patvirtino hipotezę, kad ES SF lėšos padėjo suvaldyti finansų krizės padarinius: be ES SF investicijų nedarbo rodikliai miestuose ir kaimuose būtų buvę prastesni.

Vertinant vietos savivaldos lygmeniu, investicijos į šią sritį 2007–2013 m. laikotarpiu buvo itin mažos. Investicijų intensyvumas priklausė nuo vietos privataus ir NVO sektoriaus subjektų aktyvumo bei pajėgumų gauti ES finansavimą. Kryptingos vietos viešosios valdžios politikos priemonės, investuojant į „minkštąsias“ užimtumo skatinimo ir socialinės sanglaudos sritis, buvo palyginti epizodiškos. ES SF poveikis buvo pasiektas investuojant sisteminiu / nacionaliniu lygiu, o ne operaciniu / vietos lygmeniu.

Apibendrinant, ES SF poveikio tvarumas priklausys nuo a) planuojamų skirti investicijų nedarbo mažinimo, užimtumo skatinimo ir socialinės sanglaudos didinimo sritims, b) ekonomikos ciklo svyravimų, c) bendrų demografinių tendencijų (visuomenės senėjimo,

migracijos bangų ir pan.). Nagrinėjant 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programą, galima teigti, kad ES SF investicijos toliau vaidins svarbų vaidmenį, valdant ūkio ir visuomenės kaitos tendencijas.

Atliktas Vertinimas patvirtina anksčiau atliktų ES struktūrinės paramos poveikio vertinimų išvadas, kuriose teigiama, kad ES struktūrinių fondų parama darė teigiamą įtaką ilgalaikio nedarbo ir bendrojo nedarbo lygio mažėjimui Lietuvoje. Taip pat ES struktūrinių fondų investicijos sudarė sąlygas ilgalaikių bedarbių kategorijai priklausančius asmenis imtis aktyvių grįžimo į darbo rinką priemonių. Bendram užimtumo lygiui ES struktūrinių fondų parama darė teigiamą poveikį. Neigiamo ES struktūrinės paramos poveikio nenustatyta. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio ŽIPVP prioriteto „1 prioritetas „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ parama atitiktų investicijas į žmogiškojo ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė stiprų poveikį užimtumui, tačiau jis buvo apribotas išorės veiksnių įtakos.

2 PRIORITETAS „MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ“

Nagrinėjamu laikotarpiu ŽIPVP 2 prioritetai „Mokymasis visą gyvenimą“ priskirti su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susiję strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai kito netolygiai.

Jaunimo švietimo pasiekimų lygį rodantis rodiklis „Bent vidurinį išsilavinimą (arba vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausią profesinę kvalifikaciją) įgijusių 20–24 metų asmenų dalis“ buvo nežymiai nukritęs 2009–2010 m. laikotarpiu, tačiau vėliau augo ir 2014 m. sudarė 91,40 proc., tokiu būdu viršydamas veiksmų programoje nustatytą siektiną reikšmę. Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF lėšos darė teigiamą įtaką jaunimo švietimo pasiekimų rodiklio gerėjimui. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad šis rodiklis yra atvirkščiai priklausomas nuo profesinio mokymo mokinių iš visų vidurinio mokymo lygmens mokinių dalies rodiklio, t. y., kuo labiau didėja jaunimo švietimo pasiekimų lygis, tuo labiau mažėja profesinio mokymo mokinių dalis.

Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos lygį rodantis rodiklis „Pagrindinį išsilavinimą turinčių ir toliau nesimokančių 18–24 metų asmenų dalis“ išlaikė panašias tendencijas viso laikotarpio metu. Nuo 2011 m. buvo stebima rodiklio mažėjimo tendencija. Šiam rodikliui reikšminga ES SF įtaka vertinimo metu nebuvo nustatyta.

Aukštųjų mokyklų studentų (visų tais metais baigusiu studijas) skaičius, palyginti su 20–24 metų asmenų skaičiumi, sumažėjo 2,94 procentinio punkto nuo 14,17 proc. (2006 m.) iki 11,23 proc. (2014 m.). Regresinės analizės metu, numačius 10 proc. statistinės paklaidos lygį, buvo nustatyta, kad ES SF galėjo daryti silpną neigiamą poveikį šio rodiklio kaitos tendencijoms. Vis dėlto didinant statistinį patikimumą pastebėta, kad įtaka praranda savo reikšmingumą. Remiantis anksčiau atliktais vertinimais ir šio tyrimo metu surinkta kokybine informacija, galima teigti, kad rodiklio pokyčiams didesnę įtaką turėjo bendra Lietuvos aukštojo mokslo sistemos patrauklumo problema ir gimstamumo rodiklių kaita.

Tokia pat tendencija pastebėta ir profesinio mokymo mokinių iš visų vidurinio mokymo lygmens mokinių dalies atveju: 2006 m. ji sudarė 8,82 proc., o 2014 m. – 13,48 proc. Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių (visų tais metais įgijusių pagrindinį, vidurinį išsilavinimą) skaičius, palyginti su 15–19 metų asmenų skaičiumi, išaugo 1,46 procentiniu punktu nuo 17,72 proc. (2006 m.) iki 19,18 proc. (2014 m.). Regresinės analizės metu pastebėta, kad ES SF reikšmingos įtakos šioms rodikliams nedarė.

Mokymosi visą gyvenimą rodiklis „25–64 metų gyventojų, per paskutines 4 savaites dalyvavusių švietimo ir profesinio mokymo veikloje (mokymosi visą gyvenimą lygis), dalis“ nagrinėjamu laikotarpiu svyravo. Žemiausias rodiklio įvertis buvo stebimas 2010 m., tačiau tai galima paaiškinti finansų krizės ir dėmesio sutelkimo į užimtumo sritį įtaka. Bendrai pastebėta, kad mokymosi visą gyvenimą lygiui ES SF reikšmingos įtakos neturėjo.

ES SF poveikio tvarumas priklausys nuo a) planuojamų skirti investicijų mokymosi visą gyvenimą sričiai, b) bendrų demografinių tendencijų (gimstamumo, migracijos bangų ir pan.). Nagrinėjant 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų veiksmų programą, galima teigti, kad ES SF investicijos toliau vaidins svarbų vaidmenį valdant ūkio ir visuomenės kaitos tendencijas ir kuriant tęstinę mokymosi kultūrą Lietuvoje. Investicijos esminių švietimo srities reformų įgyvendinimui, tikėtina, sukurtų paskatas tolesniam rodiklių gerėjimui.

Apibendrinant, ES struktūrinių fondų investicijos didino bendrą švietimo lygį Lietuvoje, nepaisant mažėjančio aukštųjų mokyklų absolventų skaičiaus. Pastarąją tendenciją nulėmė gimstamumo rodiklių kaita ir Lietuvos aukštojo mokslo sistemos patrauklumo problema. ES SF investicijos nepadarė reikšmingos teigiamos įtakos mokymosi visą gyvenimą lygiui Lietuvoje. Neigiamo ES struktūrinės paramos poveikio nenustatyta. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio ŽIPVP prioriteto „2 prioritetas „Mokymasis visą gyvenimą“ parama atitiktų investicijas į žmogiškojo ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną poveikį socialinei sanglaudai.

3 PRIORITETAS „TYRĖJŲ GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS“

Nagrinėjamu laikotarpiu ŽIPVP 3 prioritetui „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ priskirti, su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susiję, strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai pasižymėjo teigiamomis augimo tendencijomis.

Rodiklio „Tyrėjų skaičius (bendras skaičius, tenkantis tūkstančiui užimtųjų, proc.)“ reikšmė augo pakankamai tolygiai ir 2014 m. pasiekė 13,90 proc. Rodiklio „Tyrėjų skaičius dalis verslo sektoriuje, proc.“ pasiekimai taip pat augo gana nuosekliai: 2004 m. rodiklio reikšmė sudarė 6,6 proc., o 2014 m. tyrėjų skaičiaus dalis verslo sektoriuje jau siekė 16,79 proc. Veiksmų programoje nustatyti tikslai buvo pasiekti ir viršyti.

Tuo tarpu rodiklio „Mokslinės publikacijos 1 mln. gyventojų“ pasiekimai sudarė bene didžiausią pažangą tarp visų 3 prioriteto strateginio konteksto rodiklių. 2004 m. vienam milijonui gyventojų teko 242 publikacijos, o 2012–2014 m. laikotarpiu vienam milijonui gyventojų teko vidutiniškai 988 publikacijos. Tai reiškia, kad vienam gyventojui tenkančių publikacijų skaičius 2012–2014 m. laikotarpiu išaugo net keturis kartus. Vertinimo metu nustatyta, kad šis rodiklis yra tiesiogiai susijęs su darniojo vystymosi rodikliu „asmenų, baigusiu universitetų trečiosios pakopos studijas ir įgijusių mokslo laipsnį, skaičius per metus“, kuris nagrinėjamu laikotarpiu taip pat tolygiai didėjo (326 asmenų per metus 2006 m. iki 411 asmenų per metus 2014 m.) Jaunesnio tyrėjų skaičiaus rodiklių tendencijos taip pat buvo teigiamos, tačiau veiksmų programoje nustatytų tikslų šioje srityje pasiekti nepavyko.

Bendros išlaidos MTTP (proc. nuo BVP) nagrinėjamu laikotarpiu augo santykinai greitai: rodiklio įvertis pakito nuo 0,79 proc. (2006 m.) iki 1,01 proc. (2014 m.). Tikėtina, kad kryptingos ES SF investicijos į tyrėjų gebėjimų stiprinimo ir MTTP plėtros sritis darė teigiamą įtaką. Įdomu pastebėti, kad regresinės analizės metu buvo nustatytas rodiklio „bendros išlaidos MTTP proc. nuo BVP“ atvirkštinė priklausomybė nuo rodiklio „mokslinės publikacijos 1 mln. gyventojų“: t. y., tuo metu, kai išlaidos MTTP mažėjo, mokslinių publikacijų skaičiaus rodiklio įvertis didėjo (pvz., 2008 ir 2010 m.).

ES SF poveikio tvarumas daugiausiai priklausys nuo kryptingo investavimo į MTTP ir MTEP. Svarbu pastebėti, kad kryptingai įgyvendinama Lietuvos inovacijų politika ir didelis EK dėmesys šiai sričiai ne tik užtikrins 2007–2013 m. pasiektų rezultatų tvarumą, bet ir užtikrins tolesnę srities plėtrą.

Regresinės analizės metu nenustatytas statistiškai reikšmingas poveikis rodiklių tendencijoms. Vis dėlto papildžius regresinės analizės rezultatus kokybinių duomenų analize, galima teigti, kad ES SF padarė teigiamą įtaką tyrėjų gebėjimų stiprinimui ir MTTP plėtrai Lietuvoje. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio ŽIPVP prioriteto „3 prioritetas „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ parama atitiktų investicijas į žmogiškojo ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną

4 PRIORITETAS „ADMINISTRACINIŲ GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS IR VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO DIDINIMAS“

ŽIPVP 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ poveikio darniajam vystymuisi įvertinimui buvo pasirinkti trys rodikliai: vienas strateginio konteksto rodiklis „Gyventojų pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis (proc.)“ ir du darniojo vystymosi rodikliai, susiję su žaliųjų pirkimų vykdymu.

2005–2014 m. laikotarpiu pasitikėjimo rodiklis augo netolygiai. Pavyzdžiui, 2007 m. rodiklio reikšmė siekė 51 proc., o 2011 m. – tik 39 proc. Nuo 2012 m. gyventojų pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis pradėjo ženkliai gerėti ir 2013 m. pasiekė 53 proc. Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF investicijos rodiklį teigiamai paveikė per platesnį visuomenei prieinamų el. paslaugų lygį, investicijas į efektyvesnį klientų aptarnavimą viešojo administravimo įstaigose. Didžiausią (neigiamą) įtaką rodiklio svyravimams turėjo finansų krizės padarinių valdymo tikslais įgyvendintos griežtos taupymo politikos priemonės.

Nagrinėjant žaliųjų viešųjų pirkimų mastą, galima pastebėti, kad šių pirkimų dalis iš visų viešųjų pirkimų 2012 m. buvo išaugusi iki 8,3 proc. Vėlesniais metais buvo stebimos rodiklio mažėjimo tendencijos, tačiau atliekamų pirkimų vertė gerokai išaugo. 2006 m. žaliųjų viešųjų pirkimų vertė tesudarė 847,05 mln. Eur iš visų viešųjų pirkimų, o 2011 m. ji pasiekė didžiausią tašką – sudarė net 3 783,60 mln. Eur iš visų viešųjų pirkimų. Vis dėlto ES SF investicijos šioje srityje buvo per mažos apimties, kad būtų padarytas reikšmingas poveikis.

ES SF poveikio tvarumas priklausys daugiausia nuo a) prieinamų ES investicijų viešojo valdymo tobulinimui, b) Lietuvoje vyraujančios tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir politinės kultūros. Išlaidos viešajam tobulinimui daugiausia finansuojamos ES struktūrinių fondų lėšomis, todėl 2014–2020 m. numatytos 11 veiksmų programos prioriteto investicijos yra vienas kertinių veiksmų pasiektų rezultatų tvarumui užtikrinti. Vis dar silpna tarpinstitucinio bendradarbiavimo kultūra Lietuvoje užkerta kelią sisteminių viešosios politikos reformų vykdymui, sėkmingam ES SF lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimui ir tinkamam viešojo valdymo tobulinimo sprendimų (ir inovacijų) paklausos formavimui. Didžiausią poveikį šioje srityje kol kas galima pasiekti tik teisinio reguliavimo arba stiprios politinės lyderystės dėka.

Regresinės analizės metu nenustatytas statistiškai reikšmingas poveikis rodiklių tendencijoms. Vis dėlto, papildžius regresinės analizės rezultatus kokybinių duomenų analize, galima teigti, kad ES SF padarė teigiamą įtaką gyventojų pasitikėjimui viešosios valdžios institucijoms, ypač per investicijas į klientų aptarnavimo gerinimą ir el. paslaugų plėtrą. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio ŽIPVP prioriteto „4 prioritetas „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ parama atitiktų investicijas į socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną teigiamą poveikį.

EAVP poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje

1 PRIORITETAS „ŪKIO KONKURENCINGUMUI IR EKONOMIKOS AUGIMUI SKIRTI MOKSLINIAI TYRIMAI IR TECHNOLOGINĖ PLĖTRA“

EAVP 1 prioritetui „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ priskirti, su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susiję, strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai pasižymėjo teigiamomis augimo tendencijomis.

Bendros išlaidos MTTP išaugo nuo 0,76 proc. nuo BVP (2005 m.) iki 1,01 proc. nuo BVP (2014 m.). Vis dėlto, nepaisant ryškių augimo tendencijų, strateginio konteksto rodiklio siektina reikšmė nebuvo pasiekta: 2014 m. rodiklio įvertis daugiau nei dvigubai atsilieka nuo EAVP suplanuotos pasiekto rodiklio reikšmės (2,20 proc.). Taigi veiksmų programoje nustatytas sisteminis tikslas nebuvo pasiektas. Tuo tarpu tyrėjų skaičiaus rodikliai tolygiai augo, ne tik pasiekdami, bet ir viršydami programinius tikslus. 1 mln. gyventojų tenkantis Europos patentų biurui pateiktų paraiškų skaičius išaugo nuo 2,6 (2002 m.) iki 8,15 (2014 m.). Tai reiškia, kad šis skaičius išaugo šiek tiek daugiau nei tris kartus, lyginant rodiklio reikšmę 2014 m. su pradine situacija 2002 m. Nepaisant to, svarbu pastebėti, kad 2014 m. rodiklio reikšmė nuo nustatytų programinių tikslų atsilieka net 60 proc. Įdomu tai, kad atlikus regresinę analizę reikšmingos statistinės šio EAVP prioriteto įtakos rodiklio pokyčiams nebuvo nustatyta. Atlikus Vertinimo metu surinktų kokybinių duomenų analizę, galima teigti kad ES SF padarė silpną teigiamą poveikį rodiklių augimui, tačiau dėl 2008 m. finansų krizės sukeltų padarinių ir jų nulemtų veiksmų programų lėšų persikirstymo (lėšas skiriant ūkio situacijos stabilizavimui) reikšmingas poveikis nebuvo pasiektas.

Nagrinėjant BVP rodiklius, galima pastebėti ryškią finansų krizės įtaką – stiprus BVP rodiklio kritimas stebimas 2009 m.; nuo 2010 m. BVP rodiklio įverčiai ima tolygiai didėti. Atliekant detalesnę BVP rodiklio kitimo analizę pagal ekonominės veiklos rūšis, matoma, kad didžiausią BVP dalį sudaro didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla (vidutiniškai 30 proc.); e-pramonė (vidutiniškai 23 proc.); apdirbamoji gamyba (vidutiniškai 19 proc.); viešasis valdymas ir gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (vidutiniškai 14 proc.). Tuo tarpu didžiausius pokyčius 2006–2014 m. laikotarpiu teigiama linkme galime pastebėti dviejuose sektoriuose, t. y., didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla (kur BVP dalis išaugo nuo 27,49 proc. iki 32,24 proc.) ir profesinė, mokslinė ir techninė veikla, administracinė ir aptarnavimo veikla (kur BVP dalis išaugo nuo 5,27 proc. iki 6,03 proc.). Šiose srityse Vertinimo metu taip pat buvo atskleista ir stipriausia ES SF lėšų įtaka: ES struktūrinės paramos lėšos darė stiprų teigiamą poveikį BVP augimui administracinės ir aptarnavimo veiklos, bei nekilnojamo turto ekonominės veiklos sektoriuose.

Bendrosios investicijos, palyginti su BVP, 2006–2008 m. laikotarpiu vidutiniškai sudarė 27 proc., tačiau 2009 m. sumažėjo iki 17,86 proc. ir išlaikė panašų lygį iki pat 2014 m., kai jis sudarė 18,92 proc. Analizuojant šiuos duomenis pagal sektorius, matome, kad didžiausią dalį sudaro apdirbamoji gamyba; nekilnojamojo turto operacijos; viešasis valdymas ir gamyba; privalomasis socialinis draudimas. Teigiamus pokyčius 2006–2014 m. laikotarpiu galima pastebėti tokiuose sektoriuose kaip vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas (išaugo nuo 0,52 iki 0,79 proc.), transportas ir saugojimas (išaugo nuo 2,26 iki 2,54 proc.), informacija ir ryšiai (išaugo nuo 0,88 iki 0,93 proc.), ir švietimas (išaugo nuo 0,23 iki 0,61 proc.). Tuo tarpu neigiamos tendencijos labiausiai pasireiškė tokiose srityse kaip apdirbamoji gamyba; statyba; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla; meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla. Tikėtina, kad ekonomikos ciklo svyravimas nukreipė investicijas nuo laisvalaikio ir prabangos prekių / paslaugų į esminę ekonomikos ir socialinių paslaugų infrastruktūrą.

ES SF poveikio tvarumas daugiausia priklausys nuo kryptingo investavimo į MTTP ir MTEP, tyrėjų gebėjimų stiprinimo sritis. Svarbu pastebėti, kad kryptingai įgyvendinama Lietuvos inovacijų politika ir didelis EK dėmesys šiai sričiai užtikrins teigiamus pokyčius šiose srityse. ES SF poveikis BVP buvo stiprus ir reikšmingas, tačiau jam didelę įtaką padarė tokie išorės veiksniai kaip pasaulio ekonomikos ciklo svyravimai. Tai bus lemiantis veiksnys ir tvarumo atžvilgiu, t. y., ES SF padarytas teigiamas poveikis Lietuvos BVP išliks, tačiau įvykus nenumatytiems finansiniams sukrėtimams, ES SF sukelti pokyčiai gali sumažėti.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų parama didžiausią teigiamą poveikį darė darniojo vystymosi rodikliams, susijusiems su BVP prieaugiu. ES struktūrinių fondų parama darė reikšmingą įtaką BVP augimui, ypač nekilnojamo turto ir aptarnavimo sektoriams. Didelė teigiama įtaka BVP augimui nacionaliniu lygmeniu darė neigiamą įtaką regionų BVP santykiniams dydžiams. Tai gali būti aiškinama ribotais regionų BVP augimo

tempais. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio EAVP prioriteto „1 prioritetas „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė stiprų teigiamą poveikį.

2 PRIORITETAS „VERSLO PRODUKTYVUMO DIDINIMAS IR APLINKOS VERSLUI GERINIMAS“

EAVP 2 prioritetai „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ priskirti, su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susiję, strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai augo netolygiai. Iš visų atsirinktų rodiklių galima išskirti darbo našumo rodiklį, kuris yra kitų pagrindas.

Rodiklis „Darbo našumas per darbo valandą (proc. nuo ES-15 vidurkio)“ EAVP nustatytas svarbiausias 2 prioriteto „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ strateginio konteksto rodiklis. Analizuojant šio rodiklio pokyčius 2004–2013 m. laikotarpiu, visų pirma svarbu pastebėti, kad šiuo metu jis skaičiuojamas ne nuo ES-15 vidurkio, bet nuo ES-28 vidurkio, siekiant atspindėti realią situaciją ES. Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, matome, kad darbo našumas per darbo valandą (proc. nuo ES-28 vidurkio) nuolat augo: 2006 m. jis sudarė 26,54 proc., o 2013 m. – 33,02 proc.

Rodiklis „Darbo našumas (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), EUR, šalies darbo našumas vienam darbuotojui, perkamosios galios standartais“ nagrinėjama laikotarpiu išaugo daugiau negu dvigubai: nuo 5,79 Eur (2006 m.) iki 13,58 Eur (2014 m.).

Vertinant darbo našumo pokyčius pagal ekonominės veiklos rūšis, matome, kad jis labiausiai išaugo tokiose srityse kaip pramonė; apdirbamoji gamyba; elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas ir kt. Nepaisant teigiamų pokyčių didinančių verslo produktyvumą, pažymėtina, kad apdirbamosios gamybos įmonių sukurtos pridėtinės vertės dalis, kurią sudaro aukštųjų technologijų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė (proc.) padidėjo tik nežymiai ir išliko pakankamai maža: 2006 m. ji sudarė 3,34 proc., o 2014 m. – 3,80 proc.

ES investicijų poveikis įmonių konkurencingumo rodikliams buvo teigiamas. Daugelis paramą gavusių įmonių investavo į mokslinių tyrimų vykdymą ir jų rezultatų taikymą, pradėjo gaminti naujus produktus ar teikti paslaugas, įmonėse buvo įdiegtos naujos technologijos ar optimizuoti veiklos procesai, sukurtos naujos darbo vietos, išaugo įmonių eksportas, buvo išspręstos užsienio rinkų identifikavimo ir eksporto partnerių suradimo problemos. Atlikto ES struktūrinių fondų paramos poveikio konkurencingumui vertinimo metu nustatyta, kad intervencijos 2007–2013 m. turėjo teigiamą poveikį konkurencingumo rodiklių pokyčiams ir Lietuvos ekonomikos augimui, tačiau kaip ir ES SF poveikio skurdo mažinimui ir socialinei sanglaudai atveju, kitų veiksnių, ypač ekonominės krizės, įtaka daugeliu atveju buvo stipresnė. Apibendrinant, daugeliu atveju 2007–2013 m. finansuotos intervencijos ir įgyvendinti infrastruktūriniai projektai sudarė palankesnes sąlygas gamybinio kapitalo išteklių plėtrai, tačiau stipresnis poveikis turėtų pasireikšti tik ilgo ateities laikotarpio perspektyvoje.

Didžiausią ES poveikio tvarumui įtaką turės ateityje planuojamos investicijos ir ekonomikos ciklo svyravimai. 2014–2020 m. ES investicijų veiksmų programoje verslo konkurencingumui didinti yra planuojama skirti daugiau nei 500 mln. eurų, tačiau skirtingai nei 2007–2013 m. laikotarpiu, pagrindiniai prioritetai yra smulkaus ir vidutinio verslo įmonių konkurencingumas, gyventojų verslumas ir užsienio investicijų pritraukimas. Jeigu pasauliniu arba šalies mastu nebus stebimi žymūs ekonomikos svyravimai, tikėtina, kad 2007–2013 m. ES SF poveikis išliks tvarus.

ES SF poveikį apribojo finansų krizės veiksnys. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio EAVP prioriteto „2 prioriteto „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ parama atitiktų investicijas į gamybinio ir socialinio kapitalo

plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną teigiamą poveikį.

4 PRIORITETAS „ESMINĖ EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA“

EAVP 4 prioritetui „Esminė ekonominė infrastruktūra“ EAVP priskirti strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai kito netolygiai. Vis dėlto Vertinimo metu buvo nustatyta stipri ES SF įtaka šios srities rodiklių kaitai programiniu (nacionaliniu) ir operaciniu (vietos) lygmeniu.

Nagrinėjama laikotarpiu strateginio konteksto rodiklio „Krovinių pervežimas geležinkeliais (mln. t)“ įverčiai svyravo; nuo 2011 m. įsivyravusi rodiklio mažėjimo tendencija neleido pasiekti programinių tikslų. Kitas strateginio konteksto rodiklis „Ro-Ro krovinių srautas Klaipėdos uoste (mln. t)⁷³“ 2005–2014 m. laikotarpiu kito netolygiai, tačiau lyginant 2014 m. pasiekimus su pradinės situacijos reikšme, jis ženkliai išaugo: 2005 m. rodiklio reikšmė sudarė 3 mln. t, o 2014 m. ji išaugo iki 4,33 mln. t.

Keleivių pervežimas visų rūšių transportu nagrinėjama laikotarpiu sumažėjo nuo 5 444,48 tūkst. keleivių / vienam kilometrui (2006 m.) iki 4 548,67 tūkst. keleivių / vienam kilometrui (2014 m.). Analizuojant keleivių pervežimo srautus pagal transporto rūšis, daugeliu atvejų taip pat matomos panašios mažėjimo tendencijos, išskyrus keleivių pervežimą vandens transportu, jūrų transportu ir vidaus vandenų transportu, kur pervežimo srautai 2014 m. nežymiai padidėjo. Keleivių pervežimas vandens transportu padidėjo nuo 118,80 tūkst. (2006 m.) iki 181,57 tūkst. (2014 m.), jūrų transportu – nuo 115,71 tūkst. (2006 m.) iki 178,01 tūkst. (2014 m.), vidaus vandenų transportu – nuo 3,09 tūkst. (2006 m.) iki 3,56 tūkst. (2014 m.). Tuo tarpu visų kitų keleivių pervežimo rodiklių reikšmės 2006–2014 m. laikotarpiu pakito neigiama linkme.

Kita vertus, krovinių apyvarta visų rūšių transportu, priešingai nei keleivių pervežimas, 2006–2014 m. laikotarpiu ženkliai padidėjo. Krovinių apyvarta visų rūšių transportu 2006 m. sudarė 33.706 mln. Tkm, o 2014 m. – 42.942 mln. Tkm. Tačiau nagrinėjant krovinių apyvartos pokyčius pagal transporto rūšis, galima pastebėti, kad krovinių apyvarta labiausiai padidėjo kelių transportu (2006 m. ji sudarė 18.134 mln. Tkm, o 2014 m. – 28.066 mln. Tkm), o labiausiai sumažėjo oro transportu (2006 m. ji sudarė 4 682,00 tūkst. Tkm, o 2014 m. – 425,00 tūkst. Tkm).

Socialinių rodiklių pokyčiai transporto srityje nagrinėjama laikotarpiu gerėjo, o su gyventojų mirtimis ir nelaimingais įvykiais susijusių rodiklių įverčiai sumažėjo beveik du kartus. Pavyzdžiui, rodiklio „Gyventojų mirties dėl kelių transporto įvykių atvejų skaičius“ sumažėjo nuo 760 atvejų (2006 m.) iki 267 atvejų (2014 m.). Gyventojų mirties dėl kelių transporto įvykių atvejų skaičius 100 000 gyventojų taip pat ženkliai sumažėjo nuo 22,50 atvejų (2006 m.) iki 9,10 atvejų (2014 m.).

Atlikto vertinimo metu nustatyta, kad šio EAVP prioriteto investicijos turėjo didžiausią poveikį tiek nacionaliniu, tiek vietos lygiu. Atliktos regresinės analizės metu nustatyta, kad ES SF nesukėlė neigiamo poveikio rodikliams (priešingai, yra stebimas stiprus teigiamas poveikis Ro-Ro krovinių srautui Klaipėdos uoste), tačiau atliktos probleminių teritorijų atvejo studijos atskleidė tikėtiną neigiamą investicijų į esminę ekonominę infrastruktūrą įtaką aplinkos taršos rodikliams.

Atsižvelgiant į investicijų metu sukurtų produktų ir rezultatų pobūdį, tikėtina, kad ES SF poveikis išliks tvarus, nežiūrint ekonomikos ciklo svyravimų. Taip pat svarbu pastebėti, kad ekonominės infrastruktūros sritis bus intensyviai finansuojama ir 2014–2020 m. programavimo laikotarpio lėšomis. Tai sukuria palankias sąlygas ne tik išlaikyti sukurtų produktų, rezultatų ir poveikio (pokyčių) tvarumą, bet ir plėtoti juos toliau, sukuriant palankias sąlygas Lietuvos ūkio augimui.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšos darė didžiausią teigiamą poveikį strateginiam konteksto rodikliui „Ro-Ro krovinių srautas Klaipėdos uoste (mln. t)“. Nors

⁷³ Ro-ro, arba RO-RO (angl. *Roll-on/roll-off*) – ratuotas transporto priemonės pervežančio laivo tipas; taip pat šia sąvoka apibrėžiamos transporto priemonės, kroviniai, terminalai, krantinės

statistiškai reikšmingo neigiamo poveikio nėra vienam iš strateginio konteksto ar darniojo vystymosi rodiklių nepastebėta, tačiau vietos savivaldos atveju studijos atskleidžia galimą neigiamą įtaką aplinkos taršos rodikliams. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio EAVP prioriteto „4 prioritetas „Esminė ekonominė infrastruktūra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė dvejopą poveikį: teigiamą poveikį ekonominei veiklai ir transporto tinklams, tačiau galimą neigiamą poveikį aplinkos taršos rodikliams.

5 PRIORITETAS „TRANSEUROPINIŲ TRANSPORTO TINKLŲ PLĖTRA“

EAVP 5 prioritetui „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ nustatyti strateginio konteksto rodikliai sutampa su EAVP 4 prioritetui priskirtais, su darniojo vystymosi horizontaliojo prioritetu susijusiais, strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliais. Taigi rodiklių analizė yra pateikta prie EAVP 4 prioriteto rodiklių aprašymo.

Atlikto vertinimo metu nustatyta, kad ES SF EAVP 5 prioriteto investicijos darė stiprų teigiamą poveikį keleivių pervežimo ir krovinių apyvartos rodikliams. Investicijos į transporto tinklo ir jo infrastruktūros plėtrą prisidėjo prie keleivių srautų didinimo tiek kelių transporto, tiek oro uostų srityje. Krovinių pervežimo atveju stipriausia įtaka buvo daroma tiek visų rūšių transporto rodiklio teigiamiems pokyčiams, tiek kelių transporto srities rodikliams.

Atsižvelgiant į investicijų metu sukurtų produktų ir rezultatų pobūdį, tikėtina, kad ES SF poveikis išliks tvarus, nežiūrint ekonomikos ciklo svyravimų. Taip pat svarbu pastebėti, kad transporto tinklų ir infrastruktūros sritys bus intensyviai finansuojamos ir 2014–2020 m. programavimo laikotarpio lėšomis. Tai sukuria palankias sąlygas ne tik išlaikyti sukurtų rezultatų ir poveikio (pokyčių) tvarumą, bet ir plėtoti juos toliau, sukuriant palankias sąlygas Lietuvos ūkio augimui.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšos darė didžiausią teigiamą poveikį strateginiam konteksto rodikliui „Ro-Ro krovinių srautas Klaipėdos uoste (mln. t)“. Taip pat nustatyta, kad ES SF padarė reikšmingą poveikį automobilių kelių ir oro uostų tinklų ir infrastruktūros pokyčiams.

Nors statistiškai reikšmingo neigiamo poveikio nėra vienam iš strateginio konteksto ar darniojo vystymosi rodiklių nepastebėta, vietos savivaldos atveju studijos atskleidžia galimą neigiamą įtaką aplinkos taršos rodikliams. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio EAVP prioriteto „5 prioritetas „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė dvejopą poveikį: teigiamą poveikį ekonominei veiklai ir transporto tinklams, tačiau galimą neigiamą poveikį aplinkos taršos rodikliams.

SSVP poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje

1 PRIORITETAS „VIETINĖ IR URBANISTINĖ PLĖTRA, KULTŪROS PAVELDO IR GAMTOS IŠSAUGOJIMAS BEI PRITAIKYMAS TURIZMO PLĖTRAI“

SSVP 1 prioriteto „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ priskirti, su darniojo vystymosi horizontaliojo prioritetu susiję strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai kito teigiama linkme.

Vertinant atskirų regionų išsivystymo lygį, didžiausias teigiamas pokytis tarp regionų buvo užfiksuotas 2008 m, kai rodiklio reikšmė (2.2) daugiau nei dvigubai viršijo planuotą siektiną reikšmę, t. y., regionų išsivystymo lygio metinis vidutinis atsilikimas nuo Lietuvos vidurkio buvo ženkliai sumažėjęs. Pastebima, kad šio rodiklio reikšmė išliko nepastovi. 2012–2014 m. fiksuojama neigiama tendencija, kadangi vidutinis atsilikimas nuo Lietuvos vidurkio tolygiai didėja. Didžiausias išsivystymo lygis nagrinėjamu laikotarpiu stebimas Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno regionuose. Tuo tarpu prasčiausi regionų išsivystymo rodikliai išlieka Alytaus, Marijampolės, Tauragės ir Utenos regionuose. Atliktos

probleminių teritorijų atvejo studijos atskleidė, kad ES SF padarė stiprų poveikį atskirų teritorijų vystymuisi, ypač fizinės aplinkos gerinimo srityje.

Analizuojant rodiklio „Regioninių ekonomikos augimo centrų migracijos saldo (atvykusiųjų ir išvykusiųjų skirtumas)“ duomenis, galima daryti išvadą, kad programiniai tikslai nebuvo pasiekti. Migracijos srautai sparčiai augo 2007–2010 m. laikotarpiu, vėliau stabilizavosi ir nuosekliai mažėjo. Geriausias migracijos saldo rodiklio įvertis 2013 m. buvo Utenos r. ir Tauragės r. savivaldybėse (atitinkamai -383 ir -422), o blogiausias – Alytaus m. ir Telšių r. savivaldybėse (atitinkamai -774 ir -629). Migracijos saldo buvo vienas iš stipriausių veiksnių, dariusių įtaką socialinio kapitalo išteklių mažėjimui tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu. Regresinės analizės metu ES SF poveikio migracijos saldo rodikliams nenustatyta.

Visų turizmo sektoriaus rodiklių reikšmės kito teigiama linkme. Metinės pajamos iš atvykstamojo turizmo išaugo nuo 742 mln. eurų (2005 m.) iki 1 190 mln. eurų ir viršijo prognozeje numatytus tikslus. Tą patį galima pasakyti ir apie bendrosios pridėtinės vertės dalies, kurią sudaro turizmo sektoriuje sukurta pridėtinė vertė, rodiklį: jis padidėjo nuo 5,05 proc. (2009 m.) iki 5,48 proc. (2014 m.). Dviračių trasų ilgis nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo beveik 1.6 karto. ES SF poveikis turizmo srities investicijoms gali būti vertinamas kaip stiprus ir teigiamas. Regresinės analizės metu nustatyta, kad ES SF lėšos darė teigiamą poveikį suteiktų nakvynių skaičiui. Taip pat atliktos probleminių teritorijų atvejo studijos atskleidė, kad stiprus teigiamas ES SF poveikis buvo stebimas būtent kurorto statusą turinčioje savivaldybėje, kurioje dauguma investicijų buvo orientuotos į turizmo skatinimą.

Aplinkos vystymosi rodikliai atspindi neigiamas tendencijas. Nors saugomų teritorijų plotas išaugo, tačiau vandensaugos ir paviršinio vandens kokybės rodikliai prastėjo. SSVP nustatytas strateginio konteksto rodiklis „Vandensaugos tikslus atitinkantis vandens telkiniai (proc.)“, kurio siektinas tikslas buvo 100 proc., 2014 m. sudarė tik 52 proc.. Nagrinėjant paviršinio vandens kokybę, pastebima, kad organinių medžiagų ežeruose ir tvenkiniuose bei bendrojo azoto upėse ir Kuršių mariose koncentracija nagrinėjamu laikotarpiu buvo linkusi didėti. Vertinimo metu pastebėta, kad investicijos į ekonominės veiklos skatinimą darė neigiamą poveikį aplinkos rodikliams. Regresinės analizės rezultatai papildė atvejo studijų išvagas: ES SF darė neigiamą poveikį paviršinio ir požeminio vandens kokybės rodikliams.

Vertinant ES SF poveikio tvarumą, svarbu užtikrinti a) investicijų į infrastruktūrą metu sukurtų rezultatų įveiklinimą ir b) sumažinti neigiamą ekonominės veiklos poveikį aplinkai. Vietos savivaldos lygmeniu didžiausios investicijos buvo skiriamos infrastruktūros kūrimui ir plėtrai, todėl ateityje svarbu užtikrinti, kad net ir sudėtingiausioje situacijoje atsidūrusioms teritorijoms būtų sudarytos sąlygos palaikyti sukurtą infrastruktūrą ir ją įveiklininti. 2014–2020 m. planuojama įgyvendinti integruotos teritorinės plėtros iniciatyvas, taip pat yra išskirtos tikslinės teritorijos. Ekonominės veiklos poveikis aplinkai galėtų būti sumažintas arba suvaldytas, plačiau įgyvendinant poveikio aplinkai vertinimus bei aktyviau į sprendimų priėmimą įtraukiant aplinkosaugos ekspertus, nuolat atliekant aplinkos taršos rodiklių stebėseną.

Apibendrinant, ES struktūrinių fondų investicijos darė teigiamą poveikį regionų plėtrai, turizmo skatinimui. ES SF poveikis gamtos kapitalo ištekliams nebuvo teigiamas: skatinama ekonominė veikla atskirais atvejais lėmė aplinkos taršos rodiklių augimo tendencijas. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio SSVP prioriteto 1 prioritetas „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ parama atitiktų investicijas į gamybinio ir gamtos kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė teigiamą poveikį ekonominei veiklai.

2 PRIORITETAS „VIEŠŪJŲ PASLAUGŲ KOKYBĖ IR PRIEINAMUMAS: SVEIKATOS, ŠVIETIMO IR SOCIALINĖ INFRASTRUKTŪRA“

SSVP 2 prioriteto „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ priskirti, su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susiję

strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai kito teigiama linkme. Dauguma rodiklių yra susiję su ŽIPVP 2 prioriteto rodikliais.

Sveikatos apsaugos srityje 2006–2014 m. laikotarpiu pastebimos teigiamos tendencijos. Tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė pailgėjo nuo 70,96 metų (2006 m.) iki 74,59 metų (2014 m.). Jaunesnių nei 65 metų amžiaus gyventojų mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų sumažėjo nuo 4 295 atvejų (2005 m.) iki 3 110 atvejų (2014 m.). Tokia pat tendencija yra stebima jaunesnių nei 65 metų amžiaus gyventojų mirtingumo nuo piktybinių navikų srityje: rodiklio įvertis mažėjo nuo 2 759 atvejų (2005 m.) iki 2 501 atvejų (2014 m.). Hospitalinis mirštamumas dėl traumų, apsinuodijimų ir kitų išorinių priežasčių taip pat viršijo siektiną reikšmę (1 203 atvejų): 2005 m. jis siekė 1 337 atvejus, o 2014 m. nukrito iki 1 126. Apibendrinant, nagrinėtų sveikatos rodiklių atveju programiniai tikslai buvo pasiekti ir viršyti.

Švietimo ir socialinės sanglaudos rodikliais ir ES SF įtaka jų kaitai yra aptarti ŽIPVP 1 ir 2 prioritetų poveikio darniajam vystymuisi analizės srityje.

Vertinant ES SF poveikio tvarumą, svarbu atkreipti dėmesį, kad skirtingai nei ŽIPVP atveju, SSVP 2 prioriteto atveju investicijų metu buvo sukurti infrastruktūriniai rezultatai, kurie savo ruožtu daro įtaką tiems pat strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliams kaip ir „minkštosios“ investicijos. Skirtingai nei „minkštųjų“ ŽIPVP investicijų atveju, SSVP sukurto poveikio tvarumui finansų krizė turi mažesnę poveikį; SSVP atveju daugiau lemia kryptingumas ir strateginio planavimo, valdymo kokybė. 2014–2020 m. planuojama investuoti į visų trijų sričių infrastruktūrą, tačiau sukurto ES SF poveikio tvarumui didelę įtaką darys investicijų prioritetizavimas, labiausiai investicijoms imlių teritorijų / objektų nustatymas. Apibendrinant tikėtina, kad sukurtas 2007–2013 m. ES SF poveikis išliks tvarus nauju programavimo laikotarpiu.

Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF lėšos darė teigiamą poveikį visoms trimis investicijų kryptims – sveikatos, švietimo ir socialinės aprėpties sritims. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio SSVP prioriteto „2 prioritetas „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio ir žmogiškojo kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė stiprų teigiamą poveikį abiejų kapitalo rūšių ištekliams.

3 PRIORITETAS „APLINKA IR DARNUSIS VYSTYMASIS“

SSVP 3 prioriteto „Aplinka ir darnusis vystymasis“ priskirti, su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susiję strateginio konteksto ir darniojo vystymosi rodikliai kito teigiama linkme vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ir energijos vartojimo intensyvumo srityse, tačiau išmetamų teršalų ir AEI naudojimo plėtos srityse rodikliai svyravo ir ES SF įtaka jiems buvo ribota, nepakankama.

Dėl kryptingų, didelės apimties investicijų į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sritį rodiklis „Reikalavimus atitinkančių į aplinką išleidžiamų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute“ išaugo nuo 70 proc. (2005 m.) iki 99,73 proc. (2014 m.) ir viršijo programinius tikslus. Teigiamos kitimo tendencijos pastebimos ir kitų srities rodiklių įverčiuose (centralizuotai tiekiamo vandens, centralizuotai surenkamų nuotekų ir kt.) Energijos intensyvumas sumažėjo nuo 455,77 kg n. e./1000 Eur iki 266,40 kg n. e./1000 Eur, o tai dar geresnis pasiekimas, lyginant su SSVP nustatyta siektina reikšme (407,43 kg n. e./1000 Eur). Nepaisant to, AEI naudojimas ne tik nepasiekė SSVP nustatyto tikslo (900 tūkst. t n. e.), bet ir sumažėjo: 2005 m. rodiklis siekė 750 tūkst. t n. e., o 2014 m. – tik 707,40 tūkst. t n. e. Vis dėlto reikšmingą augimą teigiama linkme taip pat galima stebėti, analizuojant rodiklio „Elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, dalis iš visos pagamintos elektros energijos“ duomenis: 2006 m. rodiklio reikšmė sudarė tik 3,49 proc., o 2014 m. – 34,34 proc. Elektros energijos, pagamintos kogeneracinėse elektrinėse, dalis iš visos pagamintos elektros energijos padidėjo beveik dvigubai: nuo 22,57 proc. (2006 m.) iki 53,54 proc. (2014 m.). Tokios tendencijos rodo, kad iš AEI

pagaminamos energijos kiekiai yra linkę didėti, tačiau energijos panaudojamumas išlieka mažas dėl menko energetikos infrastruktūros pritaikymo AEI.

Analizuojant energetikos sektoriaus rodiklius, pastebima, kad ūkio šakose sunaudotas galutinės energijos kiekis 2006–2014 m. laikotarpiu kito nežymiai ir 2014 m. ūkio šakose sunaudotas galutinės energijos kiekis (4 885,50 GWh) liko beveik toks pat, koks buvo 2006 m. (4 822,50 GWh). Kita vertus, ūkio šakose sunaudotas galutinės energijos kiekis, tenkantis BVP vienetui, nuolat mažėjo ir sumažėjo nuo 202,89 GWh (2006 m.) iki 132,32 GWh (2014 m.). Tokio santykinio dydžio pokyčius galėjo lemti paties BVP rodiklio svyravimai, kurie daugiausia priklauso nuo ekonomikos ciklų. Nagrinėjant rodiklio duomenis pagal ekonominės veiklos rūšis, pažymėtina, kad didžiausias galutinės energijos kiekis yra sunaudojamas transporto sektoriuje: 2014 m. buvo sunaudota 48,06 GWh. Pakankamai didelis galutinės energijos kiekis taip pat sunaudojamas pramonės sektoriuje. Regresinės analizės metu nustatyta, kad 2007–2013 m. laikotarpiu ES SF darė teigiamą poveikį energijos intensyvumo rodikliams Lietuvoje.

Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sumažėjo nuo 23,70 mln. tonų (2006 m.) iki 20,33 mln. tonų (2013 m.). Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, tenkantis BVP vienetui, taip pat sumažėjo nuo 984,25 mln. tonų/BVP vienetui iki 584,51 mln. tonų/BVP vienetui (2013 m.). Lentelėje pateikti duomenys taip pat rodo, kad didžiausias išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis susidaro energetikos sektoriuje (2013 m. energetikos sektoriuje minėtų dujų kiekis sudarė 6,46 mln. tonų ir 184,71 mln. tonų/BVP vienetui). Tokias tendencijas galėjo lemti ne tiek ES SF investicijos, kiek sulėtėjusi šalies ekonomika.

Analizuojant išmetamų į atmosferą sieros dioksido, azoto oksidų, lakiųjų organinių junginių ir amoniako kiekį iš viso, galima pastebėti, kad bendra emisija sumažėjo nuo 196 668,30 tonų (2008 m.) iki 183 484,90 tonų (2013 m.). Tačiau minėtų dujų emisija BVP vienetui padidėjo nuo 24 079,18 tonų (2006 m.) iki 36 444,36 (2014 m.). Azoto oksidai sudaro didžiausią dalį (apie 30 proc.) tarp visų minėtų į atmosferą išmetamų dujų kiekio. Nagrinėjant į atmosferą išmetamų dujų kiekius pagal ekonominės veiklos rūšis, didžiausi išmetimai pastebimi sausumos transporto ir transportavimo vamzdiniais sektoriuje, kuriame azoto oksidų išmetimai nagrinėjamu laikotarpiu ne sumažėjo, o išaugo net 15 proc. Regresinės analizės rezultatai atskleidė, kad ES SF darė neigiamą poveikį santykiniam rodikliui – išmetamų į atmosferą teršalų kiekiui tonomis BVP vienetui, taip pat amoniako, sieros dioksido, azoto oksidų, lakiųjų organinių junginių rodikliams (ypač transporto srityje).

Vertinant miestų oro kokybę, remiantis rodiklio „Dienų, kai azoto dioksido, kietųjų dalelių ir pažemio ozono koncentracijos viršija leistinus normatyvus, skaičius per metus“ duomenimis, galima išskirti dvi miestų grupes, kuriose 2006–2014 m. laikotarpiu pasireiškė priešingos tendencijos. Pirmoji grupė – Vilnius, Klaipėda, Naujoji Akmenė ir Mažeikiai – tai miestai, kuriuose rodiklio reikšmė išaugo ženkliai. Tuo tarpu antroji grupė – Kaunas, Šiauliai, Panevėžys, Jonava ir Kėdainiai – tai miestai, kuriuose rodiklio reikšmė ženkliai sumažėjo.

ES SF poveikis aplinkos srityje buvo vienas stipriausių, lyginant kitų veiksmų programų investicijų kryptių atžvilgiu. Vien regresinės analizės taikymo metu pastebėta, kad ES SF investicijos (SSVP 3 prioriteto rėmuose) darė poveikį didžiausiai rodiklių apimčiai, lyginant su kitais ES SF prioritetais ir surastais ES SF investicijų ir darniojo vystymosi rodiklių pokyčių priežastiniais ryšiais. Vis dėlto analizės metu nustatyta, kad investuojant į ekonominę infrastruktūrą, tikėtina, buvo padarytas neigiamas poveikis aplinkos taršos rodikliams. Visa tai kelia ES SF poveikio tvarumo klausimą – aplinkosaugos srityje 2014–2020 m. bus reikalingos kryptingesnės investicijos klimato kaitos padariniams švelninti.

Apibendrinant, ES SF poveikis buvo nepakankamas, norint pasiekti ilgalaikių teigiamų tendencijų darniojo vystymosi srityje. Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF investicijos į ekonominę veiklą ir finansų krizės padarinių suvaldymą galėjo daryti neigiamą įtaką aplinkos taršos rodikliams.

Rezultatyvumo, poveikio ir tvarumo kriterijų vertinimo apibendrinimas

2007–2013 m. ES SF investicijos padarė poveikį visoms darniojo vystymosi sritims ir vienaip ar kitaip paveikė visas keturias kapitalo rūšis. Apibendrinant ŽIPVP, EAVP ir SSVP poveikio darniojo vystymosi tikslams analizę, galima išskirti tokias tendencijas:

- ES SF investicijos darė teigiamą poveikį žmogiškojo ir socialinio kapitalo ištekliams, įgyvendinant ne tik „minkštąsias“ bet ir didelės apimties infrastruktūrines investicijas. Vis dėlto ES SF poveikio apimčiai didelę įtaką darė finansų krizės sukelti socialiniai ir ekonominiai padariniai;
- ES SF investicijos darė stiprų teigiamą poveikį gamybinio kapitalo ištekliams, ypač transporto ir energetikos srityse. Svarbu pastebėti, kad šis poveikis buvo tiesioginis ir stebimas tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu;
- ES SF investicijų apimtis gamtos kapitalo išteklių srityje buvo nepakankama, kad atsvertų ekonominės plėtros sukeltus padarinius, o aplinkos taršos rodikliai atspindėtų teigiamas tendencijas.

11 lentelė. 2007–2013 m. ES SF poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje

Veiksmų programa	Prioritetas	Kapitalo rūšis	DV tikslas	Poveikio rūšis	Poveikio stiprumas
ŽIPVP	1	Žmogiškasis kapitalas	Spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas	Teigiamas	Stiprus
		Socialinis kapitalas	Kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi	Teigiamas	Stiprus
	2	Žmogiškasis kapitalas	Spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas	Teigiamas	Vidutinis
		Socialinis kapitalas	Kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi	Teigiamas	Vidutinis
	3	Žmogiškasis ir socialinis kapitalas	Skatinti darniąją gamybą ir vartojimą	Teigiamas	Vidutinis
	4	Socialinis kapitalas	Geriau valdyti gamtinius išteklius	Neutralus	-
EAVP	1	Gamybinis kapitalas	Skatinti darniąją gamybą ir vartojimą	Teigiamas	Stiprus
	2	Gamybinis kapitalas	Skatinti darniąją gamybą ir vartojimą	Neutralus	-
	4	Gamybinis kapitalas	Vystyti transportą, mažinant neigiamą poveikį aplinkai	Teigiamas	Stiprus
	5	Gamybinis	Vystyti	Teigiamas	Stiprus

Veiksmų programa	Prioritetas	Kapitalo rūšis	DV tikslas	Poveikio rūšis	Poveikio stiprumas
		kapitalas	transportą, mažinant neigiamą poveikį aplinkai		
SSVP	1	Gamybinis kapitalas	Spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas	Teigiamas	Vidutinis
		Gamtos kapitalas	Geriau valdyti gamtinius išteklius	Teigiamas	Stiprus
		Gamtos kapitalas	Klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas	Neutralus	-
	2	Gamybinis kapitalas	Skatinti darniąją gamybą ir vartojimą	Teigiamas	Stiprus
		Žmogiškasis kapitalas	Mažinti grėsmes visuomenės sveikatai	Teigiamas	Stiprus
	3	Gamtos kapitalas	Švelninti klimato kaitą ir prisitaikymą	Neutralus	-

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

Gauti rezultatai paantrina ir anksčiau atliktų mokslinių tyrimų įžvalgas. Pavyzdžiui, ES SF poveikio darniam vystymuisi vertinimą sisteminiu lygmeniu yra bandoma atlikti naudojantis HPI (angl. *Happy Planet Index*) indeksu. Vienas tokių bandymų galėtų būti R. Dapkaus ir D. Štreimikienės straipsnis „*The Use of EU Structural Funds for Sustainable Development in Lithuania*”⁷⁴, kuriame jie apžvelgė ES struktūrinių fondų panaudojimą pirmajame ir antrajame programavimo laikotarpiuose ir nustatė pagrindinius pasiekimus bei iššūkius, užtikrinant darnų ekonomikos augimą ir sanglaudą Lietuvoje. Siekiant šio tikslo, straipsnyje analizuojami ES struktūrinių fondų panaudojimo tikslai ir finansavimo prioritetai abiem programavimo laikotarpiais, pasiekti rezultatai lyginami su kitomis šalimis. Straipsnyje pripažįstama ES struktūrinių fondų nauda pritraukiant investicijas naujų technologijų finansavimui, įskaitant atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą ir energijos efektyvumo didinimą. Vis dėlto yra teigiama, kad 2007–2013 m. veiksmų programos nepakankamai išnaudojo galimybes investuoti į inovacijų paklausą. Pasiruošimas šiam programavimo laikotarpiui užtruko ilgiau nei tikėtasi, todėl ženkliai vėlavo daugumos priemonių įgyvendinimas (kai kuriais atvejais net 2–4 metus). Šio vertinimo kontekste svarbu paminėti straipsnyje daromą išvadą, kad kai kurie empiriniai rezultatai rodo, jog ES lėšomis finansuojamų projektų indėlis yra nepakankamas, siekiant reikšmingo poveikio darniai šalies plėtrai.

Vertinant ES SF poveikio tvarumą, galima pastebėti, kad ES SF poveikis daugelyje sričių bus išlaikytas arba išlaikytas visose srityse, darant prielaidą, kad ateityje nebus ryškių ekonomikos ciklų svyravimų. Vis dėlto, siekiant užtikrinti ES SF poveikio darniam vystymuisi tvarumą, svarbu ne tik įveikinti investicijų į infrastruktūrą metu sukurtus rezultatus, bet ir užtikrinti kryptingas investicijas aplinkos taršos mažinimo srityje. Atlikti

⁷⁴ *International Journal of Social Science and Humanity*, Vol. 4, Nr. 2, 2014 m. kovas

ankstesni tyrimai⁷⁵ atkreipia dėmesį į tai, jog ilguoju laikotarpiu, norint pasiekti ir išlaikyti stabilumą, reikia sustiprinti pastangas bei iniciatyvas, vedančias šio tikslo link. Šiuo metu vis dar fiksuojama tendencija, neleidžianti įsitvirtinti pasiektiems rezultatams. Su klimato kaita susijusios studijos rodo, kad imantis veiksmų ankstyvoje stadijoje, investicijos atneša daugiau ir labiau apčiuopiamos naudos mažesnėmis sąnaudomis nei imantis atitinkamų veiksmų vėlesnėse stadijose. Ekologiškas darbo vietas nagrinėjanti studija⁷⁶ atskleidžia, jog investicijos į gamtos saugojimą turi teigiamą ryšį su žmonių užimtumu. Šis ryšys ypač stiprėja ilguoju laikotarpiu, gerinant ekonominės veiklos tvarumą. Be didėjančio užimtumo išryškėja ir kita svarbi investicijų generuojama nauda – gerėjanti Europos gyventojų gyvenimo kokybė. Todėl siekiant užtikrinti šių investicijų ilgalaikę naudą būtina įsitikinti, kad žmonėms būtų suteikti reikiami įgūdžiai padėsiantys pritaikyti naujų technologijų teikiamas galimybes.

Taigi ES SF poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje buvo ribotas, kadangi investicijos į žmogiškąjį, socialinį ir gamybinį kapitalą sumažino gamtos kapitalo išteklius. Atsižvelgiant į neigiamą socialinę ekonominę situaciją ir 2008 m. pasaulinę finansų krizę, dauguma viešosios valdžios sprendimų (įskaitant ir ES SF lėšų persikirstymą) buvo orientuoti į trumpalaikį finansų krizės padarinių suvaldymą, o ne ilgalaikius tikslus.

Nežiūrint to, atliktas vertinimas parodė, kad 2007–2013 m. programavimo periodu keltas tikslas nepakenkti darniojo vystymosi prioritetams buvo iš esmės pasiektas ir daugeliu atveju ES SF intervencijų poveikis buvo teigiamas bei tvarus.

⁷⁵ Mainstreaming sustainable development into EU policies: 2009 Review of the European Union Strategy for Sustainable Development, Brussels, 2009

⁷⁶ GHK, Evaluating the Potential for Green Jobs in the next Multi-annual Financial Framework, 2011

3. Išvados ir strateginiai siūlymai

Šiame skyriuje pateikiamos Vertinimo išvados pagal kiekvieną Techninėje specifikacijoje numatytą klausimą. Strateginiai siūlymai yra išskirti, pateikiant juos pilkuose intarpuose.

9.1.1. Kaip ir kodėl besikeičianti Lietuvos socialinė – ekonominė situacija įtakojo pagrindinius darnaus vystymosi horizontalaus prioriteto tikslus ir ekologinio efektyvumo rodiklius? Palyginti šių rodiklių dinamiką Lietuvoje ir ES valstybėse 2007–2013 metų laikotarpiu.

Remiantis Lietuvos statistikos departamentu, pagrindiniai Lietuvos socialinės – ekonominės situacijos rodikliai apima **gyventojų užimtumą / nedarbą, infliacijos lygį ir BVP pokyčius**. Siekiant sustiprinti socialinę (socialinės sanglaudos) dimensiją, kuri yra tiesiogiai susijusi su socialinio kapitalo ištekliais ir darniojo vystymosi sąvoka, į rodiklių sąrašą papildomai buvo įtrauktas **skurdo lygis**. Vertinimo metu buvo nagrinėjama pagrindinių šalies rodiklių dinamika Lietuvoje 2007–2013 m. ir palyginimas su kitomis ES-28 valstybėmis. Taip pat, siekiant atsakyti į klausimą, buvo nagrinėjamas socialinės – ekonominės situacijos pokyčių poveikis darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslams:

- klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas;
- transporto vystymas, mažinant neigiamą poveikį aplinkai;
- darniosios gamybos ir vartojimo skatinimas;
- geresnis gamtinių išteklių valdymas;
- kova su skurdu ir socialine atskirtimi;
- grėsmių visuomenės sveikatai mažinimas;
- demografinių ir emigracijos sukeltų problemų sprendimas.

Tiek Lietuvoje, tiek ES (vidutiniškai) visi nagrinėti socialinę – ekonominę situaciją atspindintys rodikliai keitėsi panašiai: didžiausią įtaką rodikliams darė finansų krizė; „lūžio“ tašku gali būti vadinami 2010 m., kai dauguma rodiklių pradėjo atspindėti teigiamas tendencijas.

ES struktūrinių fondų lėšos buvo viena pagrindinių krizės padarinių suvaldymo priemonių. 2008–2010 m. situacija pareikalavo greitų, ne visuomet tarpusavyje suderintų sprendimų. Finansų krizę atliepiantys sprendimai, lėšų perskirstymai dažnai buvo nukreipti į krizės padarinių „suvaldymą“, o ne į ilgalaikę perspektyvą (darnųjį vystymąsi). Apibendrinant, finansų krizė neigiamai paveikė žmogiškojo, socialinio ir gamybos kapitalo sritis, tuo tarpu gamtos kapitalo atveju buvo stebimas teigiamas poveikis (pvz., dėl lėtėjančios gamybos sumažėjęs išmetamųjų dujų ir atliekų kiekis).

12 lentelė. Socialinės – ekonominės situacijos poveikis atskiriems darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslams

DV tikslas	Socialinės – ekonominės situacijos poveikis	Komentaras
1. Klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas	Neigiamas	2011–2012 m. matomos ŠESD emisijos augimo tendencijos pramonės, energetikos, transporto ir kitų veiklų srityse. Tuo tarpu teršalų kiekio lygiai augo pramonės, energetikos sektoriuose, ir kažkiek mažėjo transporto sektoriuje.
2. Transporto vystymas, mažinant neigiamą poveikį aplinkai	Neutralus	Reikšmingos įtakos nebuvo.

DV tikslas	Socialinės – ekonominės situacijos poveikis	Komentaras
3. Darniosios gamybos ir vartojimo skatinimas	Neigiamas	Socialinė – ekonominė situacija išbalansavo pramonės sektorių, nukreipdama dėmesį nuo tvarios ir pažangiomis technologijomis grįstos gamybos į trumpo laikotarpio iššūkių (pvz., mažėjančios gamybos apimčių) suvaldymą.
4. Geresnis gamtinių išteklių naudojimas	Neutralus	Socialinės – ekonominės situacijos poveikis nebuvo neigiamas dėl palyginti didelių investicijų į nuotekų sistemų tvarkymą. Taip pat sulėtėjus ekonomikai, mažėjant gamybos ir vartojimo apimtims, sumažėjo ir išmetamų atliekų kiekis – visa tai teigiamai prisidėjo prie gamtos išteklių tausojimo.
5. Kova su skurdu ir socialine atskirtimi	Neigiamas	Tiek ES, tiek Lietuvos lygmeniu prastėjanti socialinė – ekonominė situacija darė neigiamą įtaką šalių socialinės sanglaudos rodikliams. Finansų krizės sukeltas pasekmes daugelis šalių siekė suvaldyti griežtomis taupymo priemonėmis; tai sąlygojo išlaidų socialinei politikai mažinimą.
6. Grėsmių visuomenės sveikatai mažinimas	Neutralus	Socialinė – ekonominė situacija darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslui neturėjo reikšmingos įtakos. ES struktūrinių fondų investicijos į sveikatos sektoriaus infrastruktūrą, taip pat įvairias ligų ir priklausomybių prevencijos problemas leido nepabloginti visuomenės sveikatos rodiklių.
7. Demografinių ir emigracijos sukeltų problemų sprendimas	Neigiamas	Socialinė – ekonominė situacija turėjo stiprų neigiamą poveikį demografinės ir emigracijos sukeltoms problemoms.

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

9.1.2. Kurie ir kaip veikslių programų prioritetai (priemonės) prisidėjo prie Strategijoje numatyto darnaus vystymosi horizontalaus prioriteto įgyvendinimo?

9.2.4. Kokios ir kaip priemonės tiesiogiai ir netiesiogiai prisidėjo prie darnaus vystymosi prioriteto įgyvendinimo? Kurios intervencijos labiausiai prisidėjo prie darnaus vystymosi plėtros ir kodėl? Geros praktikos pavyzdžiai.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų paramos indėlis į darnų vystymąsi Lietuvoje buvo vertinamas pasitelkiant keturių kapitalų teoriją (ja remiantis, kapitalo ištekliai skirstomi į keturias rūšis: gamtos, gamybinį, socialinį ir žmogiškąjį). Vertinimo metu atskiros priemonės buvo analizuojamos pagal tai, kokiai kapitalo rūšiai priklausė priemonių intervencijos.

Lietuva 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpiu daugiausia investavo į gamybinį kapitalą (skirtas finansavimas eurais, įskaitant tiek ES, tiek Lietuvos biudžeto lėšas), tuo tarpu investicijos į kitas tris kapitalo rūšis pasiskirstė palyginti tolygiai.

Vertinant vertikaliuoju požiūriu, investicijos į skirtingus kapitalus yra netolygios, tačiau horizontaliuoju požiūriu investicijų paskirstymas yra labiau tolygus, nes, pvz., gamtos kapitalo dimensija fiksuotina ir investicijose į gamybinį kapitalą.

Vertinant pagal atskiras 2007–2013 m. veikslių programas, daugiausia į žmogiškąjį kapitalą buvo investuota ŽIPVP apimtimi, tuo tarpu EAVP ir SSVP atveju didžiausio dėmesio sulaukė gamybinis kapitalas. Šios tendencijos atitinka veikslių programų finansavimo kryptis ir keltus tikslus. Atitinkamai, atsirenkant į Vertinimo objektą patenkančias priemones, buvo siekiama tolygiai padengti visas tris veikslių programas,

tris ES struktūrinius fondus, išskeltus darniojo vystymosi prioriteto tikslus ir keturias kapitalo rūšis.

Siekiant įvertinti, kokie veiksmų programų prioritetai ir priemonės labiausiai prisidėjo prie darniojo vystymosi principo įgyvendinimo, buvo atlikta priemonių projektų finansavimo sąlygų aprašų (PFSA) analizė, taip pat buvo įvertinti pagrindiniai darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto tikslai. Ekspertinio vertinimo metu veiksmų programų priemonės buvo susietos su darniojo vystymosi tikslais ir juos matuojančiais darniojo vystymosi (įskaitant ir ekologinio efektyvumo) bei veiksmų programose nustatytais strateginio konteksto rodikliais. 2007–2013 m. **ES struktūrinės paramos priemonių priskyrimas kapitalo rūšims yra pateikiamas šios ataskaitos 6 priede.** Ten pat pateikiamos ir priemonių sąsajos su atskirais darniojo vystymosi bei strateginio konteksto rodikliais.

Atsižvelgiant į tai, kad buvo vertinamas visų 2007–2013 m. projektų poveikis darniajam vystymuisi jau projektų paraiškų tinkamumo finansuoti vertinimo metu, ir neigiamą įtaką galintys turėti projektai nebuvo finansuojami, galima daryti prielaidą, kad visos 2007–2013 m. investicijos darė neutralų arba teigiamą poveikį darniajam vystymuisi Lietuvoje operaciniu (projektų / priemonių) lygmeniu.

Atlikus PFSA analizę (rezultatai pateikiami ataskaitos 7 priede) buvo išskirtos **tiesiogiai ir netiesiogiai prie darniojo vystymosi prisidėjusios priemonės.** Tiesiogiai prie darniojo vystymosi prisidėjusiomis priemonėmis yra laikomos tos ES struktūrinių fondų priemonės, kuriose darniojo vystymosi HP buvo integruotas vertikalčiai. Tuo tarpu netiesiogiai prie darniojo vystymosi prisidėjusiomis priemonėmis yra laikomos tos ES struktūrinių fondų priemonės, kuriose darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas integruotas horizontalčiai arba horizontalčiai, taikant papildomas proaktyvias priemones konkrečioje srityje.

Vertinimo metu nustatyta, kad tiesiogiai prie darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto prisidėjo visos EAVP 2.4. prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“, 2.5. prioriteto „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ priemonės ir dalis SSVP 3.1. prioriteto „Vietinė plėtra ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ ir 3.3. prioriteto „Aplinka ir darnusis vystymasis“ priemonių. Detali šių prioritetų ir priemonių analizė yra pateikiama toliau.

Atlikus tikslinių 2007–2013 m. ES SF investicijų keturiolikoje probleminių teritorijų atvejo studijas bei regresinę analizę, nustatyta, kad **ES SF priemonės didžiausią įtaką darė gamybinio ir gamtos kapitalo ištekliams.** Tai atitinka ir gamybiniam bei gamtos kapitalui skirtų investicinių lėšų apimtį 2007–2013 m. laikotarpiu.

9.1.3. Ar pasirinktos tinkamos priemonės ir būdai darnaus vystymosi horizontaliam prioritetui įgyvendinti? Kodėl?

9.2.5. Kokios priemonės būtų labiau tinkamos/veiksmingos, siekiant įgyvendinti darnaus vystymosi prioritetą? Kodėl?

Siekiant sėkmingai įgyvendinti darniojo vystymosi tikslus struktūrinių fondų kontekste, viso programavimo ir projektų įgyvendinimo metu buvo taikomi trejopo pobūdžio integracijos įrankiai – **strateginiai, procedūriniai ir organizaciniai instrumentai.**

Strateginiai instrumentai užtikrina tikslų priklausymą ir darnumą Sanglaudos politikos programoms, nustato adekvatų finansavimą. Šie įrankiai padeda suformuluoti viziją, tikslus, strategijas, kurių įgyvendinimas paliekamas valstybėms narėms.

Procedūriniai instrumentai apima vertinimą, stebėjimo procedūras ir ataskaitų teikimą. Šių įrankių tikslas: tobulinti politikos formavimo procedūras, operacijas. Tačiau dažnai šie instrumentai susilaukia politinio pasipriešinimo ir didina administracinę naštą.

Organizaciniai instrumentai apima institucijų struktūrų pokyčius, bendradarbiavimo skatinimą, konsultacijas. Šių įrankių potencialas – sustiprinti institucijų pozicijas, pritraukti naujų suinteresuotų šalių.

Visos trys instrumentų grupės tarpusavyje susijusios ir papildo viena kitą.

Lietuvoje strateginiai instrumentai apima Nacionalinę darniojo vystymosi strategiją ir kitas su ja susijusias sektorines programas. Vis dėlto Nacionalinės darniojo

vystymosi strategijos vieta ir aktualumas kitų Lietuvos strateginio planavimo dokumentų

Strateginis siūlymas

Atsižvelgiant į darniojo vystymosi principo turinį ir tai, kad Nacionalinė darniojo vystymosi strategija yra orientuota į ilgalaikį šalies socialinės, ekonominės bei aplinkos būklės vystymąsi, svarbu nustatyti sąsajas tarp jos ir, pavyzdžiui, Nacionalinės pažangos programos, ilgalaikės strategijos „Lietuva 2030“.

sistemoje išlieka vienu pagrindinių trūkumų.

Darniojo vystymosi principas savyje integruoja tolygų konkrečios teritorijos vystymąsi, kuris yra grįstas neigiamo poveikio gamtos ištekliams (aplinkai) nedarancia socialine – ekonomine plėtra. Remiantis šiuo apibrėžimu, visi nacionaliniai / regioniniai / vietos savivaldos dokumentai yra priemonės ar įrankiai darniojo vystymosi principui įgyvendinti. Už Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos vykdymą šiuo metu yra atsakinga LR aplinkos ministerija. Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos stebėseną vykdo Nacionalinė darniojo vystymosi komisija. Vertinimo metu nustatyta, kad tokios horizontalios srities priskyrimas sektoriinei ministerijai Lietuvoje egzistuojančių tarpinstitucinio bendradarbiavimo iššūkių kontekste lemia nepakankamą dėmesį darniojo vystymosi klausimams, ribotą suderinamumą su kitomis sektoriinėmis strategijomis. Taip pat reti, epizodiškai Nacionalinės darniojo vystymosi komisijos posėdžiai neužtikrina pakankamo dėmesio strategijos įgyvendinimui, jos sąsajų su sektoriinėmis plėtros strategijomis kūrimui.

Procedūriniai instrumentai, kaip ir strateginių atveju, taip pat daugiausiai orientuoti į aplinkosauginius klausimus. Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas (toliau – SPAV) yra galimų pasekmių aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas, per kurį rengiami SPAV dokumentai, konsultuojama, atsižvelgiama į vertinimo ir konsultacijų rezultatus prieš priimančią ir (arba) tvirtinant planą ar programą, teikiama informacija,

Strateginis siūlymas

Papildomas strateginis instrumentas, susijęs su dabar pasitaikančiu sektoriškumu, yra vieno nacionalinio koordinatoriaus paskyrimas darniojo vystymosi principo užtikrinimui. Kaip rodo užsienio šalių pavyzdžiai, sprendimų priėmimas Vyriausybės lygmeniu užtikrintų didesnę politinę dėmesį ir tuo pačiu kryptingesnius strateginio valdymo sprendimus.

susijusi su sprendimu dėl plano ar programos priėmimo ir (arba) tvirtinimo.

Bendrai SPAV yra privalomas ir palyginti griežtai EK apibrėžtas instrumentas, todėl visos šalys narės, įskaitant Lietuvą, jį taiko viena ar kita apimtimi. Didesnį klausimą kelia ne paties instrumento taikymo, o jo išvadų panaudojimo periodinės peržiūros veiksmai. Dažnai pasitaikanti praktika (taip pat ir Lietuvoje) – SPAV didžiausias dėmesys yra teikiamas programavimo metu, tačiau suformavus veiksmų programą ir ją patvirtinus EK, SPAV nėra periodiškai peržiūrimas, atsižvelgiant į pačios veiksmų programos ir jos finansuojamų priemonių pakeitimus.

Kito instrumento – poveikio aplinkai vertinimo (toliau – PAV) – tikslas yra užtikrinti, kad atsakinga institucija, priimanči sprendimą dėl veiklos leistinumą pasirinktoje vietoje, disponuotų informacija apie galimą reikšmingą tos veiklos poveikį aplinkai, šio poveikio sumažinimo galimybes, būtų susipažinusi su visuomenės nuomone. Lietuvoje poveikio aplinkai vertinimai buvo atliekami tik dalyje keturių EAVP ir SSVP prioritetų priemonių. PAV atlikimas taikomas infrastruktūrinuose, aplinkosauginiuose projektuose, tačiau čia didelį iššūkį kelia įgyvendinančių institucijų gebėjimai įvertinti tokių vertinimų atlikimo kokybę. Taigi, siekiant užtikrinti didžiausią PAV teikiamą naudą, siūloma PAV atlikti jau projekto planavimo stadijoje, prieš įtraukiant projektą į valstybės ar regionų projektų planavimo sąrašą.

Poveikio teritorijai vertinimas (toliau – PTV) yra skirtas įvairių ES politikos instrumentų poveikio vertinimui tam tikroje teritorijoje. PTV gali pasirodyti neįprastas dėl savo kompleksiško, stambaus masto analizių ir įvairių poveikių įvertinimų. Šio įrankio esmė – nurodyti numatytą ir nenumatytą įtaką, kurią sukėlė įvairūs instrumentai. Svarbu pabrėžti, kad Lietuvoje į atskiras teritorijas yra investuojama iš skirtingų ES struktūrinių fondų, taip pat iš kitos tarptautinės finansinės paramos (pvz., EEE ir Norvegijos, Šveicarijos finansinės paramos fondų). 2007–2013 m. laikotarpiu nebuvo atliktas nė vienas vertinimas, kurio metu buvo kompleksškai įvertintos įgyvendinamos finansinės investicijos, jų tarpusavio suderinamumas, takoskyros ar galimi persidengimai. PTV vertinimai, atliekami, pvz., Vyriausybės kanceliarijos arba atskirų vietos savivaldybių, užtikrintų kryptingesnį lėšų panaudojimą.

Vertinimo metu nustatyta, kad didžiausias dėmesys darniojo vystymosi horizontaliajam principui yra skiriamas aplinkosaugos sektoriuje. Darniojo vystymosi horizontalusis principas taip pat aktualus integruotai urbanistinei plėtrai, ūkinės veiklos diversifikacijai, aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo klausimams, tačiau vertinant investicijas į viešąjį sektorių ar ES struktūrinių fondų poveikį gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje, horizontaliesiems prioritetams (t. y., darniajam vystymuisi) nėra skiriama pakankamai dėmesio.

Vertinimo metu atlikus 2007–2013 m. programavimo laikotarpio PFSA analizę, nustatyta, kad dažniausiai (apie 80 proc. atvejų) darniojo vystymosi horizontalusis prioritetas yra įgyvendinamas integruotuoju (arba horizontaliuoju) būdu. Tik apie 20 proc. visų nagrinėtų priemonių horizontalusis prioritetas buvo įgyvendintas diferencijuotu (arba vertikaliuoju) būdu. **Lietuvoje vyraujantys integruoto įgyvendinimo būdai apima projekto vykdytojo pateikiamą aprašymą apie neutralų poveikį darniojo vystymosi principui, arba darniojo vystymosi principo nepažeidimą.** Taigi integruoti įgyvendinimo būdai apima pasyvias priemones.

Diferencijuotas įgyvendinimo būdas Lietuvoje 2007–2013 m. apėmė tokias priemones kaip SPAV, PAV, specialiuosius atrankos kriterijus, specialias darniajam vystymuisi skirtas ES SF finansavimo priemones. Vis dėlto, nors vertikaliai integruoto darniojo vystymosi principo (per specialiąsias ES SF finansavimo priemones) poveikis darniajam vystymuisi yra ryškiausiai pastebimas ir didžiausias, tačiau kai kurių Vertinime dalyvavusių respondentų teigimu, toks požiūris labai susiaurina patį horizontaliojo

Strateginis siūlymas

Atlikus užsienio šalių analizę pastebėta, kad atskiras investicijų kryptis papildant vienu vertikaliuoju darniojo vystymosi prioritetu, skirtu užtikrinti suderinamumą tarp kitų specifinių investicinių prioritetų, gali sėkmingai pasitarnauti įgyvendinant darniojo vystymosi principą nacionaliniu ar regiono mastu.

prioriteto suvokimą ir pamina principo horizontalumą.

Trečioji instrumentų rūšis – organizaciniai įrankiai – apima institucinius gebėjimus, bendradarbiavimą, stebėsenos komiteto veiklą įvairių institucinių tinklų kūrimą. ES fondų programos netiesiogiai darė teigiamą įtaką valstybių narių vadybos ir valdymo sistemoms. Atliekant Vertinimą (interviu programos ir apklausos metodo taikymo metu) nustatyta, kad Lietuvos ES struktūrinių fondų administravimo sistemoje yra sukaupta daug teorinių žinių apie darnųjį vystymąsi. Vis dėlto daugiausia iššūkių kyla bandant praktiškai pritaikyti teorinį apibrėžimą. Stebėsenos komiteto ir darbo grupės veikla yra vertinama palyginti skeptiškai, daugiau dėmesio skiriant konkreitiems darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto integravimo pavyzdžiams, užsienio šalių praktikai. Svarbu pabrėžti, kad daugiausia žinių sukaupta ministerijų lygmeniu, kurias dauguma kitų ES SF administravimo sistemos dalyvių mato kaip pagrindinius, už horizontaliuosius prioritetus ir jų įgyvendinimą atsakingus subjektus. Vertinimas atskleidė, kad ES SF administravimo sistemos įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojų švietimas išlieka viena didžiausių spragų: šiuo instituciniu lygmeniu darniojo vystymosi horizontaliajam prioritetui yra skiriama mažiau dėmesio nei kitiems, labiau techniniams klausimams, tuo tarpu darbuotojų žinios, teikiant į praktiką orientuotas konsultacijas darniojo vystymosi tema, išlieka ribotos.

Vertinimo metu nustatyta, kad Lietuvoje yra taikomos tiek strateginio, tiek procedūrinio, tiek operacinio lygmens priemonės. Vis dėlto, norint sėkmingai integruoti ir įgyvendinti darniojo vystymosi principą, svarbu toliau stiprinti strateginį valdymą (užtikrinant Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos ryšius su pagrindiniais nacionaliniais ir sektoriais strateginiais dokumentais, užtikrinant nuoseklią strategijos rodiklių stebėseną). Galima teigti, kad didesnė problema yra ne instrumentų stoka, bet jų tarpusavio suderinimas ir taikymo kokybė. Siūlome svarstyti galimybes naudoti platesnį spektrą procedūrinių instrumentų (pvz., išplečiant PAV, poveikio teritorijai vertinimo ir kaštų – naudos analizės taikymą). Papildomai svarbu nuo sukurtų stiprių metodinių ir teorinių pagrindų darniojo vystymosi srityje pereiti prie

Strateginis siūlymas

Atskiros institucijos įgalinimas imtis proaktyvesnio vaidmens kaupiant geras praktikas darniojo vystymosi srityje, vykdant jų sklaidą, konsultuojant tarpines ir įgyvendinančiąsias institucijas bei peržiūrint proaktyviai rengiamus dokumentus (pvz., PFSA) darniojo vystymosi principo įgyvendinimo požiūriu sudarytų teigiamas prielaidas efektyviau praktiškai integruoti ir įgyvendinti darniojo vystymosi prioritetą.

praktinių įgūdžių formavimo.

Taip pat pažymėtina svarbi **taikomų instrumentų integracija tarpusavyje**, aiškiai apibrėžiant ir užtikrinant siektinų darniojo vystymosi tikslų įgyvendinimą ir aktyviau taikant vadybinius instrumentus (matuojami rodikliai, atsakomybė ir atskaitomybė, horizontaliojo aspekto tobulinimas (tarpinstitucinis bendradarbiavimas, skirtingų poveikio sričių integravimas į priemones)).

9.1.4. Ar pakankamai Lietuvoje išnaudojamos ES struktūrinė paramos teikiamos galimybės, sprendžiant darnaus vystymosi problemas? Kodėl? Kokia yra kitų ES valstybių narių praktika? Išanalizuoti kitų ES valstybių (ne mažiau 3) gerąją praktiką, kaip užtikrinamas šio prioriteto horizontalus įgyvendinimas.

Atlikus užsienio šalių atvejo studijas, galima teigti, kad Lietuva nepakankamai išnaudoja ES struktūrinės paramos teikiamas galimybes, sprendžiant darniojo vystymosi problemas. **Be esminių strateginio planavimo spragų ir politinio dėmesio trūkumo darniojo vystymosi klausimui, svarbi tobulintina sritis yra horizontaliojo prioriteto įgyvendinimas projektų įgyvendinimo etapo metu.**

Pagrindiniai aspektai, kuriuos Lietuva galėtų perimti iš užsienio šalių, yra:

1. priemonių ir projektų sąsaja su konkrečiais darniojo vystymosi tikslais ir rodikliais bei jų įgyvendinimo priežiūra finansavimo ir administravimo sutarties įgyvendinimo metu;
2. horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo klausimų pildymas ir atskaitomybė už įgyvendinimą projekto įgyvendinimo metu;
3. regioninės dimensijos stiprinimas, kviečiant diskusijai vietos savivaldos atstovus. Tai galėtų būti įgyvendinta, kuriant bendradarbiavimo platformą, keliant savivaldybėms darniojo vystymosi tikslus, aktyviai įgyvendinant „Vietos darbotvarkės 21“ iniciatyvą.

9.2.1. Kaip pasiekti planuoti darnaus vystymosi horizontalaus prioriteto tikslai ir uždaviniai? Koks 2007–2013 m. veiksmų programų poveikis darnaus vystymosi prioriteto tikslų įgyvendinimui:

- klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas;
- vystyti transportą, mažinant neigiamą poveikį aplinkai;
- skatinti darnią gamybą ir vartojimą;
- geriau valdyti gamtinius išteklius;
- kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi;
- mažinti grėsmes visuomenės sveikatai;
- spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas.

Ar prie darnaus vystymosi plėtros prisidėjusios priemonės nesukėlė nepageidaujamo poveikio?

Darniojo vystymosi tikslų pasiekimas buvo vertinamas ne tik per darniojo vystymosi ir ekologinio efektyvumo rodiklių pasiekimą, bet ir per ES struktūrinių fondų investicijų poveikį darniajam vystymuisi probleminėse Lietuvos teritorijose (detaliau – ataskaitos 5 priedas). Pateikiant analizę buvo lyginami rodikliai nacionaliniu ir vietos mastu. Tai leido patikrinti intervencijų veikimą operaciniu lygmeniu ir specifiniame kontekste, atsižvelgti į regioninę dimensiją.

Darnusis vystymasis visuomet buvo vienas iš regioninių problemų sprendimo būdų. **Pagalba regiono ekonomikos vystymuisi, atsinaujinančių energijos šaltinių diegimas ir darnusis miestų, regionų planavimas yra tarp priemonių, naudojamų siekiant suvaldyti gyventojų migraciją iš kaimo vietovių bei užkirsti kelią regioninės ekonomikos nuosmukiui.**

Vykdomi sanglaudos projektai prisidėjo gerinant žmonių gyvenimo sąlygas ir jų ekonomines galimybes. Tai buvo pasiekta formuojant darbo sąlygoms reikalingus įgūdžius, mažinant nedarbo lygį, atliekant administracinių patalpų renovacijas bei gerinant susisiekimą su kaimiškoms vietovėms. Šie projektai padėjo užmegzti ryšius tarp mokslinių tyrimų įstaigų, universitetų ir verslo bendruomenės, kuriant pridėtinę vertę ne tik regionų, bet ir Lietuvos mastu.

Sprendimų priėmėjams vis labiau atsižvelgiant į integralų regioninės plėtros ir darniojo vystymosi pobūdį, ženkliai sustiprėjo struktūrinių fondų investicijų poveikis darniajam vystymuisi ES mastu. Taigi pripažįstamas poreikis derinti investicijų programas ne tik dėl ekonominių ir užimtumo tikslų, bet taip pat ir dėl socialinių bei aplinkosaugos siekių. Trijų ramsčių (ekonominio vystymosi, aplinkosaugos ir socialinio vystymosi) idėja ir augantis jos supratimas tarp sprendimų priėmėjų regionuose, taip pat didesnės integracijos skatinimas kuriant programas sudaro palankias sąlygas struktūrinių fondų poveikiui pasireikšti.

Vertinimo metu nustatyta, kad regioninei plėtrai skiriamos lėšos prisideda prie stipresnio ir efektyvesnio regionų augimo. Taip pat identifikuota, jog šis ryšys labiausiai jaučiamas santykinai stipriuose regionuose, kuriuose vyrauja palanki socialinė ir ekonominė aplinka. Paradoksaliai, tačiau ES sanglaudos politika geriau veikia ir atneša didesnę naudą palyginti stipresniuose regionuose (silpnėsiuose regionuose fiksuojama tik santykinai teigiama nauda). Toks naudos efektyvumo skirtumas ilguoju laikotarpiu gali potencialiai didinti didžiųjų regionų atotrūkį nuo mažesniųjų. NVO organizacijos taip pat dažnai pasisako apie neigiamą Sanglaudos politikos poveikį aplinkai. Pagrindinius argumentus sudarė šiltnamio efektą sukeliančių dujų padidėjimas, kurį sukelia transporto kiekio padidėjimas, ir su transportu ar panašiais projektais susijusi žala, sukeliamą biologinei įvairovei.

Nagrinėjant probleminių teritorijų atvejus pastebėta, jog vykdam atranką finansavimo sulaukė tie projektai, kurie turėjo didesnę ekonominę naudą, aplinkosaugos problemas palikdami antroje vietoje. **Vienas iš pastebėjimų, atsiskleidžiančių tyrime, nagrinėjančiame regioninę plėtrą, rodo, jog vyrauja neigiamas ryšys tarp ekonominio augimo tempo ir gamtinių išteklių (padidėjus augimui, pastebimas gamtinių išteklių mažėjimas). Potencialios sinergijos linkusios susidaryti tarp ekonominio augimo ir aplinkos tvarumo, pvz., efektyvus išteklių naudojimas ir aplinkos apsaugos technologijų vystymasis.**

Atliekant probleminių teritorijų atvejo studijas buvo vertinami keli aspektai: a) skirtas 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų finansavimas, b) pagrindiniai socialinės – ekonominės ir fizinės aplinkos padėties atspindintys statistiniai rodikliai. Papildomai buvo atliktas lyginimas tarp pačių probleminių teritorijų, tarpusavyje jas vertinant pagal investuotas ES struktūrinių fondų lėšas ir pasiektus rezultatus.

Keturiolikos probleminių teritorijų atvejo studijos (ataskaitos 5 priedas) atskleidė, kad **daugiausiai investicijų sulaukė gamybinio ir gamtos kapitalo išteklių. Tuo tarpu į žmogiškąjį ir socialinį kapitalą probleminėse teritorijose buvo investuojama ribotai. Tai atliepia ir bendras nacionalines tendencijas.**

Nagrinėjant pagal atskirus EAVP ir SSVP prioritetus, visose savivaldybėse mažiausiai investicijų buvo skirta pagal EAVP 1 „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ ir 3 „Informacinė visuomenė visiems“ prioritetus; EAVP 2 „Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“ ir 5 „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ prioritetai patenka į vidutinės apimties lėšų grupę, tuo tarpu daugiausia investicijų buvo įgyvendinta pagal EAVP 4 prioritetą „Esminė ekonominė infrastruktūra“. Dauguma šių prioritetų priemonių yra nukreiptos į gamybinio kapitalo išteklių plėtrą. SSVP atveju investicijos pagal tris veiksmų programos prioritetus pasiskirstė tolygiai tarp investicijų pagal 1 „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ ir 3 „Aplinka ir darnusis vystymasis“ prioritetus. Mažiausiai investicijų sulaukė 2 prioritetas „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“. SSVP apimtyje daugiausia investicijų buvo sutelkta gamtos kapitalo srityje.

Vertinant pasiektus rezultatus (aplinkos taršos, demografinius ir ekonominės veiklos rodiklius), matomos kelios tendencijos. Nepaisant to, kad buvo aktyviai investuojama į gamtos ir gamybinį kapitalą, investicijos sukėlė atvirkštinį poveikį: tose savivaldybėse, kur stebimas aplinkos taršos rodiklių gerėjimo tendencijos, ekonominės veiklos rodikliai prastėja (ir atvirkščiai). Demografinės situacijos rodikliai pasižymėjo vienodomis tendencijomis visose nagrinėtose savivaldybėse – finansų krizės padaryta žala ir rodiklių blogėjimas buvo suvaldytas ir nuo 2010 m. rodikliai gerėjo. Vis dėlto svarbu pabrėžti tokių išorės veiksnių, kaip migracijos saldo, įtaką: bedarbių santykio su bendru gyventojų skaičiumi rodiklis gerėjo ir dėl mažėjančių nuolatinių gyventojų bei darbingo amžiaus gyventojų skaičių. Apibendrinant, iš visų probleminių teritorijų galima išskirti vieną gerosios praktikos atvejį – Druskininkų savivaldybę, kur visos trys darniojo vystymosi sritys buvo plėtojamos santykinai tolygiai.

Apibendrinant, Vertinimas papildoma anksčiau atliktų ES Sanglaudos politikos vertinimų / studijų įžvalgas, kad **dažnai investicijos į ekonominės veiklos vystymą neigiamai veikia gamtos kapitalo išteklius (ir atvirkščiai)**. Taip pat nustatyta, kad visose (išskyrus Druskininkus) probleminėse teritorijose plėtra 2007–2013 m. nebuvo darni. **Darnųjų savivaldybių vystymąsi tiek pagal aplinkos, tiek ekonomikos, tiek socialinius parametrus užtikrina ne tolygus lėšų paskirstymas skirtingoms kapitalo rūšims, bet kryptingas jų panaudojimas.**

9.2.2. Koks 2007–2013 m. veiksmų programose numatytų strateginio konteksto rodiklių, susijusių su darniojo vystymosi prioritetu, pasiekimas? Kiek ir kaip šiuos pokyčius įtakojo 2007–2013 m. veiksmų programų įgyvendinimas?

9.2.3. Koks ekologinio efektyvumo rodiklių pasiekimas? Kaip ir kokia apimti 2007–2013 m. veiksmų programos prisidėjo prie ekologinio efektyvumo rodiklių pasiekimo?

Darniojo vystymosi (taip pat ir ekologinio efektyvumo) bei strateginio konteksto rodikliai yra analizuojami pagal tris veiksmų programas: ŽIPVP, EAVP ir SSVP.

ŽIPVP atveju buvo vertinti visi keturi prioritetai: „1 prioritetas „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“, 2 prioritetas „Mokymasis visą gyvenimą“, „3 prioritetas „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“, „4 prioritetas „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“.

Atliktas Vertinimas patvirtina anksčiau atliktų ES struktūrinės paramos poveikio vertinimų išvadas, kuriose teigiama, kad ES struktūrinių fondų parama darė teigiamą įtaką ilgalaikio nedarbo ir bendrojo nedarbo lygio mažėjimui Lietuvoje. Taip pat ES struktūrinių fondų investicijos sudarė sąlygas ilgalaikių bedarbių kategorijai priklausančius asmenis imtis aktyvių grįžimo į darbo rinką priemonių. Bendram užimtumo lygiui ES struktūrinių fondų parama darė teigiamą poveikį. Neigiamo ES struktūrinės paramos poveikio nenustatyta. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, ŽIPVP prioriteto „1 prioritetas „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ parama atitiktų investicijas į žmogiškojo ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei

atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė stiprų poveikį užimtumui, tačiau jis buvo apribotas išorės veiksnių įtakos.

ES struktūrinių fondų investicijos didino bendrą švietimo lygį Lietuvoje, nepaisant mažėjančio aukštųjų mokyklų absolventų skaičiaus. Pastarąją tendenciją nulėmė gimstamumo rodiklių kaita ir Lietuvos aukštojo mokslo sistemos patrauklumo problema. ES SF investicijos nepadarė reikšmingos teigiamos įtakos mokymosi visą gyvenimą lygiui Lietuvoje. Neigiamo ES struktūrinės paramos poveikio nenustatyta. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, ŽIPVP prioriteto „2 prioritetas „Mokymasis visą gyvenimą“ parama atitiktų investicijas į žmogiškojo ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną poveikį socialinei sanglaudai.

Regresinės analizės metu nenustatytas statistiškai reikšmingas poveikis ŽIPVP 3 ir 4 prioritetų su darniojo vystymosi horizontaliuoju prioritetu susijusių rodiklių tendencijoms. Vis dėlto, papildžius regresinės analizės rezultatus kokybinių duomenų analize, galima teigti, kad ES SF padarė teigiamą įtaką tyrėjų gebėjimų stiprinimui ir MTTP plėtrai Lietuvoje. Taip pat ES SF padarė teigiamą įtaką gyventojų pasitikėjimui viešosios valdžios institucijoms, ypač per investicijas į klientų aptarnavimo gerinimą ir e-paslaugų plėtrą. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šių ŽIPVP prioritetų „3 prioritetas „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ ir „4 prioritetas „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ parama atitiktų investicijas į žmogiškojo ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną teigiamą poveikį.

EAVP atveju buvo vertinti šie keturi prioritetai: „1 prioritetas „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“, „2 prioritetas „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“, „4 prioritetas „Esminė ekonominė infrastruktūra“, „5 prioritetas „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų parama didžiausią teigiamą poveikį darė darniojo vystymosi rodikliams, susijusiems su BVP prieaugiu. ES struktūrinių fondų parama darė reikšmingą įtaką BVP augimui, ypač nekilnojamojo turto ir aptarnavimo sektoriams. Didelė teigiama įtaka BVP augimui nacionaliniu lygmeniu darė neigiamą įtaką regionų BVP santykiniams dydžiams. Tai gali būti aiškinama ribotais regionų BVP augimo tempais. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, EAVP prioriteto „1 prioritetas „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė stiprų teigiamą poveikį.

ES SF poveikį 2007–2013 m. laikotarpiu ribojo finansų krizės veiksnys. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, EAVP prioriteto „2 prioritetas „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ parama atitiktų investicijas į gamybinio ir socialinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė silpną teigiamą poveikį.

2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšos darė didžiausią teigiamą poveikį strateginiam konteksto rodikliui „Ro-Ro krovinių srautas Klaipėdos uoste (mln. t)“. Nors statistiškai reikšmingo neigiamo poveikio nė vienam iš strateginio konteksto ar darniojo vystymosi rodiklių nepastebėta, tačiau vietos savivaldos atvejo studijos atskleidžia galimą neigiamą įtaką aplinkos taršos rodikliams. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, EAVP prioriteto „4 prioritetas „Esminė ekonominė infrastruktūra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė dvejopą poveikį: teigiamą poveikį ekonominei veiklai ir transporto tinklams, tačiau galimą neigiamą poveikį aplinkos taršos rodikliams.

EAVP prioriteto „5 prioritetas „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ kontekste nustatyta, kad ES SF padarė reikšmingą poveikį automobilių kelių ir oro uostų tinklų ir infrastruktūros pokyčiams. Vietos savivaldos atvejo studijos atskleidžia galimą neigiamą

įtaką aplinkos taršos rodikliams. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, šio EAVP prioriteto „5 prioritetas „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė dvejopą poveikį: teigiamą poveikį ekonominei veiklai ir transporto tinklams, tačiau galimą neigiamą poveikį aplinkos taršos rodikliams.

SSVP atveju buvo nagrinėjami šie prioritetai: „1 prioritetas „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „2 prioritetas „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“, „3 prioritetas „Aplinka ir darnūs vystymasis“.

ES struktūrinių fondų investicijos darė teigiamą poveikį regionų plėtrai ir turizmo skatinimui. ES SF poveikis gamtos kapitalo ištekliams nebuvo teigiamas: skatinama ekonominė veikla atskirais atvejais lėmė aplinkos taršos rodiklių augimo tendencijas. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, SSVP prioriteto „1 prioritetas. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ parama atitiktų investicijas į gamybinio ir gamtos kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė teigiamą poveikį ekonominei veiklai.

Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF lėšos darė teigiamą poveikį visose trijose – sveikatos, švietimo ir socialinės aprėpties – investicijų į infrastruktūrą srityse. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto požiūriu, SSVP prioriteto „2 prioritetas „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ parama atitiktų investicijas į gamybinio ir žmogiškojo kapitalo plėtojimą. Interpretuojant Vertinimo metu surinktus duomenis bei atliktos jų analizės rezultatus, galima teigti, kad ES SF padarė stiprų teigiamą poveikį abiejų kapitalo rūšių ištekliams.

Apibendrinant, ES SF poveikis buvo nepakankamas, norint pasiekti ilgalaikių teigiamų tendencijų darniojo vystymosi srityje. Vertinimo metu nustatyta, kad ES SF investicijos į ekonominę veiklą ir finansų krizės padarinių suvaldymą galėjo daryti neigiamą įtaką aplinkos taršos rodikliams.

9.2.6. Ar pasiekti rezultatai ir poveikis darnaus vystymosi srityje bus ilgesnį laiką tvarūs, ilgiau išsilaikys? Kodėl?

2007–2013 m. ES SF investicijos padarė poveikį visoms darniojo vystymosi sritims ir vienaip ar kitaip paveikė visas keturias kapitalo rūšis. Apibendrinant ŽIPVP, EAVP ir SSVP poveikio analizę darniojo vystymosi tikslams, galima išskirti tokias tendencijas:

- ES SF investicijos darė teigiamą poveikį žmogiškojo ir socialinio kapitalo ištekliams, įgyvendinant ne tik „minkštąsias“ bet ir didelės apimties infrastruktūrinės investicijas. Vis dėlto ES SF poveikio apimčiai didelę įtaką darė finansų krizės sukelti socialiniai ir ekonominiai padariniai;
- ES SF investicijos darė stiprų teigiamą poveikį gamybinio kapitalo ištekliams, ypač transporto ir energetikos srityse. Svarbu pastebėti, kad šis poveikis buvo tiesioginis ir stebimas tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu;
- ES SF investicijų apimtis gamtos kapitalo išteklių srityje buvo nepakankama, kad atsvertų ekonominės plėtros sukeltus padarinius, o aplinkos taršos rodikliai atspindėtų teigiamas tendencijas.

13 lentelė. 2007–2013 m. ES SF poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje

Veiksmų programa	Prioritetas	Kapitalo rūšis	DV tikslas	Poveikio rūšis	Poveikio stiprumas
ŽIPVP	1	Žmogiškasis kapitalas	Spręsti demografinės ir emigracijos sukeltas problemas	Teigiamas	Stiprus

Veiksmų programa	Prioritetas	Kapitalo rūšis	DV tikslas	Poveikio rūšis	Poveikio stiprumas
		Socialinis kapitalas	Kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi	Teigiamas	Stiprus
	2	Žmogiškasis kapitalas	Spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas	Teigiamas	Vidutinis
		Socialinis kapitalas	Kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi	Teigiamas	Vidutinis
	3	Žmogiškasis ir socialinis kapitalas	Skatinti darnią gamybą ir vartojimą	Teigiamas	Vidutinis
	4	Socialinis kapitalas	Geriau valdyti gamtinius išteklius	Neutralus	-
EAVP	1	Gamybinis kapitalas	Skatinti darnią gamybą ir vartojimą	Teigiamas	Stiprus
	2	Gamybinis kapitalas	Skatinti darnią gamybą ir vartojimą	Neutralus	-
	4	Gamybinis kapitalas	Vystyti transportą, mažinant neigiamą poveikį aplinkai	Teigiamas	Stiprus
	5	Gamybinis kapitalas	Vystyti transportą, mažinant neigiamą poveikį aplinkai	Teigiamas	Stiprus
SSVP	1	Gamybinis kapitalas	Spręsti demografines ir emigracijos sukeltas problemas	Teigiamas	Vidutinis
		Gamtos kapitalas	Geriau valdyti gamtinius išteklius	Teigiamas	Stiprus
		Gamtos kapitalas	Klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas	Neutralus	-
	2	Gamybinis kapitalas	Skatinti darnią gamybą ir vartojimą	Teigiamas	Stiprus
		Žmogiškasis kapitalas	Mažinti grėsmes visuomenės sveikatai	Teigiamas	Stiprus
	3	Gamtos kapitalas	Klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas	Neutralus	-

Šaltinis: sudaryta Vertintojų

Vertinant ES SF poveikio tvarumą, galima pastebėti, kad ES SF poveikis daugelyje sričių bus išlaikytas arba išlaikytas visose srityse, darant prielaidą, kad ateityje nebus ryškių

ekonomikos ciklų svyravimų. Vis dėlto, siekiant užtikrinti ES SF poveikio darniajam vystymuisi tvarumą, svarbu ne tik įveikinti investicijų į infrastruktūrą metu sukurtus rezultatus, bei ir užtikrinti kryptingas investicijas aplinkos taršos mažinimo srityje. Atlikti ankstesni tyrimai atkreipia dėmesį į tai, jog ilguoju laikotarpiu, norint pasiekti ir išlaikyti stabilumą, reikia sustiprinti pastangas bei iniciatyvas, vedančias šio tikslo link. Šiuo metu vis dar fiksuojama tendencija, neleidžianti įsitvirtinti pasiektiems rezultatams. Su klimato kaita susijusios studijos rodo, kad imantis veiksmų ankstyvoje stadijoje, investicijos atneša daugiau ir labiau apčiuopiamos naudos mažesnėmis sąnaudomis nei imantis atitinkamų veiksmų vėlesnėse stadijose. Ekologiškas darbo vietas nagrinėjanti studija atskleidžia, jog investicijos į gamtos saugojimą turi teigiamą ryšį su žmonių užimtumu. Šis ryšys ypač stiprėja ilguoju laikotarpiu, gerinant ekonominės veiklos tvarumą. Be didėjančio užimtumo, išryškėja ir kita svarbi investicijų generuojama nauda: gerėjanti Europos gyventojų gyvenimo kokybė. Todėl siekiant užtikrinti šių investicijų ilgalaikę naudą būtina užtikrinti, kad žmonėms būtų suteikti reikiami įgūdžiai, padėsiantys pritaikyti naujų technologijų teikiamas galimybes.

Taigi ES SF poveikis darniajam vystymuisi Lietuvoje buvo ribotas, kadangi investicijos į žmogiškąjį, socialinį ir gamybinį kapitalą sumažino gamtos kapitalo išteklius. Atsižvelgiant į neigiamą socialinę – ekonominę situaciją ir 2008 m. pasaulinę finansų krizę, dauguma viešosios valdžios sprendimų (įskaitant ir ES SF lėšų perskirstymą) buvo orientuoti į trumpalaikį finansų krizės padarinių suvaldymą, o ne ilgalaikius tikslus. Atliktas vertinimas parodė, kad 2007–2013 m. programavimo periodu keltas tikslas nepakenkti darniojo vystymosi prioritetams buvo iš esmės pasiektas ir daugeliu atveju ES SF intervencijų poveikis buvo teigiamas bei tvarus.

4. Vertinimo rekomendacijos

14 lentelė. Vertinimo rekomendacijų lentelė

Ataskaitos skyrius ir psl., kuriame pateiktas problemos aprašymas	Problema	Rekomendacija	Atsakingos institucijos	Įgyvendinimo laikotarpis
2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas, psl. 59–60	Lietuvoje strateginiai instrumentai apima Nacionalinę darniojo vystymosi strategiją ir kitas su ja susijusias sektorines programas. Vis dėlto aiški strateginio planavimo dokumentų hierarchija, arba Nacionalinės darniojo vystymosi strategijos vieta kitų Lietuvos strateginio planavimo dokumentų sistemoje išlieka vienu pagrindinių trūkumų. Atsižvelgiant į darniojo vystymosi principo turinį ir tai, kad Nacionalinė darniojo vystymosi strategija yra orientuota į ilgalaikį šalies socialinės, ekonominės ir aplinkos būklės vystymąsi, svarbu nustatyti sąsajas tarp jos ir, pvz., Nacionalinės pažangos programos, ilgalaikės strategijos „Lietuva 2030“.	1. Rekomenduojama likus 2–3 metams iki naujo ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpio atlikti pagrindines šalies vystymosi kryptis apibrėžiančio strateginio dokumento peržiūrą ir įvertinti darniojo vystymosi prioritetus ateinančiai perspektyvai.	Finansų ministerija	2019 m.
2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas, psl. 36–58	Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimui itin svarbi regioninė ir vietos savivaldos dimensijos. Tuo tarpu, siekiant darnios plėtros tiek vietos, tiek nacionaliniu lygmeniu, svarbu investicijas nukreipti į prioritetines sritis. Vertinimo metu pastebėta, kad vietos savivaldos institucijų pasiekimai darniosios plėtros srityje nėra analizuojami. Savivaldybių pasiekimai ekonominėje, socialinėje ir aplinkosauginėje srityse nėra išreikšti rodikliais, nėra atliekama sisteminga jų stebėseną. 2007–2013 m. laikotarpiu išskirtose	2. Rekomenduojama 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpiu kryptingai investuoti į socialinį ir žmogiškąjį kapitalą, intervencijas įgyvendinant regioninio projektų planavimo būdu.	Finansų ministerija	2016 m. – 2020 m.

Ataskaitos skyrius ir psl., kuriame pateiktas problemos aprašymas	Problema	Rekomendacija	Atsakingos institucijos	Įgyvendinimo laikotarpis
	<p>probleminėse teritorijose prasčiausius socialinius – ekonominius rodiklius buvo siekiama pagerinti, investuojant į infrastruktūrą ir fizinę aplinką. Poveikio prasme didžiausias efektas buvo stebimas būtent fizinės aplinkos srityse. Vertinimo metu nustatyta, kad investicijos į socialinį ir žmogiškąjį kapitalą probleminėse savivaldybėse daugiausiai priklausė nuo investicijų skyrimo tvarkos: kadangi investicijos į socialinį ir žmogiškąjį kapitalą buvo įgyvendinamos pasitelkiant projektų konkursus ir priklausė nuo vietos subjektų aktyvumo, jų buvo gerokai mažiau nei investicijų į gamybinį ir gamtos kapitalą, kurios buvo įgyvendinamos pasitelkiant regionų projektų planavimą.</p>			
<p>2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas, psl. 33–66, ataskaitos 3 priedas</p>	<p>Užsienio šalių atvejo studijos ir vertinimo metu atlikta programinių dokumentų analizė atskleidė, kad nesant aiškios ES SF priemonės sąsajos su darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimu (konkrečių proaktyvių veiksmų, susijusių rodiklių ir pan.), darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimas tampa formalumu.</p>	<p>3. Numatyti papildomus tikslus ir rodiklius darniojo vystymosi srityje tose priemonėse, kuriose numatyta įgyvendinti proaktyvias darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo priemones, numatant rodiklius ne tik tiesiogiai tarpinei institucijai priskirtiems (sektoriniams) tikslams įgyvendinti, tačiau susijusius ir su kitomis darnųjį vystymąsi užtikrinančiomis sritimis.</p>	<p>Finansų ministerija</p>	<p>2016 m. – 2020 m.</p>
<p>2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas, psl. 60–63</p>	<p>ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvoje yra vienas iš investicinių instrumentų atskirų sektorių politikos įgyvendinimui. Vis dėlto, sisteminiai vertinimai, apimantys ne vien ES struktūrinių fondų investicijas atliekami palyginti epizodiškai. Esant plačiam investicijų šaltinių spektrui (valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšos, ES SF, užsienio šalių finansinė parama), svarbu kompleksiskai įvertinti poveikį regionui/teritorijai. Lietuvoje tokie vertinimai nėra</p>	<p>4. Rekomenduojama stiprinti ES struktūrinių fondų lėšas administruojančių institucijų valstybės tarnautojų ir darbuotojų administracinius gebėjimus poveikio teritorijai vertinimų (angl. <i>territorial impact assessment</i>) srityje.</p>	<p>Finansų ministerija</p>	<p>2016 m. – 2020 m.</p>

Ataskaitos skyrius ir psl., kuriame pateiktas problemos aprašymas	Problema	Rekomendacija	Atsakingos institucijos	Įgyvendinimo laikotarpis
	<p>atliekami, nebent šiai kategorijai būtų priskirti atliekami veiksnių programų ex ante, einamieji ir ex post vertinimai. Svarbu pabrėžti, kad Lietuvoje į atskiras teritorijas yra investuojama iš skirtingų ES struktūrinių fondų, taip pat iš kitos tarptautinės finansinės paramos (pvz., EEE ir Norvegijos, Šveicarijos finansinės paramos fondų). 2007 – 2013 m. laikotarpiu nebuvo atliktas nei vienas vertinimas, kurio metu buvo kompleksiskai įvertintos įgyvendinamos finansinės investicijos, jų tarpusavio suderinamumas ir takoskyros.</p>			
<p>2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas pakankamumas, psl. 60–63</p>	<p>ir</p> <p>2007–2013 m. fondų programose naudojant strateginio pasekmių aplinkai vertinimo instrumentą (SPAV) aplinkosaugos specialistai buvo įtraukiami į visas sprendimų priėmimo pakopas ir prisidėjo prie kriterijų projektams sudarymo, veiklos stebėjimo ir matavimo sistemų. Kita vertus, netinkamai nustatyti terminai trukdė kokybiškai įtraukti visuomenę, aplinkosaugos ataskaitos paruoštos nekokybiškai. Bendrai SPAV yra privalomas ir palyginti griežtai EK apibrėžtas instrumentas, todėl visos šalys narės, įskaitant Lietuvą, jį taiko viena ar kita apimtimi. Didesnį klausimą kelia ne paties instrumento taikymo, o jo išvadų panaudojimo ir periodinės peržiūros veiksmai. Dažnai pasitaikanti praktika (taip pat ir Lietuvoje) – SPAV didžiausias dėmesys yra teikiamas programavimo metu, tačiau suformavus veiksnių programą ir ją patvirtinus EK, SPAV nėra periodiškai peržiūrimas, atsižvelgiant į pačios veiksnių programos ir jos finansuojamų priemonių pakeitimus.</p>	<p>5. Rekomenduojama į SPAV procesą įtraukti platesnį darniojo vystymosi aspektų spektrą (ypač socialinius ir ekonominius aspektus). Taip pat siūloma SPAV metu kreipti dėmesį ne vien į neigiamo efekto išvengimą, bet ir proaktyviai siekti kaip įmanoma maksimizuoti investicijų poveikį.</p>	<p>Finansų ministerija</p>	<p>2016 m. – 2020 m.</p>

Ataskaitos skyrius ir psl., kuriame pateiktas problemos aprašymas	Problema	Rekomendacija	Atsakingos institucijos	Įgyvendinimo laikotarpis
2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas, psl. 33, ataskaitos 7 priedas	2007–2013 m. ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpiu dažniausiai buvo taikomi pasyvūs darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo būdai (pvz., bendras reikalavimas nepažeisti darniojo vystymosi principo). Iš vertikaliųjų priemonių 2007–2013 m. buvo taikomi poveikio aplinkai vertinimai. Naujuoju laikotarpiu, siekiant skatinti proaktyvų darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimą, svarbu taikyti daugiau ir įvairesnių vertikaliojo prioriteto integravimą užtikrinančių priemonių.	6. Rekomenduojama projektų finansavimo sąlygų aprašuose pateikti proaktyvių darniojo vystymosi horizontaliųjų prioritetą įgyvendinančių priemonių pavyzdžių, kurios padėtų pareiškėjams suprasti projektams keliamus lūkesčius.	Finansų ministerija	2016 m. – 2020 m.
		7. Rekomenduojama į projektų specialiuosius atrankos kriterijus įtraukti su darniojo vystymosi prioriteto įgyvendinimu susijusių priemonių taikymo reikalavimą. Pareiškėjo numatytos darniojo vystymosi priemonės galėtų būti vertinamos naudos ir kokybės vertinimo metu.	Finansų ministerija	2016 m. – 2020 m.
2.1. Darniojo vystymosi horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo tinkamumas ir pakankamumas, psl. 63–65	Atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvoje yra naudojamas pakankamai platus instrumentų, skirtų skatinti darnųjų vystymąsi, spektras, taip pat identifiкуotas teigiamas ES SF administravimo sistemos dalyvių požiūris į darnųjų vystymąsi. Visgi vertinimas atskleidė, kad ES SF administravimo sistemos įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojų švietimas išlieka viena didžiausių spragų: šiuo instituciniu lygmeniu darniojo vystymosi horizontaliajam prioritetui yra skiriama mažiau dėmesio nei kitiems, labiau techniniams, klausimams, tuo tarpu darbuotojų žinios, teikiant į praktiką orientuotas konsultacijas darniojo vystymosi tema, išlieka ribotos.	8. Įgalinti dedikuotą instituciją proaktyviai rinkti ir skleisti informaciją apie gerąją darniojo vystymosi prioriteto įgyvendinimo praktiką, proaktyviai įsitraukti į rengiamų dokumentų (pvz., PFSA) peržiūrą ir rekomendacijų teikimą, tikslingiau įgyvendinant darniojo vystymosi prioritetą.	Finansų ministerija	2016 m. – 2020 m.

Literatūros sąrašas

1. ES struktūrinės paramos reglamentai: Tarybos reglamentas Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą Nr. 1260/1999, taip pat atskirų struktūrinių fondų reglamentai;
2. Europos Komisijai teikiamos veiksmų programų metinės įgyvendinimo ataskaitos. Ataskaitas galima rasti <<http://www.esparama.lt/metines-ataskaitos>>;
3. Europa 2020 strategija (Europe 2020);
4. LR finansų ministro 2009 m. gegužės 12 d. įsakymas Nr. 1K-159 „Dėl veiksmų programų įgyvendinimo stebėsenos rodiklių skaičiavimo rekomendacijų patvirtinimo“;
5. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=457531FD-584C-4AD7-BC7C-5EE74F9648A5>>;
6. Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. Vilnius, 2007;
7. Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas įsisavinant Europos Sąjungos struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita“, atlikta Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu, 2008.
8. ES struktūrinės paramos horizontalios temos: Škotijos ir Lietuvos patirties pamokos, VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, Centre for Strategy & Evaluation Services, 2007.
9. Finansų ministerija, „Horizontalieji prioritetai: praktinis vadovas pareiškėjams ir projektų vykdytojams“. Parengta bendradarbiaujant su Viešosios politikos ir vadybos institutu, 2009.
10. 2008-2012 metais atliktų vertinimų apžvalga, 2012 m. spalio. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012MVP/2008-2012_vertinimu_apzvalga.pdf>.
11. Pagal 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamasis stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas, vertinimo ataskaita, 2010 m. liepos 20 d. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2009MVP/VP_rodikliu_tinkamumo_vertinimas_ataskaita.pdf>.
12. Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir ją įgyvendinančių veiksmų programų indėlio siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų vertinimas, 2011 m. gegužė. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011MVP/Europa_2020_2007-2013_VP_vertinimas.pdf>.
13. 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos specialiųjų atrankos kriterijų vertinimas, galutinė vertinimo ataskaita, 2010 m. birželio 16 d. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2009MVP/SpecKriterijai_ataskaita.pdf>.
14. Paramos gavėjų požiūrio į mokymus, paraiškų rengimą ir projekto įgyvendinimą bei informacijos poreikio įvertinimo tyrimas, 2005 m., <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/CPVA_49.pdf>.
15. LR finansų ministerija. Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir ją įgyvendinančių veiksmų programų indėlio siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų vertinimas.
16. ESF finansuojamų užimtumą skatinančių priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimas, 2011 m. gegužė. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2010MVP/ESF_uzimtumo_priemoniu_vertinimo_ataskaita_0516.pdf>.
17. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto 2 ir 3 uždavinių rezultato rodiklių įgyvendinimo rodiklių vertinimas. Galutinė ataskaita. LR vidaus reikalų ministerijos užsakymu parengė UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“, 2009. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2008MVP/ZIPVP4_rodikli_ataskaita.pdf>.
18. Bulgarijos viešosios aplinkos tvaraus vystymosi centras, „Europos struktūrinių fondų pridėtinės vertės analizė“, parengta pagal Europos Parlamento regioninės plėtros komiteto užsakymą, 2009.
19. Bulgarijos viešosios aplinkos tvaraus vystymosi centras, „Civilinės stebėsenos ataskaita apie ES struktūrinių fondų veiklą Bulgarijoje“, 2009.
20. „IQNet Bulletin“, „Struktūrinių fondų valdymo programų tobulinimas“, 14 leidimas, 2009.
21. Jungtinių Tautų aplinkos programa, „Čekijos Respublika: nacionalinio plėtros plano vertinimas ir integruotas planavimas“, 2007.
22. Europos aplinkos politikos institutas, „Sanglaudos politika ir darnus vystymasis, santrauka“, 2010 Spalis.
23. Europos aplinkos politikos institutas, „Sanglaudos politika ir darnus vystymasis, darnaus vystymosi įrankiai“, 2010 Spalis.
24. Ekonomikos žurnalas Baltijos šalims, „ES sanglaudos politikos poveikis aplinkos sektoriaus tvarumas Baltijos šalyse“, 2010.
25. Vengrijos „Petru Maior“ universiteto profesorius Mihaela Kardos mokslinis darbas, ES sanglaudos politika, susijusi su darnaus vystymosi iššūkiu.
26. Politikos studijų instituto profesorius Paul Ekman, „Europos struktūrinių fondų įnašas į tvarų vystymąsi: Metodologija, rodikliai ir rezultatai“, 2003.

27. Europos Sąjungos Socialinis Fondas, „Darnus vystymasis 2007-2013 ESF“, 2014 Rugsjūtis.
28. Europos Sąjungos Socialinis Fondas, „Darna vystymosi 2007-2013 ESF valdymas“, 2014 Rugsjūtis.
29. Europos Sąjungos Socialinis Fondas, „Europos socialinis fondas darnaus vystymosi ir aplinkai neįžalingų darbo vietų kūrimo įvertinimas“, 2011.
30. Vėlo Europos finansavimo biuras, „Kompleksinių problemų sprendimų integravimas į 2014-2020 m Europos Sąjungos struktūrinius fondų politiką, 2015 Balandis.
31. Tarpdisciplininė Vienos centras lyginamiesiems socialinių mokslų tyrimams, „Politikos ir potencialo stiprinimas regiono darnumo vystyme: Europos praktikos pavyzdžių analizė“, 2006.
32. Europos Komisija, „2007-2013 m Sanglaudos politikos programų vertinimas, sutelkiant dėmesį į Europos regioninės plėtros fondą (ERPF) ir Sanglaudos fondą (SF). Duomenų rinkimas ir kokybės vertinimas. Galutinė ataskaita“, 2015 Kovas.
33. „IQNet“ teminė analizė, „Nuo aplinkos tvarumo iki tvaraus vystymosi? Konceptų realizavimas struktūrinių fondų programose“, 2008 Gegužė.
34. Danijos technologijų institutas, „Europos Struktūrinių fondų naudos Lisabonos strategijai vertinimas“, 2005 Vasaris.
35. Tarptautinis socialinių ir humanitarinių mokslų žurnalas, „ES struktūrinių fondų panaudojimas darnumo vystymui Lietuvoje“, 2014 Kovas.
36. Europos regioninės plėtros programos ištrauka, „Nauda aplinkai ir tvarumo vystymasis struktūrinių fondų politikoje“, 2000.
37. Euro Easy - Eco 1 konferencijos Vienoje aprašas, „Tvarumo vertinimas“, 2002 Gegužė.
38. Facta Universitatis, sritis: Ekonomika ir Organizavimas, „Europos fondų darnus vystymasis centrinėse Rytų Europos šalyse“, 2011.
39. Eurostat statistikos knyga, „Matavimo pažanga tvaresnės Europos link, 2007 metų ES tvaraus vystymosi strategijos stebėsenos ataskaita“, 2007.
40. Europos Komisija, „Stebėsenos ir vertinimo rodikliai: praktinis vadovas“, 2006 Vasaris.
41. Europos Šiaurės šalių struktūrinių fondų programų dokumentų vertinimas, „Aplinkos ir darnus vystymasis integracija į Šiaurės šalių struktūrinių fondų politiką“, 2004.
42. Mokymo vadovas vyriausybėms institucijoms, „ES struktūrinių ir Sanglaudos fondų planų sudarymas“, 2009 Gegužė.
43. Leidinio „Policy Quarterly“ ištrauka, „Tvarumo skatinimas iš viršaus: apmąstymai dėl Europos Sąjungos įtakos turizmo valdymui“, 7 tomas, 4 leidimas, 2011 Lapkritis.
44. Annales Universitatis of Romania, „Analyzing sustainable development of European funded projects“, 2014.
45. Annales Universitatis of Romania, „Structural funds contribution to the romanian sustainable development – barriers for efficient implementation“, 2013.
46. Scotland environment protection agency, „Linking Sustainable Development to Regional Development; Learning Lessons from Scotland’s European Structural Funds Experience“.
47. Journal of Security and Sustainability Issues, „Influence of the European Union structural funds to sustainability of the country’s regional development“, 2012.
48. The Ministry of Construction and Regional Development of Slovak Republic, „National Strategic Reference Framework of the Slovak Republic for 2007 – 2013“, 2006 December.
49. European Commission, „The European Social Fund: Sustainable development and eco – technologies“, 2010.
50. University of Strathclyde Glasgow, „Strathprints Institutional Repository - EU cohesion policy and the role of the regions: investigating the influence of structural funds in the new member states. Environment and Planning“, 2007.
51. Ruggero Schleicher-Tappeser and Filippo Strati, „Structural funds and sustainable development. The SQM approach“, 2004.
52. Wuppertal Institute for climate, environment and energy, „EU structural and cohesion policy and sustainable development“, 2012.
53. Interdisciplinary Centre for Comparative Research in the Social Sciences, „National Strategies for Sustainable Development and their Implications on the Regional Level: Overview of Experiences with Vertical Policy Integration in Europe“, 2005.
54. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Algarve in Portugal, 2013.
55. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Andalucia, 2013.
56. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Basilicata, 2013.
57. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Burgenland, Austria, 2013.
58. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Campania, 2013.
59. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Dytiki, Ellada, 2013.
60. European Policies Research Centre, „Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, case study of Galicia 2013.

61. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of Ireland, 2013.
62. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of Itä-Suomi, Eastern Finland, 2013.
63. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of Nord-Pas-De-Calays, 2013.
64. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of Nordrhein-Westfalen, 2013.
65. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of Norte, Portugal, 2013.
66. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of North East England, 2013.
67. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", case study of Sachsen Anhalt, 2013.
68. Institute for European Environmental Policy (IEEP), "Cohesion policy and sustainable development", Final Synthesis Report, October 2011.
69. Institute for European Environmental Policy (IEEP), "Cohesion policy and sustainable development", a literature review, supporting paper No. 1, April 2010.
70. Institute for European Environmental Policy (IEEP), "Cohesion policy and sustainable development", cohesion policy performance, supporting paper No. 2, September 2010.
71. Institute for European Environmental Policy (IEEP), "Cohesion policy and sustainable development", role of non-cohesion policy instruments, supporting paper No. 3, December 2010.
72. Institute for European Environmental Policy (IEEP), "Cohesion policy and sustainable development", case studies, supporting paper No. 4, October 2011.
73. Institute for European Environmental Policy (IEEP), "Cohesion policy and sustainable development", tools for sustainable development, supporting paper No. 5, February 2011.
74. Commission of the European Communities, "Mainstreaming sustainable development into EU policies: 2009 Review of the European Union Strategy for Sustainable Development", July 2009.
75. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", final report, 2013.
76. Sustainable Europe Research Institute (SERI), "Sustainable development – a concept developed enough to guide Cohesion Policy programmes?" November 2009.
77. European Policies Research Centre, "Evaluation of main achievements of cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions", inception report to the European Commission, 2013.
78. London School of Economics and Political Sciences, "LSE Europe in Question Discussion Paper Series, "The EU Cohesion policy in context: regional growth and the influence of agricultural and rural development policies, December, 2014.
79. Final Report to the European Commission, Directorate- General for Regional Policy, Evaluation Unit, "The Potential for regional Policy Instruments, 2007-2013, to contribute to the Lisbon and Göteborg objectives for growth, jobs and sustainable development", July 2009.
80. Mihaela Kardos, Assoc. Prof., PhD of University of Tirgu Mures, "The EU cohesion policy in relation to the challenges of sustainable development".
81. ClientEarth Justice for the Planet, "Identifying Opportunities for Sustainable Public Procurement Briefing Series Briefing No.1: Sustainable Development as a Key Policy Objective of the European Union, October 2011.
82. European Union department for Work and Pensions, "European Social Fund Evaluation of sustainable development and green jobs", 2011.
83. Final Report to the European Commission, "The Thematic Evaluation on the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development, Annexes to Volume 1: Synthesis Report Final", December 2002.
84. Final Report to the European Commission, "The Thematic Evaluation on the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development, Volume 1: Synthesis Report", December 2002.
85. Final Report to the European Commission, "The Thematic Evaluation on the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development, Volume 2 Concepts and Models", December 2002.
86. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and Cohesion Fund (CF) – Work Package Zero: Data collection and quality assessment, final report, March 2015.
87. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and Cohesion Fund (CF) – Work Package 2 support to SMEs – increasing research and innovation in SMEs and SME development, October, 2014.
88. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF) Geography of Expenditure Final Report Work Package 13, August 2015.
89. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF) Final report annexes.
90. UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinių fondų lėšų, skirtų kelių sektoriaus projektams įgyvendinti, planavimo ir panaudojimo efektyvumo vertinimas“, 2013 Birželis. Nuoroda:

- http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011_MVP/ES_SF_lesu_skirtu_keliu_sektorius_projektams_vertinimas.pdf
91. UAB „PPMI Group“, „ES struktūrinės paramos poveikio horizontalaus prioriteto „Lyčių lygybė ir nediskriminavimas“ įgyvendinimo vertinimo ataskaita“, 2013 Birželis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012_MVP/Lyciu_lygybes_ir_nediskriminavimo_vertinimas.pdf
 92. UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinės paramos poveikio vietinės ir urbanistinės plėtros galutinė ataskaita“, 2013 Gegužė. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012MVP/Poveikio_urbanistinei_pletrai_vertinimas.pdf
 93. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo galutinio vertinimo ataskaita“, 2008 Rugsėjis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2010MVP/4_prioriteto_vertinimo_ataskaita.pdf
 94. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ES struktūrinės paramos valdymo departamento ES sanglaudos politikos skyrius, „Lietuvos 2007-2013m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir ją įgyvendinančių veiksmų programų idėlis siekiant strategijos „Europa 2020“, tikslų vertinimo galutinė ataskaita“, 2011 Gegužė. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011MVP/Europa_2020_2007-2013_VP_vertinimas.pdf
 95. „Viešosios politikos ir vadybos institutas – VPVI“ kartu su LR finansų ministerija, „Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimas“, 2010 Sausis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2009MVP/Partnerystes_vertinimo_ataskaita.pdf
 96. UAB „BGI Consulting“ bendradarbiaujant su dr. John Bradley, EMDS (Economic Modelling and Development Strategies), „ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas“, galutinė ataskaita, 2009 Sausis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2008MVP/BVP_ataskaita.pdf
 97. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“, „2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ poveikio ir jos tęstinumo vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2013 Rugsėjis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012MVP/Veiklos_diversifikacijos_kaimo_vietovese_poveikio_vertinimas.pdf
 98. UAB „BGI Consulting“, „2007 – 2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Regioninių ekonomikos augimo centrų plėtra“ įgyvendinimo atskiruose regioniniuose ekonomikos augimo centruose ir jos tęstinumo“ vertinimas, 2012 Sausis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011MVP/VRM_Regionu_centru_pletros_vertinimas_ataskaita.pdf
 99. UAB „AF-Consult“ ir UAB „Ernst & Young Baltic“, „Aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo vertinimo ataskaita“, 2011 Rugsėjis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2010MVP/Aplinkosauginiu_reikalavimu_vertinimo_ataskaita.pdf
 100. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje vertinimas“, galutinė vertinimo ataskaita, 2014 Birželis. Nuoroda: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2013MVP/Skurdo_vertinimas_galutine_ataskaita.pdf
 101. Environmental NGOs – BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa and WWF, „Delivering sustainable development. Environmental NGOs’ common position on European Regional Policy after 2006“, May 2004. Nuoroda: http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/from_Reg_Pol_SF.pdf

PRIEDAI

1 priedas. Interviu programos dalyviai

2 priedas. Apklausos duomenų lentelės

3 priedas. Atvejo studijos

3.1. Slovėnijos atvejo studija

3.2. Čekijos atvejo studija

3.3. Austrijos atvejo studija

4 priedas. Fokusuotų grupinių diskusijų dalyvių sąrašas

5 priedas. Probleminių teritorijų atvejo studijos

6 priedas. Vertinimo objektas

7 priedas. PFSA analizės
rezultatai

8 priedas. Darniojo vystymosi
ir strateginio konteksto
rodiklių reikšmės

9 priedas. Vertinimo
rekomendacijų aptarimo
apibendrinimas

Lietuvoje paslaugas teikia UAB „Deloitte Lietuva“ ir UAB „Deloitte verslo konsultacijos“ (kartu vadinamos „Deloitte Lietuva“) yra Deloitte Central Europe Holdings Limited organizacijos padaliniai Lietuvoje. Deloitte Lietuva yra viena lyderiaujančių profesionalių paslaugų bendrovių šalyje. Daugiau kaip 80 vietinių ir tarptautinių ekspertų teikia audito, apskaitos, mokesčių, finansų bei verslo konsultacijų ir teisinės paslaugas.